

HELENA MERKAČ - V
BOJU ZA SPREMEMBE
- POGOVOR Z MATIČEM
TASIČEM - MARIJA DRETNIK
- OBČINA SKOZI ČAS
HELENA MERKAČ - KOLIKO
DELOVNIH MEST V DROBNEM
GOSPODARSTVU - MARINA
LESKOVEC - PROJEKT RAZVOJA
TURIZMA NA SEVERNEM OBMOČJU
URŠLJE GORE - KARLA ODER
- ORIS NAČINA ŽIVLJENJA V
INDUSTRIJSKIH NASELJIH
MEŽIŠKE DOLINE V OBDOBJU
KAPITALIZMA - PATRIK KOLAR
- KAKO ŽIVETI BOLJ »ZELENO«
ERVIN WLODYGA - 80 LET
GUŠTANJSKI ŽUPANI IN RAVENSKI
PRESEDNIKI OBČINE - GRADIVO
ZA KOROŠKI BIOGRAFSKI LEKSIKON
- BORIS STROHSACK - IZ GUŠTANJA
SO ZRASLE RAVNE - MOJCA
POTOČNIK - ZBRANA DELA
PREŽIHOVEGA VORANCA - MARJAN
KOLAR - PREVALJSKI ZBORNIK
META GROSMAN - DOŽIVETJE BESEDNE
UMETNINE IN UBESEDOVANJE
- JANKO TOREJ - 40 LET AMD RAVNE
NA KOROŠKEM - ALOJZ KRIVOGRAD
- DELO IN PRIDOBITVE DELAVSKEGA
MUZEJA NA RAVNAH NA KOROŠKEM
V ZADNJEM DESETLETJU
- PREPROSTO ŽIVLJENJE - FRANČ
GORNIK - STO LET STARA REKLAMA
ZA RIMSKI VRELEC - STANKO LODRANT
- PREBIRAJMO KNJIGO O KARANTANIJI
HELENA MERKAČ - 40 LET RAVENKEGA
DRUŠTVA UPOKOJENCEV - KOROŠKI
FUŽINAR V KRIZNEM ČASU - MARJAN
KOLAR - SPOMENIKI NOB V MEŽIŠKI
DOLINI - JOŽKO KERT - I, KAM BI
DEL? TO NAŠO KULTURO NAMREČ
- MARKO VREČIČ - SAME PLACE, SAME
TIME? OK - MOJCA POTOČNIK
LJUBITELJSTVO NA PROFESIONALNI
RAVNI - JOŽE ŽUNEC - VIŠ - BREZ
NRAVNOSTI NI MOČ PRENAŠATI NE STISKE
NE BLAGINJE - SLOVENSKI PISATELJI
O BOŽIČU - JAZ VAM VOŠČIM NOVO
LETO, TRISTO BLAGROV, TRISTO SREČ

OBČINA
TURIZEM
ZGODOVINA
DRUŠTVA
KULTURA
PRAZNIKI

KOROŠKI FUŽINAR

V BOJU ZA SPREMEMBE

Pogovor s predsednikom Izvršnega sveta Skupščine občine Ravne mag. Maticem Tasičem

Helena Merkač

O SVOJIH SPOSOBNOSTIH NE BI SMEL DVOMITI

»Pri svojih petintridesetih imate za sabo sedem let službe srednješolskega profesorja fizike, tri leta vodstvenega dela v Železarni Ravne, magisterij s področja mednarodne menjave in zdaj pol leta funkcije predsednika občinske vlade; dovolj izkušenj, veliko znanj z mnogih področij torej, pa vendar: kako se znajdete v novi funkciji in zaradi katerih razlogov ste se za njo odločili?«

jansko zelo pomembne, saj imaš ves čas opravka z ljudmi: od navadnega delavca do direktorja. Občutek za delo z ljudmi mora biti in pri tem ne bi smel dvomiti o svojih sposobnostih. Funkcija predsednika IS ti seveda daje tudi neko avtoriteto, a sam se nanjo ne naslanjam. Vse skušam rešiti v pogovoru, v soočanju argumentov. Če me kdo z argumenti prepriča, ne vztrajam pri svojem, saj je cilj optimalna re-

stranka zasede z novimi ljudmi le ministrske položaje, strokovnih služb pa ne – da ohrani kontinuiteto poznavanja problematike. Poleg tega se tu pojavi še en vidik: kako na občino dobiti najboljše strokovnjake, če vemo, da jih ni na pretek, da jih v preteklosti niso niti kdove kako plačevali in da imajo tisti boljše plačani – voljeni – le omejen mandat. Vaš komentar?«

»Razlika je v tem, da v zahodnih državah demokracija je, pri nas pa jo šele vpeljujemo, se je šele učimo. Na Zahodu so demokratične vlade že dolgo na oblasti, malo bolj leva ali malo bolj desna, to ni bistveno, in logično je, da je kontinuiteta dela v strokovnih službah potrebna. Pri nas pa je bilo treba opraviti korenite spremembe, in če hočeš iz starega, enopartijskega sistema priti v večpartijsko, v demokratično družbo, moraš imeti ljudi, ki niso obremenjeni. O tem sem prepričan. Za korenite spremembe je bilo treba imeti sveže ljudi, zato je moja ekipa tudi zelo mlada.

Zavedam se, da je bilo zamenjati ljudi odgovorno dejanje. Toda prepričan sem, da je v novih razmerah možno delati le z novimi, s prejšnjo politiko neobremenjenimi, strokovno usposobljenimi ljudmi. Iskal sem predvsem strokovnjake in prepričan sem, da sem v danem tre-

nutku kljub nizkim plačam in omejenim mandatom dobil najboljše ljudi, kar sem jih mogel. Vsem so bile nove funkcije izziv, tudi za mene osebno.

Seveda pa ni bilo dovolj zamenjati le vodstvene ljudi, treba je tudi miselno preobraziti tiste, ki zadeve operativno vodijo. Premalo je, če so samo vodje upravnih organov novi. Potrebno je, da se ti vodje angažirajo in spremenijo miselnost vseh, ki so na občini zaposleni; da se zdaj drugače dela, da se bo drugače delalo, da smo zaradi ljudi tu, da je odnos do ljudi človeški. Seveda to ne pomeni, da bi bilo treba ljudi menjati, le malo napora je treba, da bi občinski delavci postali bolj fleksibilni. Ne rečem, da to niso bili že prej, ampak včasih si imel občutek, da si šel na občino na kroženje, če si hotel kaj urediti. To skušamo spremeniti in zdaj damo občanu, ki mora več stvari urediti, človeka, ki to stori namesto njega; tudi če pride kdo izven uradnih ur, bo imel opravljeno delo itd. Mi se zavedamo, da smo zaradi občana, pa čeprav je treba reči, da je ogromno dela banalnega, ko rešujemo spore za mejo med brati, sestrami, črne gradnje itd. Strašno je teh problemov, ki nam nesejo ogromno časa, ki bi ga kot zlato potrebovali za reševanje drugih stvari. Ampak: mi smo tu zaradi občana!«

»Izkušenj je dosti, znanj z različnih področij tudi; zdaj je izziv predvsem vse to uporabiti za uspešno vodenje podjetja, saj je občina neke vrste podjetje, ki mora s svojimi sredstvi, z vsem denarjem, ki prihaja na proračun, dobro gospodariti. Seveda pa nekaterih znanj vedno manjka. Pri sebi vidim, da je to vodenje upravnega postopka. Sam osebno nisem zainteresiran, da bi ta birokratski del poznal.

Izkušnje dela z ljudmi so de-

štev na kateremkoli področju.

Ko so mi funkcijo ponudili, mi je bila v vseh pogledih izziv, vendar si nisem mislil, da bo stanje, kot smo ga nasledili, naravnost katastrofalno. Toda to mi ni vzelo volje. Videl sem rešitev. Gradim na tem, da bo v nekem trenutku moralo priti do sprememb, mislim na razbremenitev, republiško, zvezno in na slovensko osamosvojitve, ko bo manj denarja teklo po Savi navzdol.«

SMISEL REORGANIZACIJE JE ENOSTAVNEJŠA IN CENEJŠA OBČINA

»Občina je enkrat ta stara hiša na Čečovju oz. občinska uprava, drugi teren od Dravograda do Solčave. Poglejva najprej po hiši. Kot ste že povedali, vas je stanje, kot ste ga nasledili, zelo presenetilo. Kaj ste se odločili spremeniti in kako vam to uspeva?«

»Nasledili smo slabo stanje, kot sem že omenil. Predvsem bi v hiši izpostavil preveliko število zaposlenih, njihovo neustrezno izobrazbeno strukturo, neustrezno organiziranost upravnih organov in celotne družbene nadstave ter negativno stanje proračuna.

Zdaj se pripravljajo spremembe po navodilih republiškega sekretariata za pravosodje. Občina se bo reorganizirala. Nastalo bo več manjših občin, kar z referendnom ljudji, in imeli bomo okraje. Ampak glede na dodelanost zakonodaje je v tem trenutku težko reči kaj konkretnjšega. Mi smo za to, da se občina reorga-

nizira, da jo približamo občanom, in če bo ta zadeva še cenejša, podarjam, cenejša in enostavnejša, potem bomo to zgrabili z obema rokama. Edini smisel reorganizacije je cenejša, enostavnejša občina, bolj približana občanu. Mi že zdaj gremo v to smer, da krajevne skupnosti jačamo, dajemo jim funkcije, kot je sociala. S 1.1.1991 bo to že tako, čeprav je res, da v ustavi KS ni več predvidenih.

V tem sklopu je treba spregovoriti tudi o reorganizaciji nekaterih bivših sisov, ki so v začetku letošnjega leta prišli pod občino.

Pri sisu za stanovanjsko gospodarstvo predlagamo, da bi ustanovili stanovanjsko podjetje, katerega upravljanje bo v rokah lastnikov in ki se bo moralo samo vzdrževati na čistem ekonomskem računu. Predlog smo že ponudili podjetjem v občini in računamo, da bo s 1.1.1991 stanovanjsko podjetje začelo de-

KORENITE SPREMEMBE SO MOŽNE LE Z NEOBREMENJENIMI, STROKOVNO MOČNIMI LJUDMI

»Ko ste junija prevzeli krmilo v svoje roke, ste nastopili dokaj radikalno. Poteze so bile prese-

netljive, če vemo, da npr. v Veliki Britaniji, ki ima najstarejšo demokracijo na svetu, zmagovita

lati.

Kar se tiče sisa za KCG, komunalno-cestni del, bomo tri ljudi organizirali kot strokovni tim pri sekretariatu za gospodarstvo kot nadzorni tim. Jasno pa je, da moramo za ta del zagotoviti bolj redna sredstva, kot so zdaj, ker iz dobička sredstev ni. Če ne bomo našli drugega vira, bo to udarilo žep vsakega posameznika. Večino tega že plačujemo, ne plačujemo pa cest, čistilnih naprav. Od sisa za komunalno-cestni del bo torej ostal samo tim za nadzor in revizijo projektov. Iz revizije lahko ogromno zaslužimo, ko zmanjšamo vrednost del. Z revizijo projekta ceste Peče - Fara smo znižali vrednost skoraj za milijon din.

Zdaj pripravljamo tudi kompletno reorganizacijo komunalnega podjetja. V bodoče bo direktorja tega podjetja imenoval upravni odbor na predlog IS, ker je to javno pomembna zadeva. V komunalnem podjetju bo reorganizacija potekala tako: na

razprava o tem, ali bo vsaka šola zavod za sebe ali bodo vse šole en zavod. Šolam smo torej vzeli status pravne osebe. Pomeni, da bo šola zavod, vzgojno-izobraževalna institucija, ki se bo ukvarjala samo z vzgojo in izobraževanjem, za optimalne pogoje dela pa bomo poskrbeli v proračunu občine. Za vse šole bomo tu računali OD po enotnem ključu, ki ga bo izdelala republika. S tem bomo racionalizirali in poenostavili zadevo. Zmanjšali bomo število ljudi po šolah, naše finančno-računovodske službe pa tudi ne bomo krepili po nepotrebnem. Zaposlili bomo toliko ljudi, kolikor jih optimalno rabimo, rabimo pa jih malo.

Kultura in telesna kultura bosta prav tako v tem sklopu, kar pomeni: ustvarjati pogoje v okviru danega, možnega. Finance bodo tu.

Na enak način bo urejeno tudi socialno skrbstvo. Pride pod IS kot strokovni zavod, in ga zopet razbremenimo finančno-

»Na plibrški občini smo bili že nekajkrat. Tam je organizacija takšna, kot jo predvideva naša reorganizacija: več občin, združenih v okraj. Pri nas nekateri sicer mislijo, da bo okraj v Slovenji Gradcu, vendar je to vpra-

šanje: tam okraj, tu pa pet, šest občin, kajti lahko se zgodi, da bo toliko občin v zdajšnji občini Ravne. Mi se bomo zavzemali za to, da okraj formiramo v občini Ravne, saj je bil tudi včasih okraj na Prevaljah.«

NAJPOMEMBNEJŠA JE SANACIJA GOSPODARSTVA

»Ker se je v takšnem intervjuju nemogoče dotakniti vseh problemov, ki so danes v naši občini očitni, saj je preveč področij in preveč problemov, vas prosim, da sami izpostavite tiste, ki so za vas osebno (in za IS) največji in ki jim boste odmerili največ časa in energije. Pričakujem, da boste spregovorili o gospodarskem položaju, nezaposlenosti in s tem v zvezi o občinskem socialnem programu.«

»Če govorimo o tem trenutku, je naš največji problem sanacija škode, ki jo je povzročilo prvo-novembrsko vodovje. To ne bo samo kratkoročno, to je dolgoročna naloga, ki je poleg sanacije gospodarstva najvažnejša. Sicer pa ne moremo govoriti o izoliranem sistemu, vse je med sabo povezano: samo gospodarstvo na določenem nivoju nam bo lahko saniralo škodo po poplavih, ki je za okoli sto milijonov din.

Če poplav ne bi bilo, bi si oddahnil in bi vso našo dejavnost usmerili v sanacijo gospodarstva. To stanje je tako kritično, da je mene strah jutrišnjega dneva, ne, strah me je že popoldneva. S situacijo seznanjam ministre in to zelo realno, bolj realno mogoče kot vodstvo železarn in ostalih podjetij v občini. Če ne bo carskega reza, težko vidim spremembe.

Če pogledamo nazaj, je iskati vzrok za takšno stanje v tem, ker je glavni gospodarski subjekt Železarna Ravne. To je največji problem za celotno občino. Če ima več podjetij, pa eno ali dve slabo delata, nekdo še vedno pokriva gospodarsko situacijo in standard v občini. V našem primeru pa je situacija zelo specifična.

Gospodarski subjekti imajo pri nas velike razvojne, predvsem pa likvidnostne težave.

Ogromno energije bo šlo v sanacijo gospodarstva. Ta je najvažnejša, saj bo samo sanacija lahko omogočila vse drugo. Če z njo ne bomo uspeli, lahko stvarimo saniramo samo iz občanovega žepa, ta pa vemo, da je že strgan in da v njem nič ni.

Poleg tega se pojavljajo presežki zaposlenih. Lahko rečem, da zna v občini več kot 2000 ljudi izgubiti delo. Rešitev pro-

blema vidimo v tem, da se podjetja reorganizirajo v več manjših, ekonomsko uspešnih, samostojnih enot, podjetij, družb. Druga rešitev pa je zaposlovanje v podjetništvu in privatni sferi. V maksimalni meri bomo pospeševali privatno iniciativo, podjetništvo, drobno gospodarstvo. Tega v občini ni in je to naša rana. S posebnimi nepovratnimi sredstvi občinskega proračuna bomo stimulirali trajno zaposlovanje na novih delovnih mestih, tako, kot imajo to v Avstriji.

Le s kvalitetno reorganizacijo podjetij v manjše, uspešne enote, od katerih bo seveda tudi kaj propadlo, lahko torej postavimo gospodarstvo na bolj realne in trdne osnove. IS vpliva na poslovodne odbore, direktorje; smo sitni. Kar se tiče skupnih dejavnosti pa predlagamo, naj se postavijo na trg. Kdor je sposoben, bo preživel, ne glede na to, da so tudi zunanji vzroki. Ampak ker večina ljudi išče vzroke zunanaj, jaz ne poudarjam teh, vsi jih imamo. Treba je poiskati notranje vzroke. Samo to vem: če so ljudje zdaj ob poplavih v dveh dneh opravili delo tedna, to pomeni, da imamo notranje rezerve.

Tu je koroška samozadostnost precej prisotna. Sami sebi smo dovolj, v pozitivnem pomenu, pa tudi v negativnem; v negativnem v tem smislu, ker bi lahko marsikatero pomoč dobili z republike, pa je nismo, ker nismo šli »fehtat«, po domače povedano.

Kar se tiče socialnega programa je jasno, da je vsak tak program odvisen od finančnih sredstev, teh pa nikjer ni, tako da bo moralo nositi težo tega bremena še vedno gospodarstvo, nekaj pa tudi družba v celoti.

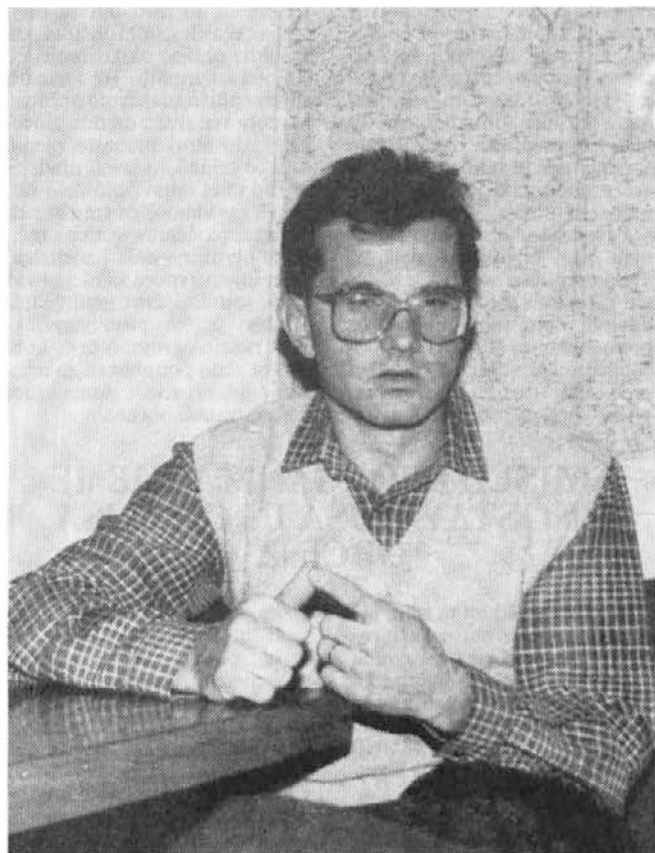
Denarja manjka povsod in tudi republika ga nima, tudi zaradi prevelikega odliva.

Do novega leta bo pripravljen program, ki bo uresničljiv, seveda ne v taki meri, kot je v tujini. Bistveno v njem je prekvalificirati oz. prezaposiliti ljudi, pomagati jim pri zaposlovanju. Torej je socialni program zastavljen zgolj v produktivnem smislu, ker tudi, če je človek doma, mora nekdo denar ustvarjati, in ustvarja ga tisti, ki dela.«

VEČKRAT SMO NEMOČNI

»To najbrž drži, da se tem več ljudi, tako predstavnikov gospodarskih subjektov kot posa-

meznikov, obrača na občinsko vlado, čim slabši časi so. Koliko moči pa sploh ima IS glede na

eni strani tisto, kar je družbeno pomembno, javno (vodovod, kanalizacija, odvoz smeti, centralno ogrevanje), kjer se bo natančno vedelo, koliko nas kaj stane, na drugi strani pa tržni del (ponudba s stroji) in prelivanja levo - desno ne bo. S tem dejansko korigiramo monopolizem komunalnega podjetja.

V okviru reorganizacije družbenih dejavnosti bo osnovno šolstvo združeno. Po sedanjem osnutku Zakona o zavodih bodo šole zavodi. Ta trenutek je še

knjigovodsko - računovodske funkcije. Seveda pa bo center za socialno delo zdaj po svoji stroki, ne po številu ljudi, ojačan, ker bo opravljal večja dela. Zdaj pripravljamo kompleksen socialni program občine.«

»Nenehno trdimo, da imamo predrago državo, a ta se začne že pri občini. Pa si človek misli: zakaj ne stopite na plibrško občino in si tam pogledate, kako bi morali biti čim bolj racionalno organizirani po zahodnih modelih?«

višje ustanove od sebe (republika, zvezna vlada)?»

»IS lahko samo z večjo aktivnostjo doseže, da bo več finančnih sredstev prišlo v občino iz republike. Iščejo vse vire, smo v dobrih stikih z ministri, s samo vlado in v dobrih stikih glede reševanja rudnika in železarnice z Rejcem in Puharjevo. Smo v zelo dobrih stikih in upamo, da bodo iz tega rezultati.

Na zvezno vlado ne moremo vplivati, absolutno ne, tudi na

republiško vlado mi sami ne moremo vplivati, lahko pa dajemo predloge in moram reči, da so predlogi, ki so iz naše hiše šli, našli plodna tla, predvsem tisti o zavodih. Tu smo bili mi iniciatorji.

Ogromnokrat se zgodi, da se čutimo nemočni. Zakonodaja je še vedno taka, da postopki trajajo, tu je še vedno birokracija. Dokler se zakonodaja ne bo spremenila, ne bo drugače.«

V SKUPŠČINI BI MORALI MOČI ZDRUŽITI

»Gotovo je nekaj ironije v tem, da so izvršni sveti organi za delo, če se tako izrazim, skupščine pa organi odločanja oz. verifikacije. Menite, da so bile prve seje skupščine občine Ravne »komedije«, razgaljene po časopisu, zgolj naključno ali lahko iz tega že potegnemo kakšno značajsko lastnost tega prvega večstrankarskega organa pri nas? Zanimivo je, da se zlepa kje v svetu v združeni koaliciji ne kregajo tako kot prav na Ravnah. Ali ni možno pred sejami skupščin uvesti posvetovanj znotraj koalicije in tako doseči strpnost debat na samih sejah?«

»Prve skupščine so bile začetek demokracije, nove demokratične ureditve pri nas, to je dejstvo. Ne sprejemam jih kot komedije, čeprav se mi je dostikrat dozdevalo, da je preveč raznih subjektivnih napadov delegatov na druge delegate, na člane IS.

S takšnimi napadi seveda ni mogoče doseči konkretnjših, boljših rezultatov. Mislim, da smo delegati po teh prvih skupščinah vseeno spoznali, da nas prepriča ne bodo pripeljali nikamor. Menim, da bi morali gledati na to, da je sestava skupščine strokovno zelo močna, naše moči združiti, da bi lahko družbeni proizvod oz. standard občine

dignili na bolj perspektivni nivo. Samo to je rešitev: skupna združitev konkretnih moči, torej sem za konkretizacijo. Jasno je, da IS in predstojniki upravnih organov nismo sami dovolj pametni, da ne bi sprejemali konkretnih mnenj in pripomb ostalih. Vsi skupaj bomo pa našli optimum.

Napadi res niso prijetni, in ob njih se človek sprašuje, ali je smiselno žrtvovati tudi po 18 ur dnevno svojega časa za to, da nekdo na skupščini naredi iz tebe prvošolčka.

Pred skupščino so posvetovanja v Demosu, vendar na posvetovanju ni bilo tega, kar je potem pač izneseno na skupščini. Bilo je samovoljno obnašanje, čeprav so poti dorečene. Jasno je, da ima tudi v koaliciji vsak svoje ideje, svoj model. Gre pa seveda za to, da bi predvsem koalicija morala biti enotna, ne pa da si nasprotuje.

Tudi z drugimi strankami so posvetovanja; zdaj je bilo posvetovanje za konkretizacijo smernic. Deset dni nanje ni bilo pripomb, nisem pa prepričan, da jih tudi na skupščini ne bo. Oh, seveda bodo, saj bo prva konkretna pripomba na ta program že moja: tako zastavljeni program je zaradi škode in denarja, ki je potreben, neuresničljiv.«

V NOVEM LETU NIČ DOBREGA

»Pred nami je poslednje desetletje 20. stoletja in prvo njegovo leto, hkrati čas zastavljanja srednjoročnih in dolgoročnih ciljev. Pa če se ustaviva samo pri naslednjem letu: kaj lahko zanj rečete svojim občanom?«

»Glede na trenutno situacijo ne morem obljubiti nič dobrega. Odvisni smo od republiške vlade, kako hitro bo šla v smeri osamosvajanja. To je absolutno potrebno: zdrava poteza republiške vlade po sprejemu ustave in zakonodaje, pa v kratkem pričakujem neki premik in tu sem še vedno optimist. Jasno pa je, da se moramo Slovenci iz te situacije potegniti sami.

Tudi v občini se bomo mora-

li v glavnem sami, ob zelo majhni pomoči republiške vlade, potegniti iz stanja, v katerem smo. Korošci se moramo znebiti negativnega prizvoka samozadostnosti, ker potenciali v ljudeh in v znanju imamo; dovolj velike potencialne za izhod iz krize.

Kaj bomo delali konkretno? Prvi del je sanacija škode, v drugi fazi pa bomo skušali dvigniti infrastrukturni standard, če bomo uspeli dobiti kakšna sredstva.

Osebnost sem prepričan, da bo šlo, vendar le ob zavesti, da lahko toliko napravimo, kolikor ustvarimo, pa tudi, če še bolj zagledamo pasove. Samo tako je pričakovati neki izhod, neki boljši jutri.«

ŠPORT IN PETJE ZA KONDICIJO

»Vaša funkcija terja celega človeka, kot rečemo. Vam ostane ob njej in ob gradnji hiše Podgonjami še kaj časa za vašo veliko ljubezen – tenis in seveda za družino?«

»Ja, v maju sem še sam kopal temelje, odkar pa sem prišel na to funkcijo, pri hiši ne delam nič več. Pa zelo rad grem tudi na hišo, tam vsaj vem, da na svojem stojim.

Zelo malo časa je tudi za tenis, čeprav si zanj še zelo rad

najdem kak trenutek. Nemogoče, kako me vleče na igrišče, ko se peljem tam mimo!

Pa pevske vaje še tudi imam in sem rekel, da Vres ne sme trpeti na račun moje funkcije. Šport in pevske vaje mi dajejo kondicijo, da sploh lahko zdržim, kar terja funkcija.

Res je malo prostega časa, tudi za dom, a upam, da ga bo več, če se bodo stvari utekle in bo situacija bolj rožnata.«

VLADA JE ZAINTERESIRANA ZA OBVEŠČANJE

»Če dovolite, bi na koncu izrabila priložnost in vas nekaj vprašala še čisto iz poklicnega interesa: kako si zamišljate obveščanje v občini oz., ali se zna kdaj roditi kakšno občinsko glasilo?«

»Občinska vlada je močno zainteresirana, da ljudem predstavi, kaj dela. Večer in Delo o tem premalo prinašata, zato smo čutili potrebo, da nekaj storimo na tem področju. Najprej je šla ideja, da ustanovimo časopis v občini, s strani Demosa, potem je to postala ideja celotne vlade. Imenovali naj bi skupino ljudi, ki bi ustanovila časopis, a smo potem prešli na širše, rekli smo, da je časopis samo za občino Ravne prevelik zalogaj, gremo na koroške občine, kot koroški radio. Tudi pri tem radiu smo zahtevali, da se določene dneve posebej obravnava delo raven-

skega IS. Ko so bile zadeve tako zastavljene, pa se je pojavila privatna iniciativa za ustanovitev časopisa. Pobudo smo podprli in prva številka naj bi izšla že konec leta.

Možnosti obveščanja v občini pa so seveda tudi v lokalnem TV programu, vendar pa bi bilo treba najprej vse kabelske sisteme povezati med seboj, kar ni poceni. Akcija že teče, vendar so pri kabelski v krajih ljudje, ki sebe preveč izpostavljajo, in to otežkoča delo.

Nedvomno pa je občinska vlada zainteresirana za informiranje o kompleksnem dogajanju v občini. Zelo pomembno se nam zdi imeti stik z ljudmi.«

»Mag. Tasič, hvala za pogovor.«

Občina skozi čas

Marija Dretnik

Za občino bi lahko rekli, da je naravna enota, ki je nastala sama po sebi v zgodovinskem razvoju, kar pa velja le za institucijo občine, ne pa za vsako posamezno današnjo občino, kajti mnoge so nastale le kot iznajdba administracije. Skupne potrebe na nekem prostoru živečih ljudi rodijo skupno zavest, to je zavest, da pripadajo isti socialni skupnosti. Skupna zavest je predvsem zavest solidarnosti med ljudmi, ki jih veže skupna usoda na skupen prostor. Zato se mora občina ukvarjati s tistimi splošnimi

katere je bila med vojno pristojna vojaška uprava.

Po ustavi iz leta 1946 so se kot temeljni organi nove države oblikovali ljudski odbori. Na svojem območju so bili najvišji organi državne oblasti v zadevah lokalnega pomena, uresničevali pa so tudi naloge splošnega pomena. Imeli so svoje izvršilne in upravne organe, ustanavljali pa so se v naslednjih upravnoteritorialnih enotah: kraj, okraj, okrožje; republika je lahko uvedla še četrto stopnjo – oblast. Namen take organiziranosti je bil, da se lu-

nih in republiških organov na ljudske odbore.

Z ustavnim zakonom iz leta 1953 so ljudski odbori postali temeljni organi oblasti delovnega ljudstva sploh. Z zakoni o ljudskih odborih iz leta 1952 smo dobili dejansko občino kot politično institucijo. Dobili smo občino kot pravno organizirano elementarno sociološko skupnost, v kateri se izražajo in se lahko tudi uveljavljajo najbolj neposredni interesi prebivalcev te skupnosti. Lokalne teritorialne enote (občina, okraj, mesto) so postale pravni subjekt lokalne samouprave, ljudski odbori pa so bili njihovi organi. Okraj je bil v tistem času, v razmerju do občin, center oblasti ter finančne in tudi politične moči. Dejansko je pomenila vzpostavitev občine v letu 1952 močan poudarek ideje lokalne samouprave. Poudarila je reševanje tistih vprašanj, ki so za življenje ljudi v naseljih temeljnega pomena. Občina je bila zgolj upravno – teritorialna enota, okraj pa je dobival značaj družbene skupnosti.

V tem obdobju so bile na območju današnje občine Ravne štiri občine: Črna, Mežica, Prevalje in Ravne, okraj pa je bil Slovenj Gradec.

V letu 1955 je prišlo do preoblikovanja občine. Ta je morala poleg svojih dotedanjih nalog prevzeti še tiste socialnoekonomske, ki jih je imel po letu 1952 okraj, in sicer na gospodarskem, finančnem, socialnem, pa tudi upravnem področju. Težišče odločanja glede razvoja na vseh družbenih področjih se je moralo premakniti iz okraja na občino. Ta naj bi postala temelj političnega sistema države. Pristojnosti so se prenašale na občino postopoma, v začetku zgolj upravne,

še mnogo pozneje pa tudi gospodarske in finančne. Okraj je le postopoma odstopal svoje mesto občini. Če naj bi bila občina osnovna celica družbenega življenja, v katerem se zadovoljujejo praviloma vse bistvene potrebe prebivalcev kot proizvajalcev in potrošnikov, je bilo treba njeno območje oblikovati drugače. Ustvariti je bilo treba geografske in gospodarske celote, ki bi bile sposobne samostojnega življenja. Zato je bilo treba občine bistveno povečati in povezati mesta z njihovim naravnim zaledjem. V obdobju naslednjih let se je zato zmanjšalo število občin in prav tako okrajev, hkrati pa so se večale njihove zakonske pristojnosti.

Zmanjševanje števila občin ni obšlo našega območja, saj je leta 1955 prišlo do združitve občin Črne in Mežice v občino Črna ter Prevalj in Raven v občino Ravne. 1958. leta pa sta se združili tudi občini Ravne in Črna v današnjo občino Ravne.

Tako je bilo v Sloveniji leta 1956 11 okrajev in 130 občin, leta 1963 pa samo 4 okraji in 66 občin.

Občinski ljudski odbori in njihovi organi se niso mogli več ukvarjati z drobnimi problemi oddaljenih vaških naselij. To vrzel med centrom občine in drugimi naselji naj bi zapolnili krajevni odbori. Ti so bili nasledniki vaških odborov, vendar so imeli daleč pomembnejšo vlogo. Niso bili organi oblasti, pač pa organi družbenega samoupravljanja v naseljih. Drugo vez med občinskim centrom in prebivalci v naseljih so predstavljali krajevni uradi kot organi občinske upravne službe, s čimer so bile določene občinske upravne službe bližje prebivalstvu.

Zaradi nove vloge novega teritorialnega obsega občine se je morala spremeniti tudi vloga okraja. Vse več konkretnih nalog iz pristojnosti okraja je prešlo na občino. Okraj je obdržal še številne neposredne naloge zlasti na področju šolstva, prosvete, kulture, zdravstva in socialnega varstva. Enako je veljalo za področje prometa, vodnega gospodarstva in katastra, okraj je vodil tudi statistično službo in službo planiranja. Že v letu 1965 so bili okraji odpravljeni. Ostala je le še občina kot edina lokalna samoupravna skupnost.

Po letu 1963 (ustavi) so se iz dotedanjih krajevnih odborov na podeželju in dotedanjih stanovanjskih skupnosti v mestu oblikovale krajevne skupnosti – po ustavi samostojne in samoupravne organizacije, ki so imele lastnost pravne osebe, medtem ko so bili krajevni odbori brez pravne in poslovne samostojnosti.

Z ustanavljanjem novih občin je na širokih območjih nastala določena praznina, ker se

STALNI PREBIVALCI KOROŠKE REGIJE PO OBČINAH IN SPOLU PO STANJU 30. 6. 1990

Občina	SKUPAJ	Moški	Ženske
DRAVOGRAD	8.539	4.266	4.273
RADLJE OB DRAVI	17.282	8.648	8.634
RAVNE NA KOROŠKEM	27.626	13.721	13.905
SLOVENJ GRADEC	20.954	10.373	10.581
KOROŠKA REGIJA	74.401	37.008	37.393

Vir podatkov:

Zavod Republike Slovenije za statistiko, Ljubljana, Statistične informacije št. 271, izdane 23. oktobra 1990)

vprašani in z vsemi nalogami, ki se tičejo čimbolj urejenega dnevnega sožitja med občani.

Potrebe so eno, njihovo zadovoljevanje pa drugo. Potrebe postanejo naloge organizirane skupnosti, proizvod take skupnosti pa so oblast, organi, službe...

Prvi zametki nove lokalne samouprave so pri nas nastali med narodnoosvobodilno vojno. Nova država je rasla na temeljih, ki so bili obenem temelji nove lokalne samouprave, na narodnoosvobodilnih odborih. Ti so izvrševali vse funkcije oblasti, razen tistih, za

dski odbori čimbolj približajo prebivalstvu v naseljih, da se tako najširši krog ljudi vzpodbudi za opravljanje nalog. Temeljna lokalna enota je bil okraj, okrožje pa je opravljalo zadeve širšega regionalnega pomena.

Leta 1947 so bila odpravljena okrožja, 1949. so bile uvedene oblasti, ki pa so bile odpravljene že leta 1951.

V Jugoslaviji je po letu 1949 prišlo do nekaterih radikalnih sprememb v družbenoekonomski in politični ureditvi države, posledica tega pa je bila decentralizacija nalog od zvez-

je občinski center z organi občine in z občinskimi strokovnimi službami čedalje bolj odmakal od prebivalstva posameznih naselij. Razvoj je praznino neprestano večal, to pa naj bi izpolnile krajevne skupnosti. Nove – velike občine so bile obremenjene z nalogami širšega pomena in se niso mogle več ukvarjati z drobnimi problemi posameznih naselij. Krajevne skupnosti so morale prevzeti nase zadovoljevanje vsaj nekaterih najbolj elementarnih življenjskih potreb občanov v posameznih naseljih na komunalnem in socialnem področju.

Po ustavi iz leta 1974 je krajevna skupnost obvezna temelj-

navajo in ne čutijo pripadnosti k njim. Organiziranost krajevnih skupnosti je izraz določene aktivnosti in zavesti občanov, hkrati pa gre tu za določeno pomanjkljivost predvsem s stališča njenega delovanja. V praksi so nekatere krajevne skupnosti zelo delovne, še več pa je pasivnih. Zagotovila za aktivnost v krajevni skupnosti ni nobenega, saj je aktivnost posameznikov preveč slučajnostni faktor.

Aktivnosti v krajevnih skupnostih so številne in raznovrstne, seveda pa je problematika velikokrat odvisna tudi od tipa krajevne skupnosti – vaška skupnost ima drugačne probleme

UPRAVNI ORGANI OBČINE RAVNE NA KOROŠKEM

- Sekretariat skupščine občine in izvršnega sveta
- Sekretariat za gospodarstvo in družbenoekonomski razvoj
- Sekretariat za družbene dejavnosti in občo upravo
- Sekretariat za varstvo okolja in urejanje prostora
- Sekretariat za notranje zadeve
- Sekretariat za ljudsko obrambo
- Davčna uprava
- Geodetska uprava

Pred vključitvijo SIS v upravne organe je bilo v upravi zaposlenih 95 delavcev. S 1. 1. 1990 je v upravne organe iz SIS prešlo 33 delavcev. V času od 1. 1. 1990 se je delež zaposlenih (upokojitve, odhodi) znižal za 7 ljudi, kar pomeni, da je trenutno zaposlenih 116 ljudi.

na in bistvena sestavina naše družbene ureditve. Temeljna merila za njeno oblikovanje naj bi bila naslednja: obstoj skupnih potreb oziroma interesov na ekonomskem, komunalnem, socialnem in kulturnem ter rekreacijskem področju, obstoj možnosti za njihovo zadovoljevanje ter obstoj zaokrožene urbane in socialne enote (vas, soseska, več med seboj povezanih naselij). Zelo pomembno je, da niso oblikovane mimo interesov delovnih ljudi in občanov, saj takšnih umetno oblikovanih prebivalci ne priz-

in interese kot mestna krajevna skupnost. Zato je treba ugotoviti pristne interese ter upoštevati vse posebnosti, da je aktivnost ljudi v njej večja.

Danes pa je tudi v krajevnih skupnostih čutiti splošno družbeno in politično krizo. Ljudje in občani so pripravljene sodelovati v organih krajevnih skupnosti samo še v primerih, ko gre za njihove ožje, krajevne ali osebne interese (lokalne ceste, telefon, trgovina...). Izredno težko je pridobiti krajane za prevzem kakšne odgovorne funkcije in je z delom obre-

menjenih samo tistih nekaj posameznikov, ki so še pripravljene delati.

Krajevna skupnost neposredno ne razpolaga z nobenimi rednimi finančnimi sredstvi in je tako omejena le na dajanje soglasij. Nima sredstev, s katerimi bi lahko samostojno urejala vsaj nekatere krajevne zadeve oziroma potrebe, potem tudi to odvrača ljudi od sodelovanja v takšni skupnosti. Res pa je tudi, glede na izkušnje posameznih krajevnih skupnosti, da je včasih ljudska iniciativa celo važnejša kot denar, saj je ta tu-

di z malo denarja sposobna ustvariti velike vrednosti.

Ustrezne zakonodaje o razvoju lokalne samouprave v prihodnje še ni, bistvene spremembe na področju delovanja občin in njih pristojnosti pa bo opredeljeval poseben ustavni zakon.

Večina razmišljanj o tej problematiki se nagiba k ideji o preoblikovanju naših velikih občin v več manjših. Njeni zagovorniki pa jo utemeljujejo s tem, da se občinski center vse preveč oddalji od ljudi, niti ne morejo odločati o svojih povsem lokalnih zadevah, saj se skoraj vse ureja »od zgoraj navzdol«.

Težnje po večji urejenosti krajev (po zgledu zahodnoevropskih držav), po učinkovitejšem reševanju problemov in zadovoljevanju potreb pa zahtevajo, da krajani zopet začno živeti s svojim krajem ter skrbeti zanj. S čutom pripadnosti k neki skupnosti ter občutkom, da lahko tudi sami vplivajo na sprejete odločitve in da lahko soustvarjajo (kar bi se z manjšimi občinami verjetno uresničilo), pa se bo ljudem mogoče razvil tudi pravi odnos do javnega (družbenega) imetja.

Oblikovanja manjših občin pa ne smemo razumeti kot korak nazaj, češ to smo že imeli, saj imajo v vseh razvitih državah v poprečju veliko manjše občine kot pri nas, in to tako po površini kot po številu prebivalcev.

Vir informacij: dr. Janez ŠMI-DOVNIK, Konceptja jugoslovanske občine

Panoge	DRAVOGRAD	RADLJE OB DRAVI	RAVNE NA KOROŠKEM	SLOVENJ GRADEC	KOROŠKA REGIJA	R SLOVENIJA
SKUPAJ	4.486	4.239	4.662	4.876	4.624	4.960
Indeks $\frac{I-VI-90}{I-VI-89}$	1579,6	1575,8	1548,8	1588,3	1567,5	1664,4
Gospodarstvo	4.344	4.093	4.583	4.627	4.479	4.715
Indeks $\frac{I-VI-90}{I-VI-89}$	1557,0	1562,2	1537,9	1563,2	1549,8	1631,5
Negospodarstvo	5.306	5.461	5.347	5.931	5.582	6.166
Indeks $\frac{I-VI-90}{I-VI-89}$	1684,4	1654,8	1665,7	1689,7	1676,3	1802,9
Gospodarstvo						
Industrija	3.963	3.955	4.681	4.533		4.409
Kmetijstvo	4.905	4.308	4.303	4.779		4.895
Gozdarstvo	4.449	5.446	5.700	5.241		5.157
Gradbeništvo	4.532	3.345	3.604	4.301		4.058
Promet in zveze	5.193	4.884	5.218	5.146		5.725
Trgovina	5.025	3.818	4.051	4.206		5.165
Costinstvo in turizem	3.787	3.704	3.258	3.023		4.302
Obst in oseb.storitve	-	4.685	3.778	4.444		4.561
Stanov.komunalna dej.	4.604	3.959	4.788	5.360		4.816
Finančne, tehnične in poslovne storitve	6.505	8.123	5.859	6.608		6.779
Negospodarstvo						
Izobraževanje, znanost, kultura in inform.	5.269	5.352	5.201	5.527		6.295
Zdravstvo in soc.varstvo	4.706	5.678	5.308	6.128		5.836
DPS, SIS in DPO	5.981	5.424	5.679	5.671		6.570

Gibanje poprečnih osebnih dohodkov po panogah dejavnosti v 1. polletju 1990
(Podatki Razorja Ravne na Koroškem)

KOLIKO DELOVNIH MEST V DROBNEM GOSPODARSTVU

Helena Merkač

Kot v Sloveniji bomo tudi v občini Ravne lahko več zaposlovali le tako, da bomo prestrukturirali gospodarstvo. To bomo storili na dva načina: prestrukturirali bomo zdajšnje gospodarske potencialne in ustanavljali bomo nove, tržno usmerjene in sodobno organizirane male gospodarske enote.

Ta usmeritev ni več nova, zato želimo ugotoviti, koliko je ob koncu leta 1990 že uresničena ali drugače: koliko delovnih mest nam v občini Ravne že daje drobno gospodarstvo. Tudi za naprej bomo pogledali, kako kaže.

KOLIKO DELOVNIH MEST POTREBUJEMO

Po podatkih Zavoda Republike Slovenije za statistiko je bilo 23. oktobra 1990 v občini

2,8 % (v zasebnem sektorju 1,3 %), kar je bilo najmanj v koroški regiji in seveda manj kot v Sloveniji.

In zdaj v leto 1990. Do 27.6. je bilo po registru Zavoda Republike Slovenije v občini Ravne 722 delavcev zaposlenih v podjetjih z do 100 zaposlenimi (to naj bi bilo drobno gospodarstvo) oz. 6,2 % med vsemi zaposlenimi. V firmah z do 10 zaposlenimi jih je bilo 3,9 %, 0,9 % jih je bilo v tistih z do 20 zaposlenimi, 2,4 % z do 50, 10,7 % z do 200, 28,0 % z do 500 in 47,9 % jih je bilo v firmah z nad 2000 zaposlenimi.

Po podatkih Občinskega sekretariata za gospodarstvo in družbenoekonomski razvoj SO Ravne na Koroškem je bilo na dan 9. novembra letos v občini Ravne 227 samostojnih obrtnikov redne obrtne dejavnosti, od

vembra razpolagal se s 15 možnostmi najema prostorov do 40 m² (6 na Ravnah, 9 v Slovenj Gradcu), dvema možnostma prodaje prostorov od 40 do 100 m² (Prevalje in Mežica) ter z 12 možnostmi prodaje (eden v Dravogradu, po dva na Ravnah in v Mežici, trije v Črni in štirje v Slovenj Gradcu), in s štirimi možnostmi najema prostorov nad 100 m² (dva na Ravnah, po eden v Mežici in Črni). Prostore so bili sicer komunalno opremljeni, a v glavnem zaradi spremembe namembnosti potrebni prenove, predvsem pa so bili na voljo (pre)veliki.

Do prostorov je v novembru želelo skupno priti 36 interesentov (20 za trgovski lokal, po eden za pletilstvo, fotoateljé in kemično čistilnico, dva za frizerstvo, trije za gostinstvo ter po štirje za posredovanje in lesno-kovinsko dejavnost).

V novembru je Razor nudil tudi dva še nezasedena programa za dva do pet delavcev (standardni deli za orodja in drobna orodja).

V občini Ravne na tem področju že intenzivno delamo. Občinski sekretariat za gospodarstvo in družbenoekonomski razvoj pri Skupščini občine Ravne na Koroškem si je v zvezi z razvojem drobnega gospodarstva zadal vrsto konkretnih nalog: zagotoviti znatnejša razvojna sredstva, ustvariti pogoje za nastanek vsaj treh obrtnih con, skrajšati upravne postopke, proizvodno dejavnost, turizem, kmetijstvo in intelektualne storitve stimulirati z razvojnimi sredstvi in prostorskimi olajšavami, z davčnimi olajšavami stimulirati storitveno dejavnost, ustanoviti marketinški biro ter ne nazadnje ustanavljati svetovne institucije za strokovno pomoč. Po Razorjevih podatkih so zdaj v občini štiri takšne ustanove. Ena med njimi je tudi že omenjeni Poslovno informacijski center, novembra pa so imeli v postopku registracije še t.i. podjetniški inkubator, kjer ne gre zgolj za svetovanje, ampak bo to podjetje za ustanavljanje podjetij.

S tako zastavljenimi dejavnostmi lahko kljub mnogim problemom, ki se pojavljajo v tem prehodnem obdobju in ki prav zaradi te prehodnosti še niso izkristalizirani (zato o njih ne pišemo podrobno), pričakujemo postopno približevanje cilju, ki je tudi v občini Ravne: odpreti čim več delovnih mest v drobnem gospodarstvu.

Drobno gospodarstvo je gospodarstvo, ki je prisotno v vseh dejavnostih, z izjemo kmetijstva, in ki obsega vse proizvodne in storitvene dejavnosti ter kot samostojne subjekte vključuje mala podjetja do 125 zaposlenih ne glede na lastniško obliko (družbena, zadružna, zasebna in mešana podjetja) in samostojne obrtnike v vseh oblikah organiziranja. Obsega tudi obrt kot dejavnost v celoti.

(Iz Politike hitrejšega razvoja drobnega gospodarstva s programom aktivnosti za leto 1989/90, dokument IS RS)

Ravne 27.626 stalnih prebivalcev, od tega 13.721 moških in 13.905 žensk. Konec septembra je bilo zaposlenih 12.096 vseh prebivalcev (nosilci obrti niso všteti) ali 553 manj kot lani v enakem obdobju. Brezposelnih je bilo na dan 31. oktobra 653 ljudi (432 žensk), kar je v skupni številki za 181 več kot lani 31. 10. Od teh 653 brezposelnih jih je 215 iskalo prvo zaposlitev, 435 pa jih je bilo mlajših kot 27 let. Nekvalificiranih iskalcev zaposlitve je bilo 243 (143 žensk), polkvalificiranih 28 (15), s skrajšanim programom 34 (22), s polkvalifikacijo 159 (94), s srednjo 158 (132), z višjo 20 (19) in z visoko 11 (7).

KOLIKO DELOVNIH MEST ŽE IMAMO

Po podatkih iz leta 1988, ko se je tudi v Jugoslaviji začelo bolj razmišljati o drobnem gospodarstvu, je bilo npr. na Švedskem že več kot 30 % industrijskih delavcev zaposlenih v podjetjih z manj kot 96 delavci, na Japonskem kar 60 %, v ZDA 45 %, v Jugoslaviji 12 %, v koroški regiji pa le 5,7 % (vključno z nekmetijskim zasebnim sektorjem). Delež družbenega proizvoda drobnega gospodarstva v skupnem družbenem proizvodu je bil tistega leta v občini Ravne

tega na Ravnah 83, na Prevaljah 86 ter v Mežici in Črni po 29. Število zaposlenih v tej dejavnosti je bilo 196. V tem sklopu je treba omeniti še število zasebnih podjetij, ki je bilo na tisti dan 36. Na tisti dan je bila tudi 201 prijavitev dopolnilne obrtne dejavnosti.

Zasebni sektor je imel po podatkih Zavoda za zaposlovanje Velenje v obdobju januar-september 1990 poprečno 202 zaposlena (od tega 96 žensk), medtem ko jih je imel lani poprečno 183 (od tega 90 žensk). Po dejavnostih je bilo največje povečanje v trgovini.

Iz teh podatkov se vidi, da v zasebnem sektorju število zaposlenih od lani na letos ni pomembno naraslo.

KAKO KAŽE ZA NAPREJ

Po podatkih Poslovno informacijskega centra za drobno gospodarstvo pri Koroški razvojni organizaciji Razor je bilo konec oktobra v ustanavljanju 37 zasebnih podjetij. Interesa za ustanavljanje podjetij je menda več, vendar so problem prostori in programi (nekateri izkažejo interes za podjetništvo, a se v centru oglasijo brez idej o programu in prostoru, kjer bi podjetje imele).

Tako je center v začetku no-

PROJEKT RAZVOJA TURIZMA NA SEVERNEM OBMOČJU URŠLJE GORE

Marina Leskovec

V okviru širšega delovnega teama sodelavcev Razorja, Koroška - Projektivnega biroja, Zavoda za urbanistično načrtovanje, Železarne Ravne in še nekaterih zunanjih sodelavcev ter konsultacij s strokovnimi institucijami smo izdelali podoben projekt razvoja turizma pod Uršljo goro (izdelavo projekta je financirala Železarna Ravne). V ožjem smislu gre za območje okrog Rimskega vreleca, širše pa se vključuje okolica Rimskega vreleca s kmetijami, Uršljo goro, planinskimi kočami pa bližnje Kotlje in Ravne na Koroškem. Komparativne prednosti potencialnega turističnega območja so naslednje:

- ugodna geografska lega, bližina meje
- primerno podnebje za razvoj celoletne turistične sezone
- ugodna mikroklima in s tem možnost pridobitve statusa gorsko-klimatskega kraja
- območje je v bližini gospodarskega središča občine, vendar primerno oddaljeno in ekološko neogroženo ter primerno dostopno
- bližina številnih izletniških točk
- naravna posebnost je mineralna zdravilna voda z več izviri, ki je bila nekoč že mednarodno priznana
- zanimiva alpska vegetacija na Uršlji gori ter nekatere redke rastline

- kulturno zgodovinski spomeniki in obeležja v bližini, vključno s Prejihovino in cerkvi na Uršlji gori
- kulturne ustanove v bližnjih Ravnah
- že obstoječa turistična infrastruktura (zimski in letni) v ožji in širši okolici (tudi RTC Ivarčko jezero).

Ugotovili smo že, da se na obravnavanem turističnem območju lahko razvije letna in zimska, torej celoletna turistična sezona, ki je edino ekonomsko opravičljiva. Glede na časovno zadrževanje in ekonomsko obnašanje turistov bomo prioriteto razvijali stacionarni, v primerem obsegu pa tudi izletniški turizem. Po vsebini oz. motivaciji pa bo imel prednost zdravstveno-rekreativni turizem v smislu preventive. Ob tej zvrsti se bodo razvijale tudi vse vrste zimskega in letnega turizma, kmečkega, poslovnega, izobraževalnega turizma, pohodništva, planinarjenja ter vse oblike rekreativnega turizma.

Na ožjem turističnem območju pod Uršljo goro, t.j. okrog Rimskega vreleca, predvidevamo izgradnjo turističnega na-

selja s prenočitvenim in osnovnim programskim - izvenpenzijskim delom. Območje zajema okrog devet hektarov površine.

Prenočitveni del vključuje že obstoječi hotel Rimski vrelc, za katerega je predvidena adaptacija v hotel visoke B kategorije s 146 ležišči s primerno kvaliteto ponudbe, katere teža bo na zdravstvenem programu (zdravilne kopeli na osnovi mineralne vode, sistematično pitje zdravilne vode, kopeli na osnovi eteričnih olj in naravnih zelišč, biohrana, program lepote in zdravja, savna, bazen, masaža, akupresura in akupunktura...). Za hotel so že pripravljene idejni načrti ter izdelan investicijski program.

Ob hotelu Rimski vrelc je predvidena izgradnja petnajstih penzionov višje kategorije s po 20 do 30 turističnimi posteljami. Tudi v teh prenočitvenih objektih bo potekal del zdravstveno - preventivnega programa. Vsak penzion ima predvideno stanovanje za lastnika oz. upravnika.

Dolgoročno je predvidena tudi lokacija za večji hotel visoke kategorije s približno 150 ležišči (v bližini hotela Rimski vrelc) ali za dva manjša hotelska objekta s po 60 do 80 posteljami. Ta hotel oz. hotela bi gradili izključno s tujim materialom.

V naselju bo poskrbljeno tudi za ustrezno izvenpenzijsko ponudbo v centru, ki bo zgrajen v avtohtoni arhitekturi, t.j. v stilu koroških kašt. V tem centru, ki zajema okrog 8.000 m² površine zemljišča, je načrtovana raznolika ponudba: specializirane manjše trgovine, samopostrežna trgovina, fitness-center, frizerski in kozmetični salon, smučarski servis za popravilo in prodajo športnih potrebščin, cvetličarna, nočni klub, manjša igralnica, banka, manjša dvorana za večnamenska kulturna srečanja ipd. ter osrednja informativno-marketingška služba. V centru bo na razpolago tudi nekaj apartmajev.

Turistična infrastruktura v naselju vključuje igrišča za tenis, otroška igrišča, pokrit prostor za športne igre. S prenočitvenim ter športno-rekreativnim ponudbo se vključuje tudi zasebnik.

Širši turistični kompleks zajema tudi ponudbo na okoliških kmetijah. V roku dveh let bodo za turistično dejavnost usposobljene tri kmetije, v naslednjih petih letih osem, dolgoročno pa še dodatnih osem kmetij.

Nastanitveno ponudbo širšega turističnega območja predstavljajo tudi okoliške planinske kočice, katerih bivalni standard je treba urediti na primeren kvaliteten nivo. Predvidevamo, da se bodo tudi prebivalci Kotelj aktivno vključili v življenje s turizmom z oddajanjem turističnih ležišč v zasebnih stanovanjskih hišah.

Ob Črnem potoku je načrtovana lokacija za avtokamp, kjer bi uredili umetno jezero in morja na primeren način zgradili tudi malo hidroelektrarno, ki

bi prinašala dodatno gospodarsko korist.

V turističnem naselju bi torej dolgoročno pridobili okrog 750 ležišč, v okolici (kmetije, planinske kočice, zasebne stanovanjske hiše) pa 460 turističnih postelj.

Širši turistični kompleks bo torej do leta 2000 lahko razpolagal s 1200 do 1300 ležišči, vključno z že obstoječimi.

Bodoča turistična ponudba bo vključevala turistično infrastrukturo na območju Ivarčko-Ošven ter infrastrukturo v bližnjih Ravnah, ki je precej bogata. Urediti bo treba tudi sprehajalne gozdne poti, tekaške, sankarske steze, planinske poti, jahalne steze ipd... Ob spodnji postaji sedežnice bi bil primeren poseben tobogan za sankanje poleti, pozimi pa bi uredili snežne bare, manjše pokrite stojnice ipd.

Dodatna turistična infrastruktura bo potrebna ob zgraditvi večjega obsega nastanitvenih zmogljivosti. Pri teh investicijah bodo sorazmerno udeleženi vsi segmenti, ki bodo na območju prisotni s kakršnimkoli sestavnim delom turistične ponudbe. Poudariti je treba, da bo gradnja turističnega naselja po-

tekala po fazah.

Projekt je pomemben z vidika prestrukturiranja gospodarstva občine Ravne na Koroškem in pridobitve novih delovnih mest. Dolgoročno bo na obravnavanem turističnem območju lahko zaposlenih okrog 150 ljudi. Pravočasno bo treba pričeti z izobraževanjem in vzgojo tovrstnega kadra, kar mora postati prioritarna naloga.

V pripravi je propagandno gradivo, s katerim bomo poiskali potencialne investitorje doma in v tujini, sočasno pa bomo poskrbeli za izvedbo potrebnih upravnih postopkov. V zvezi s tem smo se udeležili graškega velesojma, v sklopu katerega je bila ponudba za tuja vlaganja za več slovenskih projektov dana na številne naslove v Avstriji. S projektom bo-

mo skušali sodelovati tudi v začetku prihodnjega leta v Frankfurtu, da bi pridobili tuji kapital.

Pridobivali bomo tudi domače investitorje, zato vabimo vse, ki bi želeli vložiti svoj kapital v razvoj turizma na tem območju, da se oglasijo na Razorju na Ravnah.

Turistična ponudba pod Uršljo goro se bo vključevala v integralni turistični proizvod Koroške, ki se bo sčasoma oblikoval. Turizem bo namreč moral v prihodnosti postati ena od prioritarnih gospodarskih panog tudi na Koroškem. V sedanjem trenutku o razvitosti te dejavnosti v regiji ne moremo govoriti, čeprav je za to precej realnih možnosti. Nujen je pravi pristop in jasno začrtana smer razvoja za posamezno potencialno turistično območje. Koroški prostor je tako majhen, da se bo turistična ponudba posameznih geografskih predelov sama po sebi povezovala in dopolnjevala.

Razmere za investiranje tako domačega kot tujega kapitala niso najbolj ugodne, vendar s primerno mero optimizma ta projekt kljub temu lahko pripreljemo do realizacije.

323.14.15

ORIS NAČINA ŽIVLJENJA V INDUSTRIJSKIH NASELJIH MEŽIŠKE DOLINE V OBDOBJU KAPITALIZMA

Karla Oder

Način življenja prebivalcev v industrijskih naseljih Mežiške doline je tema, ki je do danes kompleksno ni še nihče obravnaval. Izjema je monografija Marije Makarovič Črna in Črnjani in posamezni objavljeni prispevki Alojza Krivograda o socialnem položaju delavstva (plače in kupna moč) in njihovem vključevanju v politično ter društveno življenje. Poleg tega je nekaj domoznanskega gradiva, več pa literature z zgodovino industrijskega razvoja Mežiške doline. Na podlagi literature, arhivskih virov in lastnega dela poskušam strniti oris življenja in kulturnega delovanja v tukajšnjih industrijskih naseljih ter nakazati nekatere probleme, ki jih bo treba še natančneje raziskati.

Z razvijajočo se industrijo je pogojen nastanek urbanih naselij in delavskih kolonij. Pod vplivom demografskega razvoja in potreb industrije so se razvijali šolstvo, zdravstvo, različne oblike preskrbe, društveno in politično življenje. Zaradi prodirajoče industrije v agrarno okolje je na eni strani obstajalo nasprotovanje, na drugi pa povezanost in medsebojna odvisnost med kmečkim in industrijskim prebivalstvom.

Svinčeno in železovo rudo so po hribih Mežiške doline pridobivali že v srednjem veku. V začetku 19. stol. so bili rudniki svinca v okolici Pece razdrobljeni med več lastnikov, med katerimi so bili najpomembnejši grof Thurn, J. Rainer, Žerjavi, Kompoši, Leopold Pretner, Franc Bruner in duhovnik Pavlič iz Celovca. Sredi stoletja so rudarsko posest pričeli združevati, leta 1866 pa so se lastniki svinčenih rudnikov na Koroškem povezali v Plajberško rudarsko zvezo (Bleiberger Bergwerks-Union).

Skoraj vse 19. stol. (1835–1899) je na Prevaljah obratovala železarna, ki jo je ustanovila grosistična firma Rosthorn, glavni proizvod pa so bile železniške tirnice. Ob železarni je obratoval premogovnik na Lešah (1818–1935), ki je bil v 40. letih prejšnjega stoletja največji premogovnik na Slovenskem. Izkopani premog je v večini porabila železarna na Prevaljah. Leta 1869 je bil ustanovljen koncern koroških železarn Huettnerberška železarska družba (Huettnerberger Eisenwerks-Gesellschaft), h kateremu je pristopila tudi prevaljska železarna. Jeklarna Ravne pa ne. Zaradi krize v železarstvu je leta 1881 skupaj s premogovnikom pristopila k novoustanovljeni Alpski rudarski

družbi (Oesterreichische Alpine-Montangesellschaft).

Za industrijski razvoj Mežiške doline je pomembna pogodba med grofom Thurnom in družbo Kompoš, sklenjena leta 1827, s katero sta si razdelila gospodarske interesne sfere. Grof Thurn je družbi Kompoš prodal svinčev rudnik v Črni z vso opremo in se je vnaprej omejil samo na železarstvo ter iskanje premoga in železove rude. Družba Kompoš si je pridobila pravico do iskanja in predelovanja svinčeve rude. Grof Thurn je imel fužine v Črni (od

(številne žage, najpomembnejše Mušenik in Cveffer v Črni, Torčeva v Mežici, Lahovnikova žaga na Prevaljah, iz katere se je leta 1906 razvila tovarna lepenke) ter lesna trgovina.

Po nastanku državne meje leta 1918, ko je Mežiška dolina kot jugovzhodni del Koroške ostala znotraj Jugoslavije, se je bistveno spremenil položaj rudnika svinca v Mežici in jeklarne na Ravnah, saj so bili njuni lastniki v tujini. Država je zanj uvedla sekvesturo. Lastniki rudnika Mežica so si prizadevali zavarovati svoj ka-

raslo na 13.088 in leta 1900 padlo na 12.361. V tem prvem obdobju je bilo populacijsko središče v industrijskem območju železarne Prevalje. Na Lešah, Prevaljah in v Farni vasi je bilo kar 26,8 % vsega prebivalstva. Številni priseljenci so sem prihajali iz bližnjih hribovskih krajev, s Štajerske in Koroške, medtem ko so bili strokovnjaki predvsem Nemci, Čehi in Italijani. Konec stoletja je zaradi propada železarne prišlo do velikega izseljevanja s Prevalj in Leš. Železarji so odšli na Jesenice, v Donawitz, Kap-

Osnovna šola na Prevaljah, zgrajena leta 1852

1624–1643 in nato od 1775–1880), v Mežici (od 1770–1916) in na Ravnah (kupil 1807–1945), kjer je zlasti konec stoletja skoncentriral vso svojo železarsko in jeklarsko industrijo. Premogovnika so Thurni imeli v Mežici na Stržovem (1802 do konca 19. stol.) in na Holmcu (1858 s presledki do 1943).

V 50. letih 19. stol. je bila koncentracija železarstva v Mežiški dolini glede na število zaposlenih daleč pred slovensko Štajersko, ki je imela osem rafinirnic. Samo v železarni na Prevaljah so bili 604 zaposleni, od tega 560 delavcev. Upoštevati pa je treba še Thurnove obrate v Črni, Mežici in na Ravnah. Z izgradnjo železnice skozi spodnjo Mežiško dolino leta 1863 se je pričelo uveljavljati gozdarstvo, lesna predelovalna industrija

pital tako, da so podjetje prodali angleški delniški družbi The Central European Mines Limited (CEM), v kateri so sami imeli največji odstotek delnic. Thurn je prevzel jugoslovansko državljanstvo in leta 1927 ustanovil svojo delniško družbo, v kateri pa je kmalu imel največ delnic Boehler.

Po letu 1945 je sledila nacionalizacija vseh večjih tovarn in obrtnih delavnic. Gospodarski razvoj pa je temeljil predvsem na razvoju železarstva na Ravnah, na rudniku svinca v Mežici in v manjši meri na lesno predelovalni industriji. Še pred drugo vojno številne obrti so v povojnem obdobju skoraj povsem zamrle.

Ob prvem popisu prebivalstva 1869 je bilo na območju občine 12.396 prebivalcev, v naslednjih 21 letih je število na-

fenberg, Bruck, Gradec, v mari-borske železarske obrate in tudi v Ameriko. Z Leš so se selili na Seegraben, v Koeflach, od tu pa naprej v Vestfalijo in Porurje. Izseljevanje leških rudarjev je bilo intenzivnejše v 30. letih 20. stol, ko so iskali zaposlitve v drugih rudarskih revirih po svetu. Leta 1931 je bilo na tem območju 14.183 prebivalcev, leta 1989 pa 27.636. V obdobju po prvi vojni se je populacijsko pričela krepiti Mežica, po drugi vojni pa Ravne, kjer je bilo leta 1988 kar 26 % vsega prebivalstva, kar je posledica povojnega priseljevanja zaradi razvoja železarne in nastanka naselij s stanovanji za delavce. Sredi 19. stol. je bilo v industriji zaposlenih 30 % prebivalstva, ostali so se preživljali s kmetijstvom, vendar so številni kmetje dodatno

Rudarji iz Črne med prvo vojno

služili s prevozništvom svinca, železa in oglja, mnogi pa so delali kot oglarji in drvarji. Leta 1989 je bilo v industriji zaposlenih 8.928, v celotnem gospodarstvu pa 89,7 % od vseh 12.852 zaposlenih.

Prva delavska naselja so v Mežiški dolini nastala v prvi polovici prejšnjega stoletja. Lastniki rudnikov in drugi industrialci so poskušali uresničiti priporočila strokovnjakov, naj zaposleni ne stanujejo daleč, naj ne bodo poročeni in naj doma ne delajo. Tako so tukaj za potrebe rudnikov in fužin kupovali kmetije, da so na njihovem zemljišču zgradili obratne stavbe in stanovanjske hiše in so se hkrati izognili tudi plačevanju najemnin. Proces prehajanja kmetij v nekmečke roke se je v Mežiški dolini pričel sredi prejšnjega stoletja in je do začetka druge svetovne vojne zajel 167 kmetij s skupno površino 11.980 ha ali 39,46 % celotne površine. Poslopja kmečkih domov, hiše, hleve, kašče in druga so v večini primerov preuredili v delavska stanovanja, v nekaterih pa so nastanili najemnike, da so obdelovali polja, eden od družinskih članov pa je bil zaposlen pri podjetju. Ob večini teh kmetij so se pozneje razvila delavska naselja. Prva delavska stanovanja, ki jih je zgradilo podjetje, so bila bolj zasilna, nekakšne »delavske kasarne«, ker vanje »delavske podjetniki verjetno niso mogli in tudi niso hoteli veliko investirati, hkrati pa so si prizadevali, da bi na čim manjšem prostoru stanovalo čim več delavcev.

Na Lešah so prve rudarske hiše postavili konec 30. let 19. stol. na posestvu Rožančeve kmetije (kupljena leta 1837),

kasneje pa še na območju kmetije Janš (kupljena leta 1847). Manjše naselje je nastalo tudi ob Fefrovi kmetiji. Prevalje so bile zaselek na desni strani reke Meže, kjer so leta 1824 Rosthorni postavili prve industrijske obrate (cinkarno) in delavska stanovanja. Kmalu je gradnja prešla na levi breg reke Meže, v Farno vas, kjer se je po drugi vojni uveljavilo še ime Prevalje.

Breg je manjše delavsko naselje, kjer so leta 1800 odprli takrat najbogatejše najdišče svinčeve rude. Leta 1810 je Matija Mayerhold (Marhold) družbi Brunner-Kompoš za nedoločen čas odstopil današnje naselbino Spodnji Breg nad Poleno. Naselje Breg obstaja od leta 1953, pred tem so ga ljudje imenovali »Perk«, »Berk« po Werk = obrat, in obsega rudarske zaselke Spodnji in Zgornji Breg, Fridrih, Marhovče bajte in kmetijo Marhovče. Podpeca je osrednji zaselek od rudniku, ob katerem so še zaselki Šmelc, Igrčevo, Pecnikovo, Bricmanovo, Naveršnikovo, Nagernikovo, Torčevo, Pikovo, Mitnek, Štoparjevo in Najbrzevo. Žerjav je industrijsko naselje ob sotočju reke Meže in Jazbine, kjer je bilo konec 19. stol. poleg kmečkih stavb kmetije Čemernik in Bosjak še nekaj koč in dve delavski hiši. Intenzivneje se je naselje pričelo razvijati po prvi vojni. V Mežici so rudarska naselja skoncentrirali na Glančnikovem in na Poleni, v gradnjo so pričeli konec 19. stol. Po letu 1908 so v Mežici iz velikih opuščeni konjskih hlevov kmeta in prevoznika svinca Obenarja uredili rudarska stanovanja, »hauze«. Na Poleni so leta 1834 odkupili polensko hubo od Franca Verdnika,

na njenem ozemlju pa postavili upravno zgradbo rudnika in stanovanjske hiše, upravo jamskih obratov z delavnicami, kopalnicami in glavnim vhom v centralno jamo. Delavska stanovanja so gradili tudi v Črni in na Ravnah, najbolj intenzivno zlasti po drugi vojni.

Prve rudarske hiše, »Knappen Wohnhause«, na Lešah so stale leta 1844. Do prve polovice 70. let je premogovnik zgradil 45 stanovanjskih poslopj, razen tega je v 6 poslopih stanovalo 27 družin. Na Prevaljah so v tem času imeli delavske kasarne s 5 spalnicami in 70 posteljami, rudnik Mežica pa je za delavstvo imel 15 stanovanjskih poslopj. Leta 1878 je Huettenberška družba imela na Prevaljah 5 družinskih hiš, 28 stanovanj in skupno spalnico za delavce. Pri leškem premogovniku je bilo za 636 delavcev zgrajenih 40 delavskih hiš, pri rudniku svinca pa za 145 delavcev 17 poslopj, podjetje J. Rainerja je imelo za vse delavstvo 12 poslopj. Skupno je bilo v delavski koloniji Leše zgrajenih 62 delavskih hiš, 7 dvojčkov, 11 rudarskih hiš in 6 uradniških. V Mežici so z intenzivnejšo gradnjo pričeli v 80. letih 19. stol., končno pa so zgradili 149 poslopj za rudarje. Turnova jeklarna na Ravnah je v drugi polovici prejšnjega stoletja postavila nekaj stavb za uradnike in hiš s stanovanji za delavce. Prvi »personal«, imenovan »Fuenferhaus«, je zgradila na prehodu stoletja pod Javornikom, nato pa še dve stavbi, eno leta 1911, drugo leta 1917 v bližini takratne nove šole. Delavske hiše so imenovali različno: »perghaus« (rudarska hiša), »purshaus« (samska hiša), »personalhaus«, nekatere

so imenovali tudi po določeni osebi »Preganthaus« (najstarejši »delavski blok« v Mežiški dolini, zgrajen sredi 19. stol.) na Prevaljah in »Hanzlhaus« na Lešah.

V večini delavskih naselij je podjetje zgradilo še skupno krušno peč, v kateri so lahko spekli okrog šest hlebov kruha. Uporabljali so jo vsi delavci, ki v stanovanju niso imeli peči. Gospodinjje so pekle po določenem, prej dogovorjenem razporedu, vsaka pa je morala imeti svoja drva. V Bregu so ob skupni peči imeli še skupno pralnico, na Lešah pa skupni »zelh«, prekajevalnico mesa. Skupne prostore so uporabljali še nekaj desetletij po drugi vojni. Ob večini stanovanjskih poslopj so si stanovalci zlasti po prvi vojni postavili pomožne stavbe, kozje hleve, svinjake in drvarnice, ki so naselju dajale svoj pečat in dopolnjevale njegovo zunanjo podobo. Podjetja so poskrbela tudi za vodovod in javno razsvetljavo. Na Lešah so imeli napeljan vodovod vsaj že leta 1878 v vas do štirih vodnjakov, ob katerih so bili še »perevnik« za pranje perila. Prav tako so še pred prvo vojno imeli »nahtvahterja« (nočnega čuvaja), ki je bil zadolžen za prižiganje luči in navijanje ur. Plinsko javno razsvetljavo so v drugi polovici 19. stol. imeli na Prevaljah.

V samskih domovih so bile skupne spalnice in skupna kuhinja z zidanim štedilnikom, na katerem so si sami pripravljali hrano. V začetku 20. stol. so samska stanovanja predelovali v družinska. Večstanovanjske hiše so najpogosteje imele prostora za štiri, pet ali šest družin, medtem ko je bilo v personalnih prostorih za okrog 20 družin. Na Fefrovem na Lešah je premogovnik imel štiri stanovanjsko hišo, v kateri je še pred drugo vojno vsaka družina imela svojo sobo, dve družini pa skupno kuhinjo z dvema zidanimi štedilnikoma. Na »Novih bajtah« so zgradili dvojčke, v katerih je ena družina imela kuhinjo v velikosti 3x3 m, in z edinim oknom na vhodnih vratih, sobo 3x4 m, v kateri je stala miza s stoli in »cimer« 7x4 m, kjer je bil prostor za spalnično pohištvo in kjer je spala vsa družina. Najpogosteje pa je vsaka družina imela kuhinjo in eno sobo. V enem od dveh personalhausov na Prevaljah je v začetku 20. stol. bilo devet stanovanj. V pritičju so poleg treh stanovanj, od katerih je samo eno imelo ob kuhinji še tri sobe, bili še skladišče, shramba in svinjski hlev. V prvem nadstropju je bilo šest stanovanj, vsako samo s kuhinjo in sobo. Povprečna velikost kuhinje je bila 16 m² in sobe 25,5 m². Podobna stanovanja so v začetku 20. stol. imeli še v personalih v Mežici. Stanovanjske razmere delavcev s številnimi družinskimi člani so

bile po vsej dolini podobne; stanovanja so pogosto bila premajhna, vlažna in temna. Stavbe je vzdrževalo podjetje in so bile v kriznih obdobjih slabo vzdrževane. Razna obrtna, tesarska, zidarska in druga dela so opravili delavci iz podjetja.

Stanovanja nameščencev in uradnikov so bila prostornejša z več sobami. V uradniški hiši ob ravenski železarni, zgrajeni sredi druge polovice 19. stol., sta bili dve stanovanji. V priložju je bival merilec, v nadstropju pa inšpektor. Vsako stanovanje je imelo 5 sob, kuhinjo, shrambo, sobo za posle, stopnišče, stranišče in verando (pasage). V hlevu, zgrajenem v istem času na Ravnah, so ob kravjem hlevu bili še mlečna kamra, soba za služinčad, skladišče in prostor s pečjo, kjer je bila še pralnica. Leta 1931 so na Lešah imeli: ravnatelj kuhinjo in šest sob, obratovodja kuhinjo, tri sobe, računovodja kuhinjo, tri sobe, nadpaznik kuhinjo, štiri sobe, uradnica samsko stanovanje, skladiščnik kuhinjo, dve sobi in pazniki poleg kuhinje dve sobi (eden tri).

Poleg stavb, ki so jih gradila podjetja, so si delavci v času največjega povpraševanja po stanovanjih sami gradili hiše na zemljišču podjetja, ker jim je to obljubilo, da bodo čez čas postali njegovi lastniki. Ker pa podjetji (premogovnik Leše in rudnik svinca Mežica) nikoli nista uresničili obljube, so hiše dobile ime »luftkojže«, kočje v zraku. Luftkojže so bile majhne, prtilične stavbe s črno kuhinjo in podobne hišam malega kmeta ter kajzarja. Imele so le najnujnejše prostore: lopo, kuhinjo, »hišo« in »štibi« ter klet in podstrešje. Gradbeni material je bil kamen in les, medtem ko so podjetja gradila pretežno z opeko, nekaj pa so postavili tudi skeletnih stavb.

Stranišča, »apurti«, so bila do srede 20. stol. v večini lesena, stala so največkrat za hišo; na Lešah so jih postavili tudi na potok. Pogosto je ob večstanovanjskih hišah bilo le eno stranišče za vse stanovalce. V stanovanjskih hišah uradnikov pri železarni na Ravnah je v drugi polovici 19. stol. vsako stanovanje imelo svoje stranišče, prav tako v 24-stanovanjskih »personalnih«, ki jih je železarna pričela graditi leta 1911. Na Prevaljah so v personalnih iz druge polovice 19. stol. imeli skupno stranišče za eno nadstropje. Konec stoletja so to pritliklo že gradili tudi v delavskih stavbah, čeprav se je rudnik v Mežici še leta 1926 na podlagi zahteve takratnega urbanističnega urada v Mariboru, da mora v stanovanja delavcev v Mežici napeljati vodovod v nadstropja in primerno urediti stranišča, skliceval, da to ni njegova dolžnost.

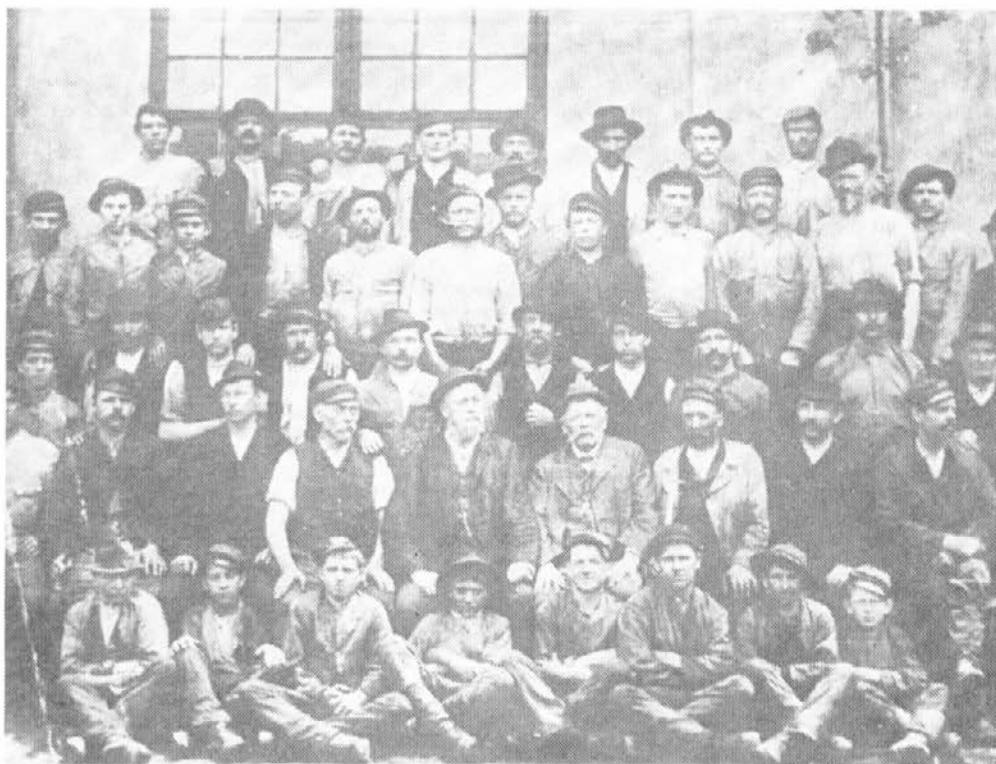
Tam, kjer so bila urejena stranišča, so uredili greznice, v stranišču pa montirali leseno »školkjo«. Takšna stranišča najdemo v posameznih delavskih stanovanjih še danes. Prve kopalnice so v stanovanjih uradnikov in direktorja pričeli urejati okrog prve svetovne vojne. V Žerjavu so leta 1899 postavili umivalnico in kopalnico za rudarje.

Notranja oprema delavskih stanovanj je bila podobna kmečkemu inventarju. Najpomembnejši del je štedilnik. Zidanega so uporabljali že v prvi polovici 19. stol. Vsa delavska stanovanja, ki so jih zgradila podjetja, so imela zidane štedilnike ter dimnike. Sobe so konec stoletja ogrevali z »gašprli«, nizkimi okroglimi kovinskimi pečmi s cilindri, na katerih so lahko tudi kuhali. V obdobju med vojnoma so za ogrevanje uporabljali še »žagno

oblačil, »henk kasl«, dvodelno omaro, »toplšpanig kasl« in nizko omaro s predali za obleko in perilo, predalnik ali »šubert kasl«. Po prvi svetovni vojni so pri mizarjih naročali izdelavo sobnega pohištva, »cimske ajnišnges«, ki je obsegalo dve postelji, predalnik ali kredenco, »glas kasl«, visoko omaro, mizo in stole ter dve nočni omarici, »naht kasla«. Kdor je imel tako pohištvo, je bil že bogat, kupili pa so si ga predvsem novoporočeni. Večina delavcev je v obdobju med obema vojnoma pohištvo podedovala od svojih staršev. Novo zaposlen samski delavec pri železarni Prevalje ali rudniku Leše je še v začetku tega stoletja dobil od podjetja »goblecno«, železno posteljo. V samskih domovih iz srede 19. stol. so spali na nadstropnih posteljah, v katere so dali »štrozak«, laneno plateno

ko ripsovo olje kot karbid so dobili v službi, ga prihranili ali pa so ga kupili ceneje. V začetku tega stoletja so pričeli uporabljati petrolejke, vendar je bil »smrdljive« precej drag, zato so ga bolj štedili. Prvi je elektriko imel premogovnik na Lešah (leta 1896), nato pa rudnik svinca v Mežici, ki je v 20. letih imel prvi elektrosistem v Sloveniji. Elektriko so najprej uporabljali samo za poganjanje strojev, a so po prvi svetovni vojni nekatera stanovanja že imela električno luč. Nekateri so v stanovanjih pred drugo vojno imeli še kletke s ptiči.

Delovni čas je sredi prejšnjega stoletja trajal 12 ur. »Postave za tajste delavce pri fushini, ktere na dan, ali po shihte delajo« je 15.9.1852 izdala prevajška železarna. V njih piše, da se je čas za delo začel ob 6. zjutraj in trajal do 7. zvečer.

Delavci železarne Prevalje

peč«, v kateri se je žarila žagovina, zakurili pa so jo od spodaj. V kuhinjah so še po prvi vojni imeli na steni sklednik, »špajskasl« so pričeli uporabljati v začetku 20. stol., povsod pa so imeli police. Vsak rudar na Lešah je ob zaposlitvi še pred prvo vojno dobil dve »kišti«, skrinji, od katerih mu je ena služila za shranjevanje obleke, druga pa za hrano (»basnska kišta«). Tudi omaro so v prejšnjem stoletju »puršič« dobili od rudnika, imeli pa so jih vsi premožnejši prebivalci doline. Konec 19. stol. so si premožne delavske družine nabavljale omaro raznih oblik: visoko omaro za obešanje

vrečo z luknjo v sredini, napolnjeno s slamo ali s koruznim perjem. Slamarica je bila na deskah, v obdobju med obema vojnoma pa so začeli uporabljati mreže. Blazine so pogosto napolnili z ovseno slamo ali z ovsenimi plevami, redko pa s perjem. V letih med vojnoma so pri tapetniku lahko kupili morsko slamo. Prešita odeja je bila narejena iz blaga, nekatere matere pa so jo naredile tudi iz krp, »flik«. Pred drugo vojno so slamarice pričeli zamenjevati z madraci. Za razsvetljavo prostorov so v bližini rudnikov sredi 19. stol. uporabljali »riposvke«, v drugi polovici pa karbidovke. Ta

Čas za počitek so dovolili od 8. do 9. za »kosilcanje«, od 12. do 13. za južino in od 4. do četrta na pet za malo južino. Za mladoletne otroke je opoldanski počitek trajal dve uri. Letno so opravili 294 delovnih dni, delali so 6 dni v tednu, vseh prostih dni so imeli 20 %. Leta 1886 je komisija rudarskega glavarstva za premogovnik na Lešah odredila 8-urni delavnik s tremi izmenami in prepovedala delo žensk v jamah. Leta 1892 je podjetje v Mežici prejelo poziv od države, naj skrajša delovni čas z 12 na 10 ur, proti temu pa so protestirali delavci, ker so se bali, da bo njihov zaslužek za-

to še manjši. Osemurni delavnik so uveljavili po prvi svetovni vojni.

Podjetja so za svoje delavce plačevala tudi zdravnike in učitelje, delavci pa so se povezali v bratovska skladišča in si tako zagotovili denarno pomoč v času invalidnosti, bolezni ali ob upokojitvi. Prvi rano celni kirurg v Črni je omenjen leta 1819, povijalni kirurg leta 1833, desetletje kasneje imajo v Črni okrajnega rano celnika in leta 1863 rudniškega rano celnika. Prevaljska železarna je imela rano celnika in kirurga pred letom 1842, leta 1853 pa je omenjen tudi bolniški strežnik. Izprašane babice so nudile pomoč porodnicam v Črni že leta 1815, na Prevaljah pa je prva omenjena leta 1827. V večini primerov pa so porodnicam še pred drugo vojno pomagale neizprašane babice, imenovane »ebe« ali »pobiralke«. Prav tako so različne bolezni v večini zdravili z domačimi zdravili in pomoč iskali pri različnih zeliščarjih. Zaposlenim, ki zaradi bolezni niso mogli v službo, je bolniško moral predpisati zdravnik.

Prve oblike bolnišničnega zdravljenja so razvili sredi 19. stol., ko so na Lešah zgradili bolnišnico za rudarje (50. leta). V njej so bile tri bolniške sobe s prostorom za 20 bolnikov, soba za bolniškega strežnika, preiskovalna soba in prizidana mrtvašnica. Na zdravljenje so sprejemali le rudarje in njihove sivoce, obvezno je bilo bolnično zdravljenje za obolele samske delavce, poročeni pa so se lahko zdravili tudi doma. Bolniki so imeli vso oskrbo brezplačno, hrano so jim prinašali iz rudniške restavracije, v kriznih obdobjih pa tudi od doma; svoje pa so morali imeti perilo. Zdravnik je prihajal s Prevalj vsak drugi dan. Bolnike, ki jih je bilo treba operirati, so poslali v Celovec. Zadnji bolniki v bolnici so bili leta 1919 ob epidemiji griže, ko so jo odprli za vse obolele. Po epidemiji so jo zaprli.

V drugi polovici 19. stol. so bolnico zaprtega tipa, ki so jo ukiniteli po prvi vojni, imeli še na Prevaljah, vendar le kot nekaj priključek obratni ambulanti železarne. Prostorsko je obsegala eno bolniško sobo s petimi posteljami kot stacionarij, stroške zanjo pa sta nosili deloma Bratovska skladišča, deloma železarna. Bolnike je zdravil prevaljski zdravnik po pogodbi z železarno.

V Črni so v drugi polovici 19. stol. imeli urejeno bolniško sobo v privatni hiši Elize Kurjan, p.d. pri Specu. Bolnike, rudarje in njihove družinske člane je zdravil področni zdravnik, ki je bil hkrati tudi zdravnik za zgornjo Mežiško

dolino. Samostojen bolniški objekt s 35 posteljami je zgradil rudnik svinca leta 1903. Tik pred drugo svetovno vojno so jo pričeli širiti in jo dokončali leta 1943. Do konca druge vojne je imela značaj zaprte bolnice, po njej je postala javna, leta 1967 pa so jo ukiniteli. Zaradi zelo razširjene bolezni tuberkuloze so v okviru bolnice odprli protituberkulozni dispanzer, potem ko so leta 1936 pridobili rentgenski aparat. V Mežici pa je Bratovska skladišča forsirala zobozdravstveni sklad in so leta 1931 ustanovili zobno ambulanto.

Zaradi potrebe po socialni in zdravstveni varnosti delavcev so na Lešah 3.7.1858, v Črni 25.5.1863 in na Ravnah 24.5.1871 ustanovili bratovske skladišče, ki so svojim članom redno izplačevale bolniške stroške, stroške za lekarno, zdravnika in pokojnine. Dajatve skladnic so bile različne in tako tudi prispevki. Pri Thurnovih podjetjih so delavci v 70. letih 19. stol. prispevali v skladišče 5 % zaslužka, na Prevaljah in Lešah pa le 3 %. Boleznine so plačevali v različnih rudnikih različno, od 1/2 dne do 2/3 dnevnega zaslužka. K pogrebnim stroškom so prispevali v Mežiški dolini 5 gld, na Prevaljah pa so krili vse pogrebne stroške. Pravico do pokojnine so dosegli po večini šele z 10 leti, na Prevaljah, Lešah in v Thurnovih fužinah so to pravico dobili že po osmih letih dela.

J. Šorn omenja, da so bili fužinski in rudarski delavci zgodaj oproščeni vojaške službe in težjih denarnih obveznosti. Delavci do leta 1847 niso hodili na delovno tlako ali pa namesto nje plačevali v denarju niti državi, niti cerkvi, niti občini, samo duhovščini za pogreb. Poleg zaslužka, ki je bil v kriznih obdobjih slab, so zaposleni od podjetja dobivali še deputat. Podjetja so namreč zaposlenim nudila deloma brezplačno stanovanje, nekateri pa so zanj plačali nizko najemnino, brezplačno ali za nizko ceno so imeli tudi kurjavo in razsvetljavo. Večina je poleg stanovanja imela še vrt, na katerem so pridelali osnovno zelenjavo, podjetje pa jim je dalo v najem tudi svoje nujvske parcele. Vsako spomlad je uradnik razglasil, kdaj bodo »delili« zemljo. Na ta dan so se vsi zainteresirani zbrali ob teh parcelah in izrazili svojo željo. V začetku 20. stol. so poročeni delavci imeli deputat 5 stotov preмога in 1,25 m3 drv, v obdobju med obema vojnama so na Lešah dobili poleti 400 kg, pozimi 200 kg preмога, lahko pa so ga pobirali tudi iz potoka. Leta 1931 je ravnatelj premogovnika na Lešah poleg stanovanja imel še kurjavo in razsvetljavo, prav tako računovo-

vodja, nadpaznik in nekateri pazniki, kurjavo sta imela tudi uradnica in skladiščnik.

Podjetja so poskrbela tudi za prehrano delavcev. V te namene so na Lešah sredi 50. let zgradili restavracijo, v kateri sta konec stoletja bili še pekarna in mesarija. V Mežici je Plajberška rudarska unija (BBU) leta 1885 ustanovila Gospodarsko društvo za Mežiško dolino, ki je imelo živilski magacin z močnima oddajališčema v Črni in Mežici, upravljalo pa ga je podjetje samo. Leta 1919 so upravo magacina prevzeli delavci, zadrugo pa včlanili v Konzumno društvo za Slovenijo. Gospodarsko društvo je leta 1900 imelo svoje podružnice oddajališč na Lešah, Prevaljah in Ravnah. Ježkarna Ravne je septembra 1884 na željo delavcev odprla svoj magacin, kjer so po rezijskih cenah prodajali najpotrebnejša živila, kot so moka, olje, slanina, mast in stročnice. V začetku 20. stol. so pričeli prodajati še meso in mesne izdelke. Socialni demokratje so po letu 1890 ustanavljali konzumna društva; na Prevaljah leta 1890, propadlo je leta 1899 z opustitvijo železarne; v Črni so ga dobili leta 1893. V večini so bili to uradniški konzumi, s katerimi so upravljala podjetja oziroma njihovi uradniki. V začetku tega stoletja so svoje konzume ustanavljali tudi krščanski socialisti. Potrebo po ustanavljanju delavskih konzumov so uvideli še socialni demokrati, ki so v Črni leta 1912 ustanovili podružnico Gospodarske zadruge »Edinost« (»Einigkeit«). Njihov osnovni namen je bil zmanjšati odvisnost delavcev od rudniške uprave. Gospodarska zadruga pa je pred prvo vojno delovala tudi na Prevaljah. Leta 1917 je bila ustanovljena Vojna zveza za konzumna društva in zavode v Sloveniji. Leta 1935 je bilo aktivno tudi Prvo delavsko konzumno društvo. Oddajališča konzumov so bila v Črni, Mežici, na Prevaljah, Lešah in Ravnah.

Leta 1908 je BBU v svinčevih rudnikih in topilnicah organizirala preskrbo delavcev z mlekom v lastni rezijski. Za topilničarje je zgradila kuhinjo v Žerjavu in v Heleni za delavce v jami. Delavci v Žerjavu, Mežici in Heleni so imeli celodnevno izdatno hrano po nizkih cenah (v Heleni 80 vinarjev), ker je za stroške prispeval denar obratovodstvo.

Podjetja so sodelovala tudi pri izobraževanju otrok zaposlenih delavcev, zato so ustanavljala šole in plačevala učitelje. Na Prevaljah je leta 1853 železarna zgradila novo šolsko stavbo, kjer je v naslednjem letu pričela delovati kot podružnična šola na Fari. Obiskovali so jo le otroci tovamiških us-

lužbencev in delavcev, vzdrževala pa sta jo delno železarna, delno pa šolski sklad pri bratovski skladišči, kamor so zaposleni plačevali 1 % od svojih prejemkov, po letu 1869 pa le še 0,2 %. Z zbranim denarjem so kupovali učila otrokom zaposlenih delavcev, deloma vzdrževali šolo in honorirali učitelje. Zaradi naraščanja števila učencev so v šolskem letu 1856/57 ustanovili še ekspoziro na Lešah. Leta 1885 so pri šoli na Prevaljah organizirali nadaljevalno šolo za obrtne in tovarniške vajence, ki je bila edina tovrstna šola v dolini. V njen sklop so sodile železarska šola za ženska ročna dela, šola ročnih spretnosti za dečke in obrtna šola za dečke. Deklice so v 4. in 5. razredu hodile k dodatnim uram za ročno delo, kjer so se učila pletenja, krpanja, krojenja in urezovanja. Šola ročnih spretnosti za dečke je imela svoje delavnice v železarni, kjer so v glavnem dobili tudi material in orodje. Šola je zaradi slabitve gospodarskega položaja železarne nehala delovati leta 1895. V Podpeci so iz obratnih sredstev rudnika Mežica zgradili ekskuradno šolo, ustanovljeno leta 1899. Rudnik pa je prispeval denar tudi pri gradnji meščanske šole v Mežici, zgrajeni leta 1926. Ob šolstvu pa se odpira vprašanje obiskovanja pouka. Znano je, da so nekateri kmetje v obdobju med obema vojnama na šolah »befrajali«, opravičili, šoloobvezne otroke zaradi pomoči pri kmečkih delih. Pogosto so opravičevali otroke-posle, medtem ko so svoje redno pošiljali v šolo.

Življenje delavcev je bilo vse obdobje kapitalizma (in tudi potem do okrog srede 60. let) močno vezano na kmečko okolje in je v času gospodarske krize prešlo celo v odvisnost, saj so takrat bili tudi za kmetje cenena delovna sila. Zaradi številnih otrok (tudi po deset in več) in nizkih plač so bili prisiljeni iskati dodatni vir zaslužka. Podjetje je nekaterim zaposlenim nudilo vrtove in njive, na katerih so si lahko pridelali najosnovnejšo zelenjavo: krompir, zelje, solato in drugo. Gnoj so imeli nekateri doma, drugi so ga poiskali pri kmetu, pri katerem pa so ga morali odslužiti z delom. Če jim je kmet njivo še obdelal z govojo vprego, je bilo še toliko več za odslužiti. Na prehodu stoletja je bilo na Lešah prepovedano rediti koze, po prvi vojni pa je večina delavskih družin v dolini redila koze in vsaj enega prašiča. Ker je bilo treba pridelati še krmo, so nekateri pri bližnjih kmetih vzeli v najem kos njive ali travnika, kar so tudi morali odslužiti z delom. Za en »piskrič« krompirja (15 kg) je morala ženska dva dni žeti ali pletti, moški pa en dan kositi. Nezaposlene

ženske so pogosto delale cele dneve pri kmetih, da so »pridelale hrano«. Tudi številni moški so po službi hodili k kmetom v »tavrhu«, za kar so dobili plačilo v naturalijah (jajca, mleko, kruh), drugi so po »sihtu« šli delat v gozd za rudnik ali lesne trgovce. Ženske so tudi prale perilo za »purše« in se ukvarjale z različnimi ročnimi deli. Izdelke so prodale in tako olajšale družinski proračun. V obdobju med obema vojnama je bil na Prevaljah znan »file tečaj«, ki so ga kot tečaj za nenej organizirali leta 1922, potem pa je prešel v obrtno delavnico. Čipke so necale dekleta in žene, material jim je dobavljali in odjemal izdelke Osrednji zavod za žensko domačo obrt v Ljubljani. Veliko deklet se je naučilo tudi šivati, tako da so znale narediti oblačila vsaj zase in za otroke, za katere so sploh pogosto uporabljale predelano stara oblačila. Med obliko lažjega preživetja, pogojeno s prostorsko stisko, moramo prišteti še zgodnje služenje otrok pri kmetih. Soloobvezne otroke so poslali h kmetu, fante za pastirje, dekleta pa za varuške, da so vsaj zmanjšali število ust v družini. Večino otrok so starši poslali k bližnjim ali daljnim kmetom, sorodnikom ali otrokovim botrom. Otroci so domov prihajali le občasno. Večina je zaslužen denar, pogosteje pa hrano, prinašala staršem in tako pomagala preživljati mlajše brate in sestre. Otroci iz delavskih družin so zgodaj šli v službo, najpogosteje pa po končani osnovni šoli. Največkrat so se zaposlili v podjetjih svojih staršev, predvsem očetov. Številni otroci in žene so se ukvarjali tudi z nabiranjem gozdnih sadežev in krme za drobnico in svinje.

Večina delavcev je prihajala iz kmečkoga okolja in pravzaprav tudi živela v tem okolju, zato so bile tudi njihove šege in navade podobne kmečkim, vendar so kljub temu bile nekatere posebnosti. Delavke in žene zaposlenih mož so večinoma rojevale doma, nekatere pa so poiskale pomoč tudi v bolnici. Otroka so krstili drugi ali tretji dan po porodu. Za botre so izbrali sorodnike ali znanke, pogosto obrtnike ali kmete. Ko so otroci odrasli, so največkrat starejši pazili mlajše. Večina delavskih družin je bila vernih in je redno hodila k mašam ob nedeljah, bili pa so tudi posamezniki, ki na to niso nič dali. Še pred prvo vojno je moral na Lešah delavec, ki se je hotel poročiti, prositi za dovoljenje obratovodjo. Ta je zvezo dovolil, če je bilo na razpolago stanovanje, drugače sta morala še nekaj časa počakati. Po vsej dolini je bilo običajno, da so mladi dobili svoje stanovanje in se niso stiskali pri starših. Poro-

čali so se ob sobotah popoldan. Poroke delavcev so bile običajno skromnejše kot kmečke. Ženin in nevesta sta povabila le najozje sorodnike, nista imela camarja in družice, v cerkev so šli peš, ohcet pa je trajala največ do nedelje. V primeru smrti delavca so se še pred prvo vojno pogreba udeležili sodelavci, oblečeni v uniforme. Pogrebe z Leš je duhovnik ob določeni uri počakal pri kapeli, ki stoji na začetku poti s Prevalj proti Lešam. Od tu so nadaljevali pot do pokopališča na Fari.

Najpomembnejši praznik rudarjev je bil god sv. Barbare (4.12.), ki so ga v Mežiški dolini prvič praznovali leta 1825. Rudarji so se zbrali pred obratom, oblečeni v uniforme, in nato v procesiji šli do cerkve sv. Barbare nad Prevaljami. Rudarji iz Mežice so hodili k cerkvi sv. Helene v Podpeci. Rudarji so se praznovanja morali udeležiti, zato so dobili nekaj denarja na roko, v 30. letih tega stoletja so Mežičani dobili »bone«. Prvi maj so delavci v Avstriji praznovali že od leta 1890 naprej, za Mežiško dolino pa do sedaj ni podatkov, ali in kako so ga praznovali do prve vojne. Po njej so se delavci zbirali na bližnjih hribih, kjer so pripravili razna predavanja. Na predvečer pa so, dokler je bilo praznovanje dovoljeno (1929), pripravljali povorke z Leš na Prevalje in v Mežici. Skozi vso obdobje stare Jugoslavije pa je bil 1. maj dela prost dan.

Zanimiv je tudi »knjapovski sejem« zadnje nedelje v avgustu na Lešah. Nad vasjo stojita dve cerkvi druga ob drugi, sv. Ana je bila kmečka (žegen so imeli zadnje nedelje v juliju), sv. Volbenk pa rudarska cerkev. Tako so v 19. stol. in vse do začetka druge svetovne vojne rudarji imeli žeganje v cerkvi sv. Wolfganga (Volbenka). Za ta dan so njihove žene in dekleta okrasile cerkev, moške pa so priskrbeli smodnik, za katerega je dal denar tudi rudnik. Rudniška godba na pihala pa je igrala budnico in med procesijo. Pri organizaciji žeganja, zlasti pri streljanju z movžnarji in okrasitvi cerkve, so rudarji tekmovali s kmečkim prebivalstvom. Vse do druge vojne so se rudarji vsake izmene pred spustom v jamo zbrali pred podobo sv. Barbare v pozivalnici, kjer so najprej molili, potem je paznik poklical vsakega, ki je šel v jamo in mu dal »marko«, številko ter karbid za karbidovko. Ponovno je rudarje klical, ko so prišli iz jame.

Fužinarji, rudarji in drugi delavci so se od srede preteklega stoletja povezovali znotraj verskih bratovščin in tudi ustanovljali svoja društva. Tako so 22. 11. 1869 na Prevaljah fužinarji

ustanovili Delavsko izobraževalno in podporno društvo, ki je delovalo v duhu socialne demokracije; leta 1872 so ga ustanovili na Ravnah. Dve leti kasneje so vsa delavska društva na Koroškem razpustili, obnavljati pa so jih pričeli po letu 1885. Na Prevaljah je 23. 4. 1893 pričela delovati podružnica Delavskega, izobraževalnega, pravovarstvenega in podpornega društva za Koroško. V tem času se je pričelo razvijati krščansko socialno gibanje na Slovenskem; leta 1895 je pričelo delovati Slovensko katoliško delavsko društvo na Prevaljah in leto kasneje še v Črni. Krščanski socialisti so leta 1911 za območje Črne in Mežice ustanovili Krščansko socialno delavsko društvo z imenom Čedra, ki je kot reden član pristopilo k Slovenski straži. Po letu 1909 je bila skupina delavsko sindikalne organizacije JSZ ustanovljena v Črni in Mežici. Na Prevaljah je Katoliško delavsko društvo leta 1914 prešlo v novo ustanovljeno Jugoslovansko strokovno zvezo, skupina Prevalje, v katero so se vključili delavci z Leš, Prevalj in Raven. Po vojni pa so krajevne organizacije delovale v vseh štirih večjih krajih v dolini. Po prvi svetovni vojni so bile aktivne še številne delavske sindikalne organizacije: Zveza rudarjev Jugoslavije, Narodno strokovna zveza, Jugoslovanska strokovna zveza rudarjev, Splošna delavska strokovna zveza Jugoslavije, Skupina strokovne zveze tovarniškega delavstva v Ljubljani, Strokovna skupina kovinarjev, Strokovna organizacija zveze združenih delavcev-ZZD, krajevna organizacija Saveza metalnih radnika Jugoslavije, Osrednje društvo kovinarjev in sorodnih strok, Društvo privatnih nameščencev za Mežiško dolino, Društvo rokodelskih pomočnikov, podružnica Osrednjega društva lesnih delavcev in sorodnih strok na slovenskem ozemlju v Ljubljani, Društvo obrtnikov, krajevna skupina Društva rudniških nameščencev, podružnica Zveze delavskih žen in deklet za Slovenijo in klub uradnikov The Central European Mines LTD.

Konec 19. stol. so bila aktivna tudi gasilska društva, znotraj katerih se je najprej začela razvijati instrumentalna glasbena dejavnost. Svojo »plehmuziko« so imeli na Lešah, Prevaljah, Mežici in na Ravnah. V začetek 20. stol. segajo tudi prve gledališke predstave, ki so jih od leta 1908, ko so v Črni prvič imeli gledališko predstavo gostujoče skupine, pripravljala predvsem katoliško prosvetna društva. V obdobju med obema vojnama so se z gledališko in glasbeno dejavnostjo ukvarjala predvsem društva Svoboda in Sokoli. Leta 1933 je bilo v raznih

krajih občine 47 različnih gledaliških predstav, ki so jih uprizorile dramske skupine iz različnih društev. Društva, ki so se ukvarjala s telovadbo, so prirajala tudi telovadne akademije. Izven društvene dejavnosti pa so se delavci zbirali v raznih gostilnah, hodili k bližnjim kmetom na mošt in žganje ter kegljal.

Zgoden industrijski razvoj doline je vplival na življenje ne samo delavcev, ampak tudi bližnjih kmetov, ki so v industriji in zaradi nje tudi dodatno služili. Skozi spoznavanje življenja tukajšnjih prebivalcev lahko ugotovimo, da sta bila kmet in delavec tesno povezana in medsebojno odvisna. Položaj delavstva je bil ugoden vsaj v obdobjih uspešnega gospodarjenja, saj so zaposleni imeli stanovanje, zdravniško pomoč in tudi možnost šolanja otrok. Ugodnejši, zlasti socialni, položaj pa so imele posamezne kvalifikacijske skupine zaposlenih. Z drugo svetovno vojno se življenje v industrijskih naseljih ni takoj spremenilo, ampak so se nekatere oblike ohranile še do danes. Bistveno se je spremenil standard delavcev (stanovanje, obleka, hrana), opustili so nekatere šege in navade, še vedno pa si ljudje izboljšujejo svoj standard z različnimi oblikami dodatnega zaslužka. Tudi kulturna in društvena dejavnost je bila vsa povojna leta pestra in živahna ter je tako dokazala in potrdila notranjo potrebo delavcev v Mežiški dolini, da so svoj prosti čas osmislili tudi v duhovnem (in ne samo v materialnem) smislu.

Viri in literatura

1. »Postave«. Original v Delavskem muzeju na Ravnah (DM).
2. Načrt uradniške hiše in hleva iz leta 1862. Original v DM.
3. Načrt stanovanj za delavce. Original v DM.
4. PAM, Arhiv okraja Dravograd, 4.1.1931, št. 4077/34, šk.8, kopija v DM.
5. PAM, fond okraj Dravograd, št. 2988-29, šk.2, kopija v DM.
6. PAM, fond okraj Dravograd 1932, št.d.1415/32, šk.6, kopija v DM.
7. Gradivo prof. Alojza Krivograda.
8. Mrliška knjiga 1808-1855. ZU Prevalje.
9. Rojstna matična knjiga 1808-1843. ZU Prevalje.
10. J. Sorn, Začetki industrije na Slovenskem, 1984.
11. J. Sorn, Rudarji v naših premogovnikih ob koncu fevdalnega družbenega sistema. Prispevki za zgodovino delavskega gibanja 1963.
12. I. Mohorič, Problemi in dosežki rudarjenja na Slovenskem, 1978.
13. J. Medved, Socialnogeografski razvoj Mežiške doline, 1967.
14. I. Mohorič, Industrializacija Mežiške doline, 1967.
15. M. Makarovič, Črna in Črnjani, 1986.
16. Med Peco in Pohorjem, 1965 in 1975.
17. Statistični pregled za občine. Ravne na Kor. 1990.

5027

PRAKTIČNI EKOLOŠKI NASVETI

KAKO ŽIVETI BOLJ »ZELENO«

Patrik Kolar

Skrb za čistejšje okolje v razvitem svetu že dolgo ni več samo skrb za čistejšjo, bolj ekonomično industrijo, za pravilno ravnanje z industrijskimi odpadki in za uvajanje ekološko čistejših proizvodov, ampak zahteva ekološko odgovorno ravnanje od vsakega posameznika. Vse bolj prodira spoznanje, da je za okolje, v katerem živimo, treba storiti več. Toda kako živeti »bolj zeleno«?

To vprašanje je enostavno samo navidez, v zapletenem sodobnem svetu, v katerem je vedno več kemije in elektronike, se je treba ekološko uravnovešena življenja tudi učiti. Pri tem so na Zahodu v zadnjem desetletju precej naredile »zeleno univerze«, še več pa različne ekološke organizacije in gibanja (npr. Greenpeace) s svojimi akcijami in publikacijami. Knjige in brošure, ki jih izdajajo, vsebujejo poleg seznanjanja z oblikami in vrstami onesnaževanja predvsem številne preproste, praktične nasvete za ekološko čistejšje življenje, uporabne za vsakogar.

Tako je letos izšla pri londonski založbi Penguin knjiga z naslovom »1001 Ways to Save the Planet«, ki jo je napisala Bernadette Vallley, članica več britanskih ekoloških gibanj. V njej je zbrala 1001 nasvet, kako lahko posameznik s preprostimi dejanji vsak dan veliko prispeva k čistejšemu okolju, hkrati pa se tudi nauči živeti ekološko. Nasveti so kratki in enostavni, obsegajo pa veliko področij; od skrbi za lastno zdravje, predlogov za bolj racionalno uporabo gospodinskih aparatov in zatiranje vrtnih škodljivcev z naravnimi sredstvi do nasvetov, kako aktivno oblikovati ekološko politiko v svojem kraju in občini.

Ker v Sloveniji publikacij takšne vsebine skoraj ni, bile pa bi še kako potrebne, navajam v nadaljevanju izbor preprostih ekoloških nasvetov za vsakdanjo rabo iz omenjene knjige, ki so zanimivi in uporabni tudi za nas.

– Za kuhanje uporabljajte najmanjšo možno posodo, ki ustreza izbrani količini hrane; tako ne boste izgubljali energije za segrevanje odvečnih količin vode in prevelike posode.

– Za pranje zelenjave in druga čiščenja uporabljajte, kjer je le mogoče, mrzlo vodo. S tem boste prihranili nekaj energije, hkrati pa boste v zelenjavi ohranili nekatere vitamine, ki so sicer občutljivi na višjo temperaturo, pri kateri se lahko razgradijo.

– Ne umivajte posode s tekočo vodo (pod pipo), ampak jo s tekočo vodo samo splaknite; umivanje s tekočo vodo predstavlja nepotreben strošek in obenem pravo zapravljanje vode, ki bi jo sicer lahko uporabili drugje.

– Izogibajte se nakupu pijač v pločevinkah (npr. piva in coca cole); teh pločevink danes še ne morejo uspešno predelovati kot sekundarne surovine, zaradi velike porabe pijač pa onesnaževanje okolja s pločevinkami strmo narašča. Za okolje veliko ugodnejši je nakup pijač v steklenicah, ki jih je zelo lahko ponovno uporabiti.

– Čeprav ima pripravljane hrane z mikrovalovno pečico veliko prednosti, z njeno uporabo ne pretiravajte. Medicinske raziskave v Britaniji so namreč pokazale, da lahko mikrovalovi v mesu, ribah in siru povzročijo nastanek nekaterih nenaravnih, zdravju škodljivih aminokislin. Ugotovljeno je tudi bilo, da prihranek energije pri uporabi mikrovalovne pečice v primerjavi s klasičnim štedilnikom ni tako velik, kot je sprva kazalo, ker se le 35 do 40 odstotkov vseh mikrovalov porabi za kuhanje hrane, ostalo pa gre v izgubo.

– Če le morete, uporabljajte raje papirnate vrečke kot plastične za nakupe v trgovinah, ker so te v naravi mnogo lažje razgradljive in je ne obremenjujejo tako kot »neuničljiva« plastika. Če pa vseeno uporabljate plastične vrečke, ne kupujte vedno novih, ampak uporabljajte stare, dokler se le da.

– Čim manj uporabljajte papirnate brisače; bolj ekološko je uporabljati v kuhinji bombažne krpe, ki jih je mogoče oprati in ponovno uporabiti. Papirnate brisače sicer same po sebi niso nevarne za okolje, vendar je ekološko oporečna njihova proizvodnja, pri kateri porabijo precej klora. Problem ni zamenljiv, saj samo v Britaniji na leto odvržejo okoli 280 milijonov teh brisač.

– Za čiščenje štedilnika in steklene posode uporabljajte čim manj detergentov. Večkrat je mogoče steklo uspešno očistiti že s kisom ali limonovim sokom. Uporabo detergentov je treba zmanjševati, saj skoraj vsi detergenti vsebujejo veliko penilecev in drugih snovi, ki v obliki komunalnih odplak močno onesnažujejo površinske vode.

– Kuhajte raje na plinskem kot na električnem štedilniku – prihranili boste tudi do 40 odstotkov energije.

– Raje se tuširajte kot kopajte v kopalni kadi; izračunano je bilo, da porabi človek za kopanje v kadi okoli 140 litrov vode, za tuširanje pa povprečno le 68 litrov. Prihranek vode in energije je torej znaten.

– Namesto klasičnih žarnic raje uporabljajte fluoreescenčne cevi; te so dosti trajnejše od žarnic (povprečna žarnica gori 150 ur, fluoreescenčna cev pa okoli 2000 ur), hkrati pa porabijo samo eno petino energije za isto osvetljenost kot žarnice.

– Vrt zalivajte zmerno. V ZDA so izračunali, da poprečen Američan zaliva svoj vrt s skoraj 40 odstotki več vode, kot bi bilo potrebno. Tako porabi letno okoli 45000 litrov vode na 0,4 hektara vrta. Zalivajte predvsem zvečer, kar je bolj učinkovito, ker takrat voda počasneje izhlapeva.

– Namesto da v svojem vrtu uporabljate več vrst kemičnih sredstev za zatiranje škodljivcev, raje preizkusite tale recept: napolnite staro pločevinko do polovice s pivom in jo zvečer vkoplajte na vrtu v tla. Zjutraj boste lahko v njej našli številne škodljivce, ki ste se jih tako znebili na ekološko neoporečen način.

– Izogibajte se kemičnemu čiščenju oblačil. Za kemično čiščenje se danes uporablja več vrst organskih topil (npr. tetra-kloroeten), za katera je znano, da so zdravju škodljiva. Najlažje se je kemičnemu čiščenju oblačil izogniti že z nakupom obleke, ki čiščenja z organskimi topili ne potrebuje.

– Ne dovolite otrokom gledati televizije z razdalje, manjše od dveh metrov; do te razdalje

je namreč intenziteta škodljivega elektromagnetnega sevanja televizijskega ekrana v okolico povišana.

– Namesto baterijskih kalkulatorjev kupujte kalkulatorje na sončne celice; odpadne baterije so ekološko oporečne, ker vsebujejo strupene soli težkih kovin (npr. kadmija) in alkalije.

– Kadar potujete, potujte čim več z vlakom. Potovanje z vlakom je cenejše, udobnejše, predvsem pa za okolje veliko čistejše od cestnega prevoza.

– Jejte čim več svežega sadja in zelenjave. Čeprav ta nasvet ni nič novega in posebnega, saj vemo, da surovo sadje in zelenjava vsebujeta več vitaminov kot kuhana, pa je novo spoznanje, da sveži sadeži vsebujejo veliko snovi, ki v organizmu kemično vežejo zdravju nevarne težke kovine (svinec in kadmij) in jih tako odstranjujejo iz telesa.

Nekateri navedeni nasveti nas ob prebiranju gotovo vsaj nekoliko začudijo. Najprej morda ugotovite, da obstajajo statistični izračuni o onesnaževanju z (navidez) tako nepomembnimi rečmi, kot so papirnate brisače. Tudi o možnosti onesnaževanja narave z iztrošenimi baterijskimi vložki gotovo pri nas skoraj nihče ne razmišlja. Čeprav so nekateri nasveti videti nekoliko nenavadni in malenkostni, je ob njih treba pomisliti na njihov osnovni namen: doseči, da bomo tudi z majhnimi vsakdanji dejanji prispevali k čistejšemu okolju in bolj zdravemu življenju.

Knjiga »1001 Ways to Save the Planet« je torej ekološki priročnik za vsak dan. Uči nas »bolj zelenega« življenja in razmišljanja – načina, kako lahko postane ekologija del vsakdanje higijene.

VIR

B. Vallley, 1001 Ways to Save the Planet. Penguin, London (1990)

352, 308

80 LET - guštanjski župani in ravenski predsedniki občine od leta 1909 do 1989

Ervin Wlodyga

FRANC TUŠEK

Rojen dne 25.11.1934 v Šmiklavžu. Po poklicu je bil visoko kvalificiran ključavničar. Pred upokojitvijo je bil direktor Komunalnega podjetja Prevalje. Za predsednika je bil izvoljen 1. maja 1982. Njegova mandatna doba je potekla 30. aprila 1984.

Franc Tušek

1982

V tem letu je bil zgrajen prizidek gimnazije na Ravnah na Koroškem. Na Lešah so zgradili novo osnovno šolo.

Na Prevaljah so leta 1982 dobili novo zgradbo, v kateri so Ljubljanska banka, lekarna in trgovina Varteks. Zgrajena pa je bila na Prevaljah tudi poslovna stavba gozdarjev.

1983

Rudnik Mežica je kupil v Mežici zasebno mehanično delavnico in jo v letu 1983 adaptiral v nov sodobni gasilski dom.

Koroško osrednjo knjižnico – študijsko knjižnico Ravne na Koroškem so 14. novembra 1983 poimenovali po dr. Francu Sušniku.

V Sladkogorski, tovarni papirja na Prevaljah, so leta 1983 končno postavili novo pripravo mase in rekonstruirali avtomatski stroj. Ravenska pošta na Ravnah na Koroškem ima sedaj v svoji centrali 2000 telefonskih števil.

Zgrajena je bila nova šola v Žerjavu.

1984

Pod gonjami na Prevaljah so v

tem letu zgradili nov vrtec.

Nova pralnica pri železniški postaji na Ravnah je bila zgrajena leta 1984.

Dipl. inž. MAKS VEČKO

Rojen dne 26.8.1945 na Ravnah. Po poklicu je metalurg. Zaposlen je v Železarni Ravne kot strokovni svetovalec za metalurgijo. Za predsednika skupščine občine Ravne na Koroškem je bil izvoljen 13. maja 1984. Njegova mandatna doba je trajala do 16. maja 1988.

1984

V občini Ravne na Koroškem so z odkritjem spomenika 25. avgusta 1984 na Pristavi pri Črni na Koroškem dobili lepo zgodovinsko znamenje – spomenik velike zmagovite bitke, ki so jo vodile enote Vzhodnokoroškega odreda proti nemškim enotam.

V Črni na Koroškem pa so v tem letu odkrili doprsni spomenik narodnega heroja Toneta Okrogarja – Nestla.

Ob dnevu varnosti je 10. maja 1984 v veliki dvorani izvršnega sveta SRS v Ljubljani predsednik Izvršnega sveta SR Slovenije Janez Zemljarič podelil Gorski reševalni službi – postaja Prevalje »plaketo varnosti« kot priznanje za izjemen prispevek varnosti samoupravne socialistične družbe ter varnosti in neodvisnosti Federativne socialistične republike Jugoslavije.

V začetku maja so odprli nove prostore pralnice na Ravnah. Pralnica na Ravnah je bila ustanovljena maja 1961. leta kot servis pri krajevni skupnosti Ravne. Leta 1965 je postala samostojna delovna organizacija.

V okviru praznovanja krajevnega praznika Raven na Koroškem so 10. oktobra 1984 svečano odprli nov vrtec in jasli na Javorniku.

Poleti 1984 so v Koprivni zgradili 2,5 km ceste do prelaza Luže, kjer je obmejni prehod v mirovanju. Pripravlja pa se njegovo aktiviranje. Cesta je zgrajena tako, da je možno takojšnje asfaltiranje. Delo so izvajale inženirske enote JLA.

Cesta po dolini je bila v takšnem stanju, da je obetala skorajšnji cestni infarkt. Imela je status regionalne ceste, za financiranje takih cest pa so bile po takratnih predpisih zadolžene občine. Občini je v republiki uspelo dobiti sredstva za preplastiitev najnujnejših 2 km.

V tem letu so na območju Poljane opravili obsežna zemeljska dela. Območje so tudi zatravili. Urejevanje se je nadaljevalo naslednje leto pred proslavo 40. obletnice konca 2. svetovne vojne.

Veliko se je govorilo o urejevanju odlagalnišča komunalnih odpadkov na Lokovici. Pred mnogimi leti so na tem območju začeli precej na divje odlagati komunalne odpadke iz cele občine. Predpisov o varnem odlaganju niso upoštevali. Pri Komunalnem podjetju Prevalje smo dosegli, da so tehnologijo odlaganja vzeli bolj zares.

Pred dvema letoma so začeli tudi z gradnjo novega vodovoda za območje Lokovica-Holmec. Prebivalcem je tako omogočeno, da so prvič oskrbljeni s kvalitetno pitno vodo iz Šumca nad Mežico. Krajanom Holmca, Lokovice in Dolge brde so vojaki v tem času napeljali do vsake hiše telefonske žice in zgradili cesto na Dolgi brdi.

Dipl. inž. Maks Večko

1985

V letu 1985 je bila zgrajena Kovinotehna na Prevaljah in stavba, v kateri so Ljubljanska banka, Elektrotehna in Merx na Ravnah na Koroškem.

Ob 40-letnici zmage je bilo veličastno zborovanje na Poljani na kraju, kjer se je končala druga svetovna vojna. Slavnostni govornik je bil podpredsednik predsedstva Jugoslavije Stane Dolanc. Po govoru so odkrili spomenik Svobodi in miru.

Vsi trije zbori skupščine občine Ravne na Koroškem so na zasedanju 8. maja 1985 sprejeli sklep o imenovanju Gregorja Klančnika za častnega občana občine Ravne na Koroškem.

Domicilni odbor aktivistov OF bivšega dravogradskega okrožja, ki ima svoj sedež na Ravnah, je 20. julija 1985 slovesno odkril spomenik na Trotoverem vrhu pri Strojni.

Gasilski dom na Prevaljah so ponovno razširili in dogradili v letu 1985. Leta 1985 je bil pri sotočju Meže in Bistre postavljen spomenik trem partizanskim dolinam: Koprivni, Bistri in Topli. Obnovili in odprli so cesto skozi Koprivno v Solčavo. Cesta nosi naziv koroških partizanov.

V tem letu so izkoristili bližajočo se proslavo na Poljani in zagotovili republiška sredstva za preplastiitev približno 6 km cest v občini in približno 2,5 km ceste v Hudji luknji.

Jesen 1985 so začeli s sanacijo in širitvijo mostu čez Mežo na Ravnah, kar so jemali kot prvo fazo urejanja glavne promet-

Novi most čez reko Mežo so zgradili junija 1985

ne poti skozi Ravne. Tudi za ta dela so pridobili predvsem republiška sredstva.

1986

Pred upravnim poslopjem Železarne Ravne je bil 5. junija 1986 odkrit spomenik Francu Leskošku-Luki, prijatelju in oblikovalcu Raven. Prizidek Ljubljanske banke na Ravnah na Koroškem je bil zgrajen meseca marca 1986.

Nagrado AVNOJ je prejela Železarna Ravne in jo prevzela na posebni svečanosti v skupščini SFRJ v Beogradu leta 1986.

V tem letu je praznovalo Gasilsko društvo Prevalje 110 let delovanja. Telovadnico v Črni so dali v uporabo 24. decembra 1985.

V letu 1985–1986 so enote JLA opravile tudi pomembno delo pri napeljavi telefonov v Koprivni in Bistri.

V Črni je bil zgrajen leta 1986 zelo lep, popolnoma nov gasilski dom. Za pomembno izboljšanje cest v občini so se zbirala sredstva. Popolnoma na novo sta bila narejena odsek pred Žerjavom in na Ravnah med Mežo in cerkvi-jo sv. Antona, skupaj s križiščem pri Antonu in podaljšek do Žunka ter semaforizirano križišče pred železarno.

Cesta skozi Prevalje je bila v celoti na novo prekrita z asfaltom, na novo pa so bili na severni strani ceste zgrajeni tudi pločniki. V celoti je bila preplaščena cesta od Poljane do Mežice. Na probleme ogrožanja okolja v zgornjem delu Mežiške doline so neprestano opozarjali krajanji Črne in gozdarji. Za sanacijo cest v letu 1986 so pris-

z zahtevami po takojšnjem zaprtju rudnika z vsemi posledicami (Popit–Šinigoj). Takratno vodstvo rudnika je ob tako resni gospodarski situaciji razmišljalo o pretransformaciji delovne organizacije v sestavljeno organizacijo. Skupščina občine je sprejela ukrep družbenega varstva.

Skoraj leto dni sta trajali izdelava posebne naloge, ki so jo delali skupaj z Inštitutom za ekonomske raziskave in Rudarskim inštitutom iz Ljubljane, in priprava posebnega zakona, ki ga je januarja 1988 sprejela republiška skupščina in je namenjen zagotavljanju denarja za postopno zapiranje rudnika.

Občina je odkupila dve enostanovanjski hiši ob križišču pri železarni za urejanje prometne varnosti. Podrži so drvnicno na začetku Partizanske ceste pri perzonalnih in razširili cesto.

Pridobili so idejni načrt za gradnjo ravenske avtobusne postaje in zanjo kupili tudi zemljišče. Na Ravnah so zgradili dijaški dom, sredstva zanj so skoraj v celoti dobili iz republike.

1987

Vršili so se razgovori za pridobitev soglasja lastnikov za gradnjo sedežnice in smučarske proge Ivarčko, ki je bila v tem letu tudi usposobljena. V programu »Jesenskih srečanj na Prevaljah« je bilo 13. septembra 1987 odkrije pomnika v spomin na fužinarstvo na Prevaljah. Kidričevo nagrado je v letu 1987 prejel dipl. inž. Mitja Šipek. V letih 1985–1987 so, zahvaljujoč JLA, zgradili telefonsko omrežje v ravnski občini. Napeljali so nad 400 km telefonskih linij, postavi-

Vlečnica Rimski vrelec

od Dularja proti Anžiču in do priključka na že zgrajeni del ceste. V letu 1987 so položili asfaltno prevleko na cesti Kotlje–Dular. V letu 1988 pa so asfaltili cesto v celoti in končali gradnjo.

V okviru pričakovanega aktiviranja mejnega prehoda Luže je bila prestavljena tudi dosedanja karavla Olševa in je bila pri kmetu Kumru zgrajena popolnoma nova karavla, ki so jo odprli avgusta 1988.

V tem letu je bil končan vodovod Ravne–Mežica in na ta način so oskrbeli spodnji del doline s kvalitetno vodo.

Po večletnih prizadevanjih je leta 1987 uspelo, da so dosegli prekvalifikacijo obmejnega prehoda Reht nad Mežico iz prejšnjega maloobmejnega v meddržavni prehod.

Že v letu 1984 je bil organiziran odkup stare Ringove hiše na Trgu svobode na Ravnah. Na mestu te stare stavbe je bila predvidena lokacija nove pošte. Razgovori z upravo PTT so bili dolgotrajni, vendar so v letu 1986 že lahko določili velikost stavbe. Dogovorili so se, naj bi bila na Ravnah bodoča tranzitna telefonska centrala za Koroško s svojo omrežje skupino (0602), in naročili idejni projekt. Meseca maja 1987 sta predsednik skupščine občine Ravne s predsednikom izvršnega sveta sodelovala pri podpisu pogodbe z Iskro, kjer je bilo določeno, da na Ravnah dobimo prvo krajevno in tranzit-

no centralo digitalnega tipa v Jugoslaviji, kar je dokaz, da gre za kvalitetno spremembo naše telefonije.

Stavbo so začeli graditi v letu 1987, ko so bila zagotovljena sredstva. V letu 1987 so po zelo težkih pogajanjih zaključili finančno konstrukcijo gradnje petih novih betonskih mostov in dela škarpe za bodočo obnovljeno cesto Črna–Šoštanj. Vse načrtovane mostove in škarpe so v tem letu zgradili. To delo je bilo treba opraviti zato, ker so se dogovorili s komando takratne ljubljanske armadne oblasti, da bo JLA sodelovala po končanju ceste Kotlje–Slovenj Gradec pri obnovi ceste skozi Javorje.

Objekti, ki jih gradi JLA, so 2 do 3-krat cenejši. Aktivnosti, ki so jih v letu 1987 v Rudniku Mežica začrtali, tečejo sedaj že leto in pol in že so se začeli kazati dobri rezultati.

1987–1988

S tem, da sta bila zgrajena gasilska domova v Črni in na Prevaljah, se je končalo obdobje obnov gasilskih domov v občini. V občini so financirali idejno študijo možnih lokacij majhnih elektrarn, ki je pokazala čez petdeset lokacij z močjo od deset do nekaj sto kilovatov. Dosedaj so zasebniki v občini zgradili pet elektrarn. Gradnjo teh so podprli z občinskimi sredstvi v višini približno 10 odstotkov investicijske vrednosti.

Spodnja postaja sedežnice Ivarčko–Ošven

pevale finančna sredstva vse delovne organizacije v občini, Rudnik Mežica je zaradi slabe finančne situacije polovico svoje obveze pokrival v obliki gramoza.

Finančna situacija v rudniku se je proti koncu leta 1986 tako poslabšala, da so v občini pričakovali bankrot že v naslednjem letu, začeli pa so se oglašati tudi republiški funkcionarji

li drogove, izkopal jame zanje. Nadalje so s pomočjo vojske zgradili nad 45 km cest, Mežica–Stegno, Libeliče–Strojna in skozi ob meji do Solčave.

Meritve za cesto Kotlje–Sele so bile opravljene v letu 1985, v letu 1986 zemeljska dela in zgrajen prvi del ceste od Kotelji do gostilne Dular. Do leta 1987 so pripravili načrte za gradnjo ceste

Ť tem obdobju so v Mežici zgradili avtobusno postajo in dijaški dom za rudarsko šolo. V teh letih so v Mežici napravili sekundarno plinovodno omrežje in nanj priključili predvsem blokovna stanovanja in hotel. V Šentanelu je bila zgrajena osnovna šola. Sredstva za to šolo so bila iz prejšnjega samoprispevka občanov naše občine, oplemenitili pa so jih domačini z dodatnim prispevkom. Tudi na Lešah so v tem času zgradili šolo, ki so jo začeli graditi že prej. Poglobljeno je bilo sodelovanje s farmacevtsko industrijo Lek na Prevaljah. Nova dograjena hala je bila predana svojemu namenu za občinski praznik 1989. V tem času pa smo na Prevaljah izgubili tovorni promet.

Po končani gradnji telovadnice v Črni so začeli z gradnjo osnovne šole na Prevaljah, ki pa do izteka tega samoprispevka ne bo končana.

Na Prevaljah se gradi Merxova trgovina pri Pečju in poslovno-stanovanjski objekt (Jugobanke) na mestu stare pekarnice.

Pripravili so projekt za spremembo vseh ravnih streh na Javorniku, pri čemer bomo pridobili tudi nova stanovanja. Največji poseg v Kotljah je začetek gradnje naselja Kotlje 2. Pridobitev v Kotljah pa je nova razširjena trgovina, ki jo je uredil Merx.

Dipl. inž. JOŽE PRATNEKAR

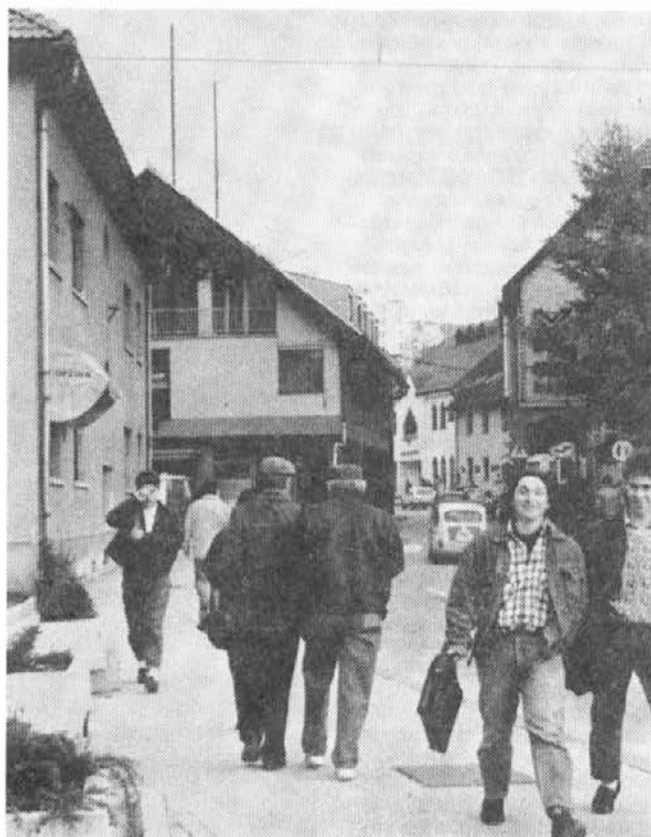
Rojen 9. maja 1941 v Mežici. Po poklicu je diplomirani inženir agronomije. Nazadnje je bil zaposlen kot direktor pri Kmetijski zadrugi »Trata« na Prevaljah. Predsednik skupščine občine Ravne na Koroškem je bil od 1. maja 1988 do 23.5.1990.

Dipl.inž.agr. Jože Pratnekár

1988

Vojnotehnični inštitut KoV je podelil 3.11.1988 Železarni Ravne plaketo VTI KoV »za izuzetne rezultate postignute v saradnji sa vojnotehničkom inštitutom kopne vojske JNA«. Na obmejnem bloku na Holmcu je bila leta 1988 zgrajena stavba »Du-

Prežihova ulica na Ravnah

ty Free Shop. Zgrajena pa je bila tudi okrepevalnica Lipa na Ravnah. Na Trgu svobode na Ravnah je bila zgrajena stavba Tekstilni center in Stanovanjska zadruga (bivša stavba gostilne Uršlja).

1989

Za občinski praznik meseca maja (20) je bilo na Prevaljah odprto podjetje LEK, na Ravnah pa nova pošta na Trgu svobode.

Revolucionar in španski borec, edini na Ravnah, Ivan Kokal-Imre je umrl 13. aprila 1989.

Aprila je Ravne obiskal predsednik predsedstva Slovenije Janez Stanovnik.

Ravenski godbeniki so se julija udeležili 11. svetovnega prvenstva pihalnih orkestrrov v Kerkradeju na Holandskem in dosegli največji uspeh slovenskih pihalnih orkestrrov doslej. Osvojili so dve zlati medalji, v koncertnem delu tekmovanja in v korakanju. V tem letu je bila dograjena poslovna stavba Merx (bivša hiša Peče) na Prevaljah.

VIRI PODATKOV

1) Skupščina občine Ravne na Koroškem – referat za organizacijo dela – Franja Gašper in matičarka Rozalija Fajmut

2) Dipl. inž. Maks Večko –

dragoceni in obširni podatki za leto 1984–1988

3) Koroški fužinar od leta 1951 do 1989

4) Koroška TITU 1979

5) Koroška osrednja knjižnica – pionirska knjižnica Leopolda Suhodolčana

6) Letniki Naše tovarne od leta 1924 – 30.6.1926

7) Prispevki k zgodovini železarnice od leta 1927 do 1945

8) Kronike: 100 let Gasilskega društva Guštanj–Ravne 1878–1978

110 let Gasilskega društva Prevalje, 1873–1986

30 let občinske gasilske zveze Ravne na Koroškem, 1956–1986

50 let Industrijskega gasilskega društva Železarne Ravne 1937–1987

40 let poklicne gasilske enote Železarne Ravne, 1947–1987

70 let godbe ravnenskih železarjev, 1902–1972

60 let Reševalne postaje Ravne na Koroškem, 1927–1987

30 let Društva upokojencev Ravne na Koroškem, 1950–1980

60 let ravnenske odbojke, 1928–1988

50 let Nogometnega kluba Fužinar Ravne, 1937–1987

50 let Partizana Ravne na Koroškem, 1919–1969

Cerkvena kronika Guštanja – g. župnik Jaroš Kotnik

Naša pokopališča od leta 1884 do 1.11.1965

720 let Ravne na Koroškem, 1248–1968

9) Bezirksgericht Pliberk – poizvedovanje za nekdanjimi guštanskimi župani, pred in med prvo svetovno vojno, 1909 do 1918

10) Razne odločbe

11) Pismo g. Osiander iz Celovca s podatki o njenem možu, ki je bil guštanski župan od prihoda do odhoda Nemcev (1941–1945)

12) Sporočilo Antona Vušnika o guštanskih županih od 9.5.1945 do leta 1955

13) Življenjepis Luka Juha

14) Življenjepis Franca Kotnika st.

15) Letnice vzdanih ploščic v novo zgrajene družbene stavbe.

Okrepevalnica Lipa

GRADIVO ZA KOROŠKI BIOGRAFSKI LEKSIKON

DR. BORIS STROHSACK

Rodil se je 12.9.1929. v Žalcu. Družina je živela od 1947. do 1956. leta najprej v Slovenj Gradcu, nato v Mislinji (oče železničar). Zato je obiskoval sedmi in osmi razred takratne gimnazije na Ravnah, in maturiral na tej gimnaziji 1951. leta. Po maturi se je vpisal na Pravno fakulteto v Ljubljani in diplomiral 1956. leta. Na tej fakulteti je 12.1.1973. opravil doktorat pravnih znanosti.

Ves čas poklica je delal v sodstvu. Začel je kot sodnik takratnega Okrajnega sodišča v Smarju pri Jelšah (1958-1960), nato je bil sodnik Okrajnega sodišča v Celju (1960-1961), sodnik Okrožnega sodišča v Celju (1961-1968), nato tajnik Vrhovnega sodišča SR Slovenije (1968-1970), od 22.4.1970. dalje pa sodnik Vrhovnega sodišča Republike Slovenije, kjer je še danes. V okviru te funkcije je od 1979. leta dalje predsednik civilnega oddelka Vrhovnega sodišča Republike Slovenije.

Ta poklicni delokrog je zajemal področje civilnega prava (premoženjsko pravo), v prvih letih delovanja pa tudi delovno pravo. Kasneje so poklicne okoliščine prinesle opustitev podrobnejšega ukvarjanja z delovnim pravom in zato popolno preusmeritev h klasičnemu civilnemu (premoženjskemu) pravu. To preusmeritev kažejo tudi objavljene publikacije.

V nadaljnjem strokovnem razvoju je treba poleg že omenjene doktorske disertacije omeniti še, da je bil 1978. leta habilitiran kot izredni profesor na Pravni fakulteti v Ljubljani za predmete delovno pravo, pravdni postopek, samoupravne postopke in oblikacije, od 1982. le-

ta dalje pa habilitiran kot redni profesor na isti fakulteti za področje civilnega prava. (Pedagoških obveznosti - rednih - ni opravljal, razen manjših izjem s posameznimi ciklusi predavanj).

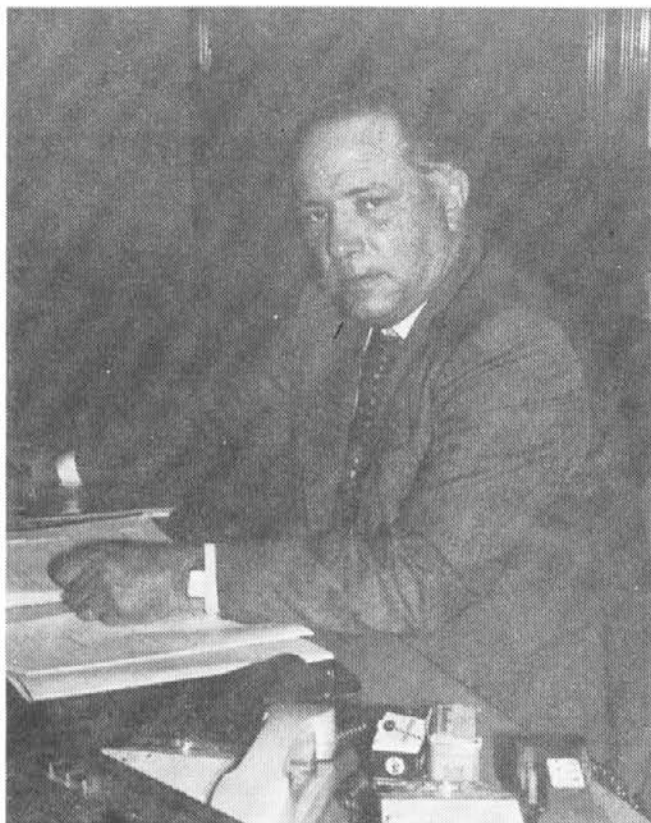
Poleg teh poklicnih obveznosti in onih, ki so bile povezane s habilitacijo na Pravni fakulteti, se je vsa leta tudi sicer udeleževal javnega delovanja, ki pa je bilo vedno povezano bodisi s stroko, bodisi s poklicem. Med številnimi obveznostmi, ki jih je opravljal v preteklih letih, omenimo bolj pomembne: v letih 1979-1983 je bil predsednik Slovenskega sodniškega društva, od 1983. leta dalje (ta naloga še traja) glavni urednik revije »Pravnik, revije za pravno teorijo in prakso«, od marca 1990. leta dalje (obveznost še traja) je predsednik Sodnega sveta Republike Slovenije itd.

Za svoje delo je doslej dobil tri državna odlikovanja ter častno priznanje Slovenskega sodniškega društva.

V okviru strokovnega (in deloma znanstvenega dela) je bil aktiven udeleženec na številnih strokovnih posvetovanjih v tujini (Varšava 1970, Bruselj 1973, Schladming 1985, Jennesdorf, Avstrija 1985) in v Sloveniji ter Jugoslaviji od 1967. leta dalje.

Za temeljno smer strokovnega delovanja šteje razvijanje vseh vej premoženjskega (še posebej pa odškodninskega) prava, prizadevanje za njegovo modernizacijo in za odpiranje nadaljnjih smeri njegovega razvoja. Ob tem pa je bil velik del strokovnega in publicističnega delovanja namenjen strokovnemu mentorstvu mlajšim kolegom v sodstvu oz. v pravosodju sploh.

Sorazmerno mnogo je objav-

ljal strokovna dela v periodičnem pravem tisku (Pravnik, Gospodarski vestnik, Informator itd.), in to doslej (po grobi oceni) več kot 100 prispevkov. Do približno 1975. leta je objavljaj prispevke predvsem s področja delovnega prava, nato pa s področja premoženjskega (civilnega) prava.

V okviru publicistične dejavnosti je bil soavtor šestih knjižnih publikacij s področja delovnega prava: Novosti na področju delovnih razmerij, Gospodarski vestnik, Ljubljana 1971, Pravna ureditev združenega dela, s komentarjem, Gospodarski vestnik, Ljubljana, 1973,

Pravna ureditev varstva pri delu, ista založba, 1976, Zakon o delovnih razmerjih s komentarjem, ista založba, 1978, itd.

V okviru te dejavnosti omenimo še, da je sodeloval v številnih raziskovalnih nalogah Inštituta za delo pri Pravni fakulteti v Ljubljani (od 1970. do 1978. leta).

Sicer pa je sam napisal več kot 20 knjig. Med temi so najpomembnejše: Delovna razmerja od A do Ž, Delavska univerza Celje, 1968, Delovna razmerja v praksi, Gospodarski vestnik, Ljubljana, 1970,

Sodni delovni spori v Jugoslaviji, 1. in 2. del, Gospodarski vestnik, 1973 (objavljena doktorska disertacija).

Predpisi o sodiščih združenega dela s pojasnili, Center za samoupravno normativno dejavnost, Ljubljana, 1975.

Disciplinska odgovornost in postopek za kršitev delovnih obveznosti, prva izdaja, 1976, druga dopolnjena in spremenjena izdaja 1980, ista založba,

Odškodninsko pravo, Zbirka sodnih odločb in pregled literature, 1978, Prva dopolnitev, 1982, ista založba,

Pravne odgovornosti, 1981, ista založba (poudarjena dela avtor ocenjuje kot bolj pomembna)

Žival in škoda (Žival v odškodninskem deliktu), ista založba, 1982,

Obligacijska razmerja, ČZ Uradni list SR Slovenije, 1988,

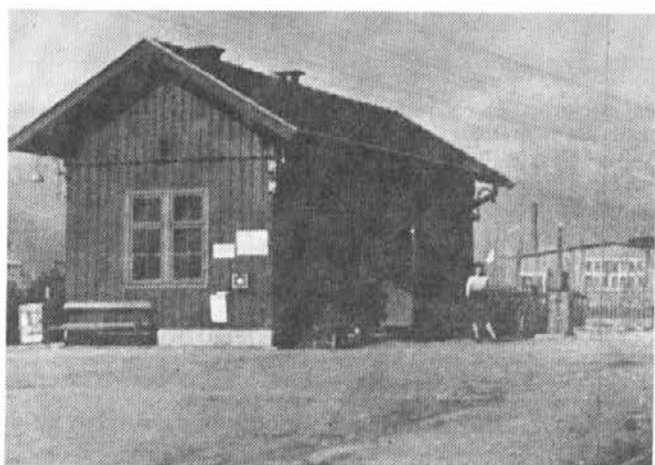
Odškodninsko pravo in druge neposlovne obveznosti (Obligacijska razmerja II), ista založba, 1990.

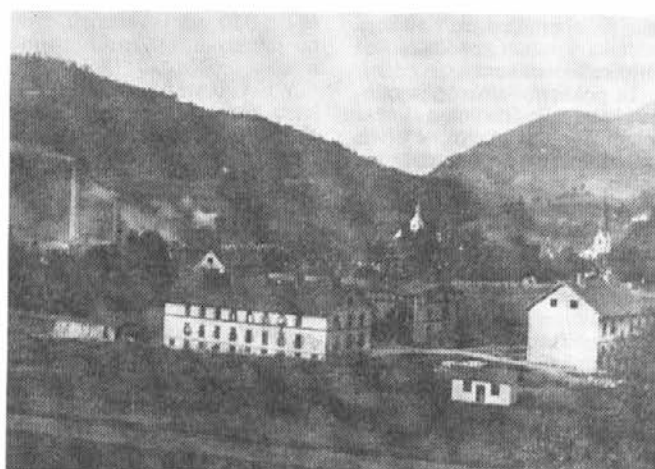
Iz Guštanja so

Trg Guštanj
v stari Avstriji

Postajališče z imenom Guštanj – Ravne

45 let v zgodovini tovarne in kraja veliko spremeni

Guštanjski park
s sejmiščem in
gasilskim domom
konec 40. let

zrasle Ravne

V Gramoznici so v 50. letih zares kopali gramoz

Gradisove barake ob Suhi

Čečovje poleti 1951

Zbrana dela Prežihovega Voranca

Mojca Potočnik

Leta 1990 je Državna založba Slovenije opravila za slovensko slovstvo pomembno dejanje: z dvanajsto knjigo je zaokrožila izdajanje zbranih del pisatelja Lovra Kuharja—Prežihovega Voranca v zbirki Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev in ga s tem uvrstila na ugledno mesto v slovenski književnosti — med slovenskimi klasiki.

Urednika Drago Druškovič in Jože Koruza sta že ob pripravi prve knjige zbrala celotno gradivo, ki je bilo na razpolago med pisateljevo zapuščino na Prežihovem vrhu, v slovenskih univerzitetnih in študijskih knjižnicah, muzejih in arhivih, ter na podlagi tega popisa izdelala načrt zbirke, ki naj bi obsegala deset do dvanajst knjig, razvrščenih deloma po kronologiji prvih izidov ter po pomembnosti in zvrstnosti del. V prvih treh knjigah zbirke so izšla Prežihova kratka leposlovna dela, v četrti in peti roman *Doberdob*, v šesti *Požganica*, v sedmi in osmi *Jamnica*, v deveti in deseti potopisi, reportaže in članki ter v enajsti in dvanajsti knjigi pisma in dopisi. Dela niso izhajala vedno po naštetem zaporedju in tudi ne redno, saj je npr. od izida devete do desete minilo kar deset let. Izhajanje se je zavleklo ne le zaradi težav pri zbiranju gradiva, temveč tudi zato, ker je potem, ko je že po drugi knjigi od souredništva odstopil Jože Koruza, ostala vsa skrb za izdajanje Prežihovih del na Dragu Druškoviču. Njegov odnos do dela pa je bil nadvse skrben in na visoki strokovni ravni, zato nam zdaj, ko imamo v rokah celotno zbirko, zaradi zamud pri izdajanju ni treba biti žal. Pred nami je ugledna literarnokritična izdaja del klasika slovenske književnosti dvajsetega stoletja z obširnimi življenjepisnimi in literarnozgodovinskimi podatki. Omogočila bo literarnim zgodovinarjem in teoretikom, jezikoslovcem ter ljubiteljem njegovega dela, da se bodo lahko še bolj poglobili vanj, ga boljše dojel in dalje raziskovali.

PREŽIHOVA KRATKA PROZA

Vsaka knjiga Zbranih del je zasnovana tako, da so najprej objavljena dela, ki so že izšla v knjižni obliki, daljša samostojno, kratka v zbirkah, sledijo dotlej še neobjavljena dela ali odlomki in v Dodatku variante objavljenih del ali odlomki, ohranjeni v rokopisih.

Kratka proza Prežihovega Voranca je izšla v prvih treh knjigah Zbranih del. Črtice, novele ali krajše povesti, kakor jih pač

avtor ali literarni zgodovinarji že imenujejo, so razvrščene, kakor smo omenili, v knjigah pa si sledijo v glavnem po kronološkem zaporedju prvih izidov.

V prvi knjigi so objavljena dela, ki so izšla leta 1925 v Prežihovem knjižnem prvcu *Povesti*, sledijo *Nezbrane novele* in črtice, ki so med leti 1909 in 1927 izhajale v *Miru*, *Domačem prijatelju*, *Zarji*, *Ljubljanskem zvonu*, *Kresu*, *Slovenskem ilustriranem tedniku*, *Ilustriranem glasniku* in *Pod lipo*.

Povesti so zbirka proletarsko-potepuških črtic, s katerimi je Prežih opozoril nase širšo slovensko javnost. Čeprav tako silovitega vtisa, kot pozneje s *Samorastniki*, ni naredil, je vendar dokazal, kot meni dr. Jože Pogačnik, da je, čeprav samouk, globoko zasidran v svojem prostoru in času, ki ju zna bralcu predstaviti na povsem samosvoj način in s prvinsko močjo. Že v teh delih se je pokazalo, da ima Prežih globoko razvit socialni čut in da v njem živita dve naravi: kmečka in delavska. Dela tega obdobja kažejo, da je močnejše zasidran v kmečkem okolju, daje mu podlago za večino del in pri podajanju tovrstne snovi je v glavnem tudi močnejši in naravnejši kot v povsem delavskem okolju. Nekaj del v tej knjigi se tematsko navezuje na vojna doživetja.

V drugi knjigi so objavljena krajša literarna dela iz obdobja, ko je Prežih kot pisatelj dosegel svoj ustvarjalni vrh. Težišče knjige je na zbirki *Samorastniki*, ki predstavljajo pisateljev najpomembnejši delež v slovenski književnosti. V njih je najbolj vsestransko, literarno in oblikovno uravnovešeno ter z izjemno pisateljsko močjo prikazal boj in vztrajanje malega človeka, ki kljubuje težkim razmeram in si je s tem pridobil pravico, da preživi kot posameznik in kot del naroda.

Med *Nezbranimi* novelami in črticami so na prvem mestu dela, ki jih je avtor objavjal v letih 1939 do 1941 v *Sodobnosti* in *Novi ljudski pravici*. Prevladuje kmečka tematika, pridružuje se ji delavska in potepuška. Čisto delavska je le novela *Kanjuh* iz *Zagate*, ki pa literarno ni najbolj uspešna.

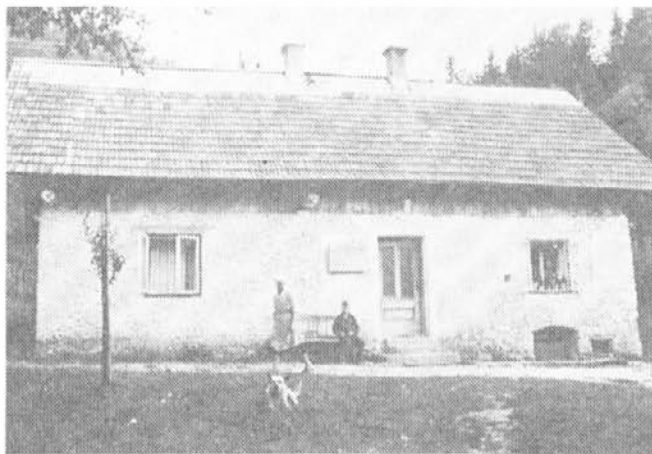
V tretji knjigi so zbrana kratka literarna dela iz Prežihovega povojnega obdobja. V razdelku *Naši mejniki* so besedila z vojno tematiko, ki je prikazana vsestransko — od boja v ilegali do partizanstva in dogajanja v ječah in taboriščih. Deloma so avtobiografskega značaja, deloma napisane po dogodkih v domačem kraju, ki jih sam ni doživel.

Za večino teh del velja, da je dogodek pomembnejši od literarne obdelave.

Drugače je z deli v drugem razdelku te knjige. *Solzice* in druge povesti iz minulih dni predstavljajo labodji spev Prežihovega ustvarjanja. V Dodatku je objavljenih nekaj zasnov in fragmentov ter literarnih inačic. Izšli so v tej knjigi zato, ker so rokopise našli po izidu prvih knjig — tretja je izšla skoraj deset let za prvo.

DOBERDOB

Prežihov prvi, vojni roman *Doberdob* je izšel v četrti in peti knjigi Zbranih del. Problem pri izdaji romana je predstavlja-

Prežihova rojstna hiša

la določitev avtentičnega besedila, saj je znano, da je Prežih zasnoval delo v času svojega političnega begunstva in zaporov, zaradi česar ga je moral večkrat pisati, zadnjo napisano različico pa je urednik Ferdo Kozak precej popravil in krajšal, tako da je jezikovno in stilno osiromašil Prežihov izraz, deloma pa so krajšave škodile vsebinski utemeljenosti dogajanja, s čimer se avtor ni strinjal.

Urednik Drago Druškovič je ohranil ustaljeno tekstološko načelo, da velja za avtentično besedilo prva knjižna objava dela, bralcu in raziskovalcu pa je omogočil primerjavo s tem, da je v Dodatku vse Kozakove posege označil tako, da je mogoče prvotno besedilo vstaviti v objavljeni roman.

Ne glede na vse težave pri nastajanju in izidu, ima *Doberdob* ugledno mesto med Prežihovimi deli pa tudi med literarnimi upodobitvami dogajanja v I. svetovni vojni, saj ga predstavlja vsestransko, od bojišča do zaledja, kot zadnje poglavje velike avstroogrške monarhije in kot

rojevanje slovenskega narodnega koncepta, katerega prvo dejanje je upor. Panoramsko in vsebinsko razsežno dogajanje je avtor uspel uliti v ustrezno literarno strukturo in obliko.

POŽGANICA

Roman iz prevratnih dni, ki je izšel v šesti knjigi Zbranih del, tako po nastanku kot po vsebini sledi *Doberdobu*. V središču pisateljevega zanimanja so to pot etnični in eksistencialni problemi ljudi iz njegovega rojstnega okolja v za Koroško usodnih časih po razsulu Avstroogrške. Kot ugotavlja dr. Jože Pogačnik, gre za delo, katerega dokončna interpretacija je stvar prihodnosti,

saj ga doslej še nismo dojeli v vseh razsežnostih.

JAMNICA

Vrh Prežihovega literarnega ustvarjanja pomenita *sedma* in *osma* knjiga Zbranih del z romanom *Jamnica*, ki je »po snovni, idejni in oblikovni strani najbolj dodelana. Prežihove življenjske in pisateljske izkušnje so se najbolj ujele v celovit organizem, v katerem je vsak sestavni del kompozicijsko funkcionalen in oblikovno podprt z ustrezno družbeno ali etično motivacijo« (Naši razgledi, 1965, str. 315, dr. Jože Pogačnik, Prežihov Voranc, Zbrano delo VII).

Pisatelja v delu zanima soseska kot celota — enako kot posameznik — v boju z uničujočo močjo kapitala. Z romanom je postavil nesmrtni literarni spomenik sebi in ljudem svojega rodnega kraja.

Vrednost izdaje v Zbranih delih dopolnjujejo še izčrpne urednikove pripombe in podatki, ki temeljito pojasnjujejo nastajanje romana in razkrivajo literarno

Parna na Prežihovem vrhu, tu je začel 16-letni Voranc pisati

ozadje in dogajanje tedanjega časa in širšega evropskega prostora.

PUBLICISTIKA

Deveta in deseta knjiga Zbranih del vsebuje Prežihove nelinearne zapise, od potopisov in reportaž, političnih člankov, literarnih ocen in druge časnikarske bere; veliko prostora zavzemajo izčrpane uredniške pripombe in komentarji, ki osvetljujejo celotno Prežihovo življenje in delo.

Jedro devete knjige predstavljata zbirki potopisno-reportažnih spisov *Od Kotelj do Belih vod* (1945) in *Borba na tujih tleh* (1946), sledijo Nezbrane reportaže in spominski zapisi, v Dodatku pa je nekaj prvič objavljenih slovstvenih enot.

Za deseto knjigo sta pomembnejši razpravi, ki sta izšli kot brošuri, *Boji za osvoboditev in združitev slovenskega naroda ter O slovenskih mejah*.

V obeh knjigah zbrano publicistično gradivo pomeni dragocen uredniški prispevek k poznavanju Prežiha kot pisatelja in politika – revolucionarja in je že samo po sebi veliko dejanje, saj ga je bilo glede na zemljepisno

široko delovanje in v veliki meri ilegalno dejavnost avtorja težko zbrati in identificirati.

Idejna in vsebinska naravnost Prežihovih publicističnih besedil dokazuje, da je bilo življenje in delo avtorja skladno z notranjimi pobudami, ki so njegovo dejavnost usmerjale. Izhajalo je iz tradicij njegovega rojstnega okolja in se razširjalo v evropski in svetovni tok proletarskega in narodnostnega boja za pravico in svobodo. Svojo angažiranost je utemeljil s spoznanjem: »Ta svet in ta zgodovina sodita vsak narod po tem, kaj je za svojo svobodo sam doprinesel.«

PISMA

Prežihovim pismom in dopisom sta namenjeni zadnji dve knjigi zbirke Zbranih del. Osnovo predstavlja popis pism, ki ga je pripravil dr. Jože Pogačnik za objavo v Prežihovem zborniku 1957, gradivo pa je dopolnjeno s številnimi pismi in dopisi, ki so jih prispevali posamezniki in ustanove na pobudo obeh urednikov Prežihovih Zbranih del. Kljub vsem prizadevanjem so v gradivu ostale precejšnje vrzeli, saj so ob požaru

Peskove hiše leta 1945 zgorela pisma iz Prežihovega začetnega literarnega obdobja, naslovniki so sproti uničevali pisma, ki jih je Prežih pošiljal kot ilegalec, izgubljeni so še Prežihov pariški arhiv, pisma bratu Alojzu in pisma Cankarjevi družbi v zvezi z objavo *Doberdoba*.

V enajsti knjigi so objavljena pisma iz predvojnega obdobja; med njimi so za raziskovalca literature zanimivejša tista, ki jih je pisal urednikom in izdajateljem svojih del, predvsem Ferdu Kozaku in Vinku Möderndorferju, v dvanaesti knjigi pa se na literarno delo nanašajo predvsem pisma Ferdu Godinu.

Za navadnega bralca je morda še zanimivejša od prvih skupina družinskih osebnih dopisov, ki jih je pošiljal ženi, hčerki, bratu Avgustu in drugim sorodnikom, saj se v njih jasno odražajo Prežihove življenjske razmere, nazori in odnos do najbližjih.

Iz nekaterih pism, napisanih v povojnem obdobju, veje pisa-

teljeva družbena angažiranost, še predvsem v tistih, ki jih je pisal kot posrednik za pomoč ljudem, ko je bil zvezni poslanec. Ob koncu so natisnjena pisma, ki jih je pisal sorodnikom in znancem v času svoje boleznin in zdravljenja.

V Dodatku so ponatisnjeni štirje Prežihovi življenjepisi, še za današnji čas pa je zanimiv in aktualen neobjavljeni članek o agrarni reformi, uvrščen v zadnjo knjigo Zbranih del.

Precej prostora v zaključni knjigi zbirke zavzemajo stvarni pregledi in kazala, ki so bralcu in raziskovalcu zanesljiv in dobrodošel kažipot po knjigah Zbranih del Prežihovega Voranca.

VIRI IN LITERATURA

Opombe v ZD I.–XII.

Ocene Zbranih del I.–X. v NR (bibliografski podatki ocen so v ZD XI., str. 340)

Oliva

PREVALJSKI ZBORNİK

Avgusta letos so Prevaljčani počastili stoletnico cerkve na Fari in ob tej priložnosti izdali zbornik Bodi pozdravljena Devica Marija. Uredili so ga župnik Gabrijel Cizl, profesor Tone Sušnik in inženir Joško Kert, opremil pa ga je arhitekt Andrej Lodrant. Knjiga, ki obsega dobrih 150 strani in je bogato ilustrirana, je zvesta svojemu naslovu. Predstavlja zgodovino Prevalj in predvsem Fare, govori o prevaljskih duhovnikih in njihovem delu, o letošnji obnovi cerkve in orgel, prinaša pa tudi besedila o gradnji cerkvice na Bri-njevi gori.

Osnovni ton j j dajejo pisci, ki doslej na našem koncu skorajda niso objavljeni. Čeprav smo predvsem po zaslugi Sušnikov in Lodrantov o kulturnozgodovinskih obdobjih Prevalj vedeli več kot o kateremkoli drugem kraju v dolini, je ta knjiga osvetlila precej manj znani del preteklosti.

Tako zbornik pravzaprav odigra dvojno vlogo. Razen tega, da na dostojni ravni ponudi pretehtano vsebino, razkrje osupljivo dejstvo, da more neki kraj zaradi posebnih političnih razmer imeti cela desetletja dva popolnoma različna obraza in celo tako široko razvejan in kontinuirana dejavnost, kot je življenje in delovanje številnega cerkvenega občestva, poteka v nekakšni vsiljeni anonimnosti in javnost o njem praktično komaj kaj ve. Zato se zdaj, ko je ta del prevaljske (ali smemo posplošeno reči: naše?) resničnosti stopil na svetlo, ostro zavemo absurdnosti, nemara celo shizofreničnosti takšnega stanja. Le želimo si lahko, da bi ob prihodnjih obletnicah zmogli dovolj strpnosti in širine in bi z enim samim pogledom obsegli ves kraj in vse ljudi v njem, kakorkoli so že različni po svojih nazorih in verovanjih.

Zbornik torej prikazuje polpretekli in današnji čas v prevaljski župniji z zornega kota članov cerkvenega občestva, skozi besedo župnikov, kaplanov in po svetovnem nazoru njim bližnjih Prevaljčanov. Posebno bogastvo knjige so vsekakor ponatisnjeni manj znani besedil iz celovškega Mira, iz različnih arhivov ter iz medvojnih časnikov in revij, ki sicer zlepa niso dosegljiva.

Tehten je oris dr. Marijana Zadnikarja o cerkveni umetnosti v prevaljski fari. V njem ugotavlja, da je umetnostna bera po cerkvah tod kar obilna: »Dobro dopolnjuje spomeniško bogastvo Koroške, kateri pripada, s tem pa bogati tudi spomeniško dediščino Slovenije...«

V nekaj besedilih je razpoznavna želja po večanju družbene razsežnosti delovanja Cerkev oziroma po njeni večji odprtosti v dogajanja v kraju skozi skupnosti, ki delujejo v župniji.

Polpretekli čas in usode ljudi v njem najmočneje zaživijo v spominskih zapisih Alojza Božanka, Frančka Jemca, Lojzeta Lebiča in Lojzeta Lampreta, prav posebej pa še v ponatisnjenih besedilih pokojnega dr. Franca Sušnika. Zanimivo bi bilo npr. primerjati, kako je ta avtor o istih temah pisal pred vojno in po njej in kako se je ob tem razvil njegov slog.

Zbornik je lepo založniško dejanje in tehtna besedila v njem dobro držijo vago bolj prigodniškemu delu.

Marjan Kolar

Na sončnem Koglu je mladi Prežih doživel »Solzice«

Doživetje besedne umetnine in ubesedovanje

Dr. Meta Grosman

Doživetje besedne umetnine je že samo po sebi tako zapleten pojav, da predstavlja doma- la nerešljiv problem za literarno teorijo: vztrajni poskusi konceptualizacije in opisov se zdijo trajno obsojeni na nedorečenost in aproksimativnost. V poskusih pojasniti literarno doživetje danes številni avtorji vključujejo tudi dognanja spoznavne lingvistike, ki s proučevanjem človekovih mentalnih dejavnosti poskušajo osvetliti procese razumevanja jezikovnih sporočil in tudi bralčevega »sestavljajanja« pomena pripovednega besedila. Hkrati z zanimivimi novostmi pa spoznavna lingvistika odkriva tudi vedno nove neznanke in veliko zapletenost teh procesov. V luči teh spoznanj se nam kaže branje, še posebej branje leposlovja, kot ena izmed najbolj zapletenih oblik človeškega obnašanja. Podobno kot vse druge rabe jezika, tudi sposobnost branja leposlovja oziroma doživljanja leposlovnih del ni intuitivna, marveč je priučena in predpostavlja poznavanje številnih konvencij. Doživetje besedne umetnine je zato zapleteno in izzivalno tudi za bralca ali za kritika, ki poskuša ubesediti svoje posebno doživetje določene besedne umetnine. Tudi v tem primeru bi lahko govorili o bralčevih ali kritikovih poskusih, da »opiše« svoje posebno literarno doživetje. Kljub temu pa se zdi smiselno uporabiti glagol, ki osredinja pozornost na proces ubesedovanja oziroma pretvarjanja bralčevih raznolikih občutkov in mnenj ob soočanju z leposlovnim besedilom v razpravo, ki je razumljiva tudi drugim. Naše razločevanje želi tako opozoriti na različne možnosti razmišljanja in diskurza o doživljanju leposlovja.

Literarno vedo zanima predvsem opis literarnega doživetja kot pojava, njegov potek oziroma oblikovanje, njegove sestavine in njihova medsebojna razmerja, možnosti in utemeljenost takega opisa in pomen za literarno vedo. Včasih se bavi tudi z doživetjem tako imenovanega »idealnega« bralca, ki je največkrat normativno zasnovano in utemeljeno na bralnih izkušnjah raznih kritikov. Pri ubesedovanju doživetja določene besedne umetnine pa gre za iskanje, preverjanje in sestavljanje idiosinkratičnega pomena besedila, za izražanje zapletenega spektra raznih občutkov in/ali mešanice misli in

mnenj ter zasledovanje in iskanje raznih asociacij, sugestij in simbolnih pomenov. Sprva sicer izgleda, da se je splet misli in občutkov porodil kot odziv na besedilo, vendar eksperimentalno proučevanje bralčevih poročil o raznih besedilih jasno kaže na osreden delež bralčevega osebnega prispevka, ki ves čas oblikuje njegovo doživetje. Vsi procesi opisovanja oziroma ubesedovanja literarnega doživetja seveda potekajo v jezikovnem mediju in so podvrženi pravilom in omejitvam verbalizacije.

Učinkovit in prepričljiv opis katerega koli doživetja nas lahko očara, čeprav gre za reči, o katerih predmetni naravi se lahko brez težav sporazumemo. Že sama iznajdljivost v opisovanju nas vabi k branju in izziva. Zaradi jezikovne narave besedne umetnine ima literarno doživetje po vsej verjetnosti najbolj neoprijemljiv predmet med vsemi doživetji: čeprav ima knjiga, ki jo vzamemo v roke, določene značilnosti, katere izkušeni bralec brez težav razbere in vključi v branje (npr. oznaka žanra, oblikovna oprema itd.), običajno ni neposreden predmet našega literarnega doživetja. Predmet literarnega doživetja je besedilo, ki ga lahko spoznamo šele v zapletenem procesu branja. Če ga hočemo opredeliti kot predmet, ga lahko poimenujemo le kot jezikovni predmet, njegova fizična obeležja pa so zgolj nosilci jezikovnega sporočila, ki se ravna po vseh zakonitostih jezikovnega sporočanja. Zato so že v prvih desetletjih našega stoletja nekateri angleški kritiki opozorili na neoprijemljivost doživetja, ki raste iz našega stika z leposlovnim besedilom, in na njegovo tesno povezanost z bralčevim zasebnim predstavnim svetom. Od tedaj vse do danes intenzivno proučevanje procesov branja in sestavljanja pomena odkriva vedno nove neznanke, spričo katerih se nam zdijo že dosežena pojasnila skoraj zanemarljiva. Čeprav so uspeli pojasniti vsaj nekatere načine, kako bralčeva poprejšnja izkušnja in znanje vplivata na literarno doživljanje, še daleč ni mogoče trditi, da te vplive že poznamo. Doživljanje književnosti tako še naprej ostaja neznanika in izziv za številne kritike in učitelje.

Različno od umetnostnega kritika, ki se s svojimi sogovorniki lahko sporazume vsaj o nekaterih predmetnih značilnosti

slike ali zgradbe, t.j. umetnostnega predmeta, ki obstaja zunaj njih in intersubjektivno za vse njih (ne glede na subjektivni vtis in vsebino), bralec oziroma literarni kritik svojih vtisov o leposlovnem delu ne more nikoli usporediti s predmetom doživetja samim po sebi, marveč se mora zadovoljiti z nepregledno množico svojih spominov, ki jih boljše ali slabše obvlada oziroma priključuje v spomin. Pomen raznih besedil zato danes običajno opisujemo kot rezultat interakcije bralca in besedila in vemo, da besedilo samo po sebi, to je brez bralcev, ne poseduje nobenega pomena in da besedna umetnina brez bralca sploh ne zaživi. To nam postane povsem jasno, če dobimo v poklon japonski roman.

Zato vsi opisi doživetja besedne umetnine in doživljanja le-

besedilu, potem ko ga je že prebral. Pri ubesedovanju doživetja gre za zapleteno poimenovanje in organizacijo številnih odtokov vrste posameznih vtisov, bolj ali manj razvitih misli, razmislekov ter najrazličnejših čustev in občutij, ki že sama po sebi in še bolj zaradi nezadostnosti jezika na tem področju zastavljajo skoraj nepremostljive težave. Danes vemo, da niti bralci z visoko kritično sposobnostjo ne morejo zaznati in se zavedati vseh sestavin svojega doživetja. Eksperimentalna estetika nas opozarja na nedosegljive sestavine doživetja in na to, da imajo podzavestne korenine bralčevega doživljanja leposlovja praviloma vpliv na bralčovo zaznavanje besedila in na njegovo oblikovanje oz. preoblikovanje in izmalčenje pomena. O omejitvah posameznih kritikov in

poslovja nasploh poudarjajo subjektivno obeležje literarnega doživetja. Pogosto poudarjajo dejstvo, da opisi literarnega doživetja praviloma izhajajo iz raznih procesov introspekcije in razčlenitev kritikovih lastnih doživetij. Tudi ubeseditve nekega posebnega literarnega doživetja ne predpostavljajo samo takega doživetja, marveč tudi sposobnost zavedati se doživetja oziroma imeti bolj ali manj določeno predstavlo o lastnem doživetju. Opazovanje doživetja in zavest o njem se lahko pričneta oblikovati že med branjem, lahko pa mu šele sledita, če se bralec prične spraševati o

njihovih ubeseditve nam zgovorno priča pestra zgodovina kritičnih zmot.

Za opisovalce pa je sporen tudi časovni potek oziroma trajanje literarnega doživetja in njegova umeščenost v neposredni kontekst. Če časovni obseg literarnega doživetja enačimo s časom branja, še vedno ostane odprto vprašanje njegove razporeditve oziroma poteka v krajšem ali daljšem časovnem obdobju in vprašanje o razlikah v doživetju daljšega besedila, če ga bralec prebere kontinuirano ali pa z večjimi časovnimi presledki. Še vedno se sprašujemo, kakšno je medsebojno raz-

merje več zaporednih doživetij istega besedila in kdaj ter ob kakšnih pogojih je bolj smiselno opisovati taka zaporedna branja kot eno oziroma kot več doživetij. Odgovor na vprašanje, ali je bolj utemeljeno opisovati bralčevu ponovno branje istega besedila, kot njegov poskus izpopolniti prvotno doživetje, ali kot drugo doživetje, se spreminja glede na motive za branje in tudi glede na različne vrste besedil.

Danes vemo, da bralčevu doživetje ne zavisi samo od njegovih motivov za branje, marveč je občutljivo še za številne druge vplive, še zlasti razna vprašanja o besedilu, ki branje lahko deformirajo in osiromašijo, pač glede na to, kako oblikujejo bralčevu pričakovanje in zanimanje. Eksperimentalne raziskave opozarjajo tudi na razne možnosti vplivanja na doživljanje leposlovja s takoimenovanimi pred-bralnimi, medbralnimi in po-bralnimi dejavnostmi, ki spodbujajo ali ustvarjajo posebno razpoloženje s pomočjo glasbe, besedne predpriprave in z uporabo likovnih pomagala, ali drugače poskušajo spodbuditi občutljivost bralcev. Spoznanje, da se doživljanje istega besedila pod različnimi pogoji spreminja, nam najbolj nazorno prikaže ugledališčena poezija. Bralca spremeni v gledalca, ki si ne more več privoščiti lastne hitrosti branja in povratka k predhodnim vrsticam, ki se ne zadovolji več z zasebnim odnosom, marveč se mora ravnati po odzivu in (ne)navdušenju sogledalcev, ki se ne ravnajo več po lastnem predstavnem svetu, marveč se mora soočiti s sceno opremo in glasbo ali rototom, kot si ju je zamislil režiser... Multimedijske predstavitve leposlovja lahko literarno doživetje intenzivirajo, spreminjajo, preusmerjajo in preurejajo. S tem naš na svoj poseben način opozarjajo na temeljno spremenljivost v doživljanju leposlovja.

Novije razčlenitve in opisi literarnega doživetja se skušajo približati »dejanskemu« bralčevu doživljanju besedila in realizaciji njegovega pomena. Pri tem izhajajo iz sodobnih psiholingvističnih modelov branja, ki opisujejo branje kot zapleteno interakcijo med bralcem in branim besedilom. Zagovorniki tega modela dosledno vztrajajo pri trditvi, da besedilo samo po sebi nima pomena, marveč ponuja podatke, ki bralcu omogočajo sestaviti pomen besedila s pomočjo lastnega znanja. V tem smislu besedilo zaživi šele, ko ga preberemo. Šele bralčeva »konkretizacija« pretvori besedilo v besedno umetnino. Pri sestavljanju pomena sta ves čas bistvena bralčeva dejavna udeležba in njegov lastni prispevek, zaradi katerih danes nihče več ne govori o branju kot o procesu dekodiranja besedila. Najpo-

membnejša sta bralčevu predhodno zunajbesedilno znanje in njegova medbesedilna izkušnost, ki ves čas vplivata na njegov odziv, na sprotno zaznavanje, razumevanje, oblikovanje domnev o prebranem in pričakovanj o nadaljnjem besedilu na temelju raznih besedilnih podatkov. Vplivi zunajbesedilnega znanja predstavljajo najtrši oreh za proučevalce branja: čeprav vemo, da vse zaznavanje in razumevanje zavisi od predhodnega znanja in zanimanja, ki ga le-to pogojuje, in čeprav te vplive lahko pogosto zasledujemo kot izvor napak pri zaznavanju nadržnosti in razumevanju pomena, doslej še ni uspelo to znanje konceptualizirati tako, da bi lahko prodrli v skrivnosti delovanja procesov zaznavanja, razumevanja in tvorbe pomena. Vse dosedanje poskuse konceptualizirati človeško znanje oziroma njegovo uskladičenost v spominu npr. v obliki »shem« ali »spominskih sledi« moramo zato žal še vedno šteti za metafore z omejeno razlagalno močjo, spričo katerih osrednji vpliv zunajbesedilnega znanja na bralčevu sestavljanje pomena in doživljanje leposlovja ostaja še naprej nezadostno pojasnjen. Kritiki nas opozarjajo, da bralec zunajliterarnega znanja ne uporablja samo za razumevanje neposrednih opisov, marveč tudi pri sestavljanju delnih opisov v večje enote in pri premisleku o verjetnosti oziroma neverjetnosti dogajanja v prebranem besedilu: »Skupna značilnost literarnih del je, da terjajo bralčevu poznavanje nelinearnih vidikov sveta. Zato, da bi razumel literarno delo, mora bralec znati prenašati različne in predstave iz običajnega življenja v literarna dela.« (S.H. Olsen, 1987) Nekoliko lažje je zasledovati vpliv tistih zunajbesedilnih dejavnikov na proces branja, ki jih lahko predhodno pri bralcih ugotovimo in opredelimo. Sem lahko uvrstimo razne bralčeve predsodke, poznavanje žanrskih značilnosti, ki je še posebej pomembno za oblikovanje bralčevih pričakovanj in sestavljanje pomena, in predhodno bralno izkušnost ter poznavanje raznega kritičkega izražja.

Bolj uspešni se zdijo poskusi razčleniti vpliv oziroma funkcije posameznih besedilnih sestavin pri bralčevem oblikovanju predstav o takoimenovanem besedilnem svetu. Tako npr. daljše pripovedno besedilo že samo zaradi svoje dolžine in s tem povezane časovne razsežnosti branja navaja k segmentaciji besedila in branja. Bralec namreč sprva lažje vidi in razume značilnosti manjšega izseka, ki je enostavneje obvladljiv. Celoto nato dojame kot zaporedje že spoznanjih in razumljivih manjših izsekov. Seveda pa mora pri tem uspešno rešiti problem medsebojne

strukturalne povezave posameznih segmentov in sestavin in določiti tudi njihove funkcije.

Številni avtorji menijo, da si lahko proces branja in bralčeva doživljanja leposlovja boljše predstavljamo, če upoštevamo temeljno linearnost vsakega besedila, to je dejstvo, da jezik že sam po sebi predpisuje linearno razporeditev vseh znakov, besed, stavkov in vseh večjih enot pomena, s tem pa tudi linearno razporeditev vseh besedilnih podatkov. Tako razporeditev vsiljuje bralcu točno določeno zaporedno zaznavanje posameznih drobcev podatkov, celo v primeru, ko naj jih sicer razume kot sočasne. Z linearno razporeditvijo vseh podatkov besedilo usmerja in nadzoruje bralčevu razumevanje in odnos do besedila: razne oblike pričakovanja, domneve, ki si jih oblikuje o že prebranem in o še pričakovanim dogajanju, osebah itd. Proces doživljanja besedila zato nekateri avtorji opisujejo tudi kot postopek zaporednega oblikovanja raznih domnev, njihovega razvoja in spreminjanja ter končne integracije ali razjasnitve na temelju različnih besedilnih podatkov. Posamezne postopke je mogoče zasledovati tudi posebej: tako npr. bralčevu sposobnost napovedovanja, pripravljenost za popravke pri napačnih napovedih itd.

Številni avtorji poudarjajo, da je bralcu neposredno dosegljivo samo besedilo. Glavna naloga besedila je, da bralca izzove in prepriča k branju. Zato je pomembno, da nikoli ne pozabimo temeljnega dejstva, da so vse stvari, o katerih govorimo, ko razpravljamo o danem leposlovnem delu, na besedilni ravni zgolj sintagme, zaporedja sintagm, stavkov itd. v dosledno določenem linearnem zaporedju. Iz teh besedilnih podatkov bralec sam »sestavi« (svojo) zgodbo. Zgodba neke pripovedi je, v tem smislu, bralčeva lastna abstrakcija

dogodkov, kot jih sam izlušči iz besedila in rekonstruira v časovnem zaporedju skupaj z udeleženci v teh dogodkih oziroma osebami. Zato bralčeva zgodba običajno sledi logičnemu zaporedju dogodkov in zanemara zaporedje, v katerem je bralec zgodke srečal v pripovedi. Tako izdvojena zgodba je čezbesedna in jo zato lahko prenašamo v druga umetnostna sredstva, iz romana v film ali v balet, kjer besede nadomestijo gibi telesa. Ko si v procesu branja in/ali po zaključnem branju bralec poskuša ustvariti svojo predstav o zgodbi neke pripovedi, uporablja razna sredstva in tehnike za razčlenitev in konceptualizacijo zgodbe. Najpomembnejši sta parafraza in poimenovanje oziroma označevanje posameznih dogodkov. Spremembe kritičkih mnenj o istem leposlovnem delu in vsakodnevna šolska praksa sta že precej pred eksperimentalnim proučevanjem bralčeve konceptualizacije zgodbe dokazali, da lahko iz branja istega besedila bralci izluščijo različne zgodbe, ki jih je vse mogoče utemeljiti na danih besedilnih podatkih. Sodobna naratologija je pojasnila že več razlogov za nastajanje razlik v videnju zgodbe istega besedila. Razlike pri izdvajanju in sestavljanju zgodbe nastanejo že, ko se bralec odloča o pomembnosti posameznih dogodkov. Take odločitve so lahko podzavestne ali zavestne že v procesu branja, do njih pa lahko pride tudi po zaključnem branju, ko si bralec prizadeva urediti in strniti svoje doživetje besedila v določljivo zgodbo. Želja po urejanju zgodbe je tako prvobitna, da se pojavi tudi ob branju besedil, ki »nimajo« nobene zgodbe in učinkujejo prav z zatiranjem tega nagnjenja.

Eksperimentalna estetika je pokazala, da bralci praviloma štejejo oziroma ocenijo nekatere dogodke za pomembnejše. Tako zaznani ali ocenjeni do-

40 let AMD Ravne na Koroškem

Janko Torej

Praznovanje 40-letnice se je pričelo 14. junija 1990, s povorko šolskih vozil Avto šole Ravne in sosednjih avto šol, katerih inštruktorji so se udeležili I. tekmovanja inštruktorjev koroške krajine, sledil pa je preizkus teoretičnega znanja spretnosti vožnje in merjenje moči v športni panogi.

V petek je bila v hotelu Merx svečana volilna skupščina, ka-

ba in število članov se je pričelo večati, s tem pa je zabeležen tudi začetek avto šole pri AMD. Veselje je bilo žal kratko – wandlerer je zgorel na cesti. Po treh letih je društvo šlo že 80 članov, pridobilo je še star tovorni avto ZIS, s katerim se je skromno popravila tudi materialna baza.

Z novim odborom in takratnim predsednikom g. Zupa-

cene temu primerno nizke. To pa se je društvu kmalu maščevalo. Servis je zašel v finančne težave, zato so se pri društvu odločili, da ga prodajo Sloveniji avtu.

Poteza je nepoznavalce takrat morda začudila, a druge rešitve ni bilo. Vse pa je bilo pozabljeno ob svečani otvoritvi novih društvenih prostorov leta 1976 v neposredni bližini ser-

skupščini, ne upamo razmišljati.

V teh kriznih časih smo izredno zadovoljni, da je pred leti uspelo AMZS v neposredni bližini, v Dravogradu, odpreti tehnično bazo. Baza v vseh pogledih opravičuje zaupanje tako s kvaliteto storitev kot s prijaznostjo zaposlenih. To pa je dodaten motiv za pridobivanje novih članov.

Pri izobraževanju zaenkrat še ne občutimo težav, saj imamo lastne prostore, soliden vozniki park in dovolj sposobnih inštruktorjev, vendar ne kaže počivati na lovoričkah. Kljub neverjetno hitrim spremembam na tem področju pa zaenkrat še trdno vztrajamo na stališču: »Ne podcenjujmo svojega dela z zniževanjem cen uslug pod realno vrednost, ampak še dvignimo kvaliteto uslug«. Na družabnem področju je še vedno vsakoletni piknik AMD z vožnjo v neznano osrednja prireditel. Tu se srečajo člani ob prijetni glasbi in kmečki hrani nekje v naravi. Piknik oz. vožnja v neznano pa ima vzgojno preventivni namen, saj morajo udeleženci mimo številnih kontrol, kjer se preizkusijo v spretnosti vožnji, preverijo svoje prometno znanje in zvezdo marsikaj o novostih na področju avtomobilizma, prometne zakonodaje in o delu društva.

Z novo izvoljenim odborom stopano v peto desetletje obsto-

tere se je udeležilo kar 90 % vabljenih delegatov, za današnje razmere kar majhen čudež. Pregledali smo delo, pomladili izvršni odbor oz. predsedstvo, razdelili priznanja najzaslužnejšim in začrtali smeri nadaljnega dela. Če je bilo v petek svečano, je bilo v soboto veselo. Člani in simpatizerji smo se srečali na tradicionalnem pikniku AMD na Ivarčkem jezeru, ki je bil že 19. po vrsti.

Približno 2000 članov šteje naše društvo, dejavnost je podobna kot pri ostalih društvi s poudarkom na izobraževanju – avto šoli in včlanjevanju v društvo. Žal sta športna in družabna dejavnost krepko v upadu. In kakšna je bila prehojena 40-letna pot?

Začetki segajo v leto 1950, točneje: 18. februarja 1950 je na pobudo Ljudske tehnike bilo ustanovljeno Avto moto društvo Ravne. Ustanovitelji so bili v glavnem tedanji lastniki motornih koles. Približno deset jih je bilo. Začetki so bili zares skromni: ceste prašne, makadamske, na njih pa redka motorna kolesa, kakšen tovornjak, osebni avto pa zelo zelo redek. Le kdo se potem naj včlani v AMD in zakaj? Vztrajnost in trma ustanovnih članov je kmalu dala prve rezultate. Uspeli so za društvo pridobiti dotrajano, skoraj razpadlo vozilo wandlerer, ki so ga s prostovoljnimi delom popravili in ponudili novim članom za pridobivanje vozniškega znanja in kondicijske vožnje. To je bila prava va-

nom so se večale tudi želje in potrebe. V glavah odbornikov se je porodila ideja o lastnih prostorih, katero so tudi uresničili. Veliko je bilo treba iznajdljivosti, še več pa udarniškega prostovoljnega dela, da je v letih 1954 in 1955 zrastel objekt, last AMD, z garažami in društveno pisarno. (Objekt stoji še danes poleg Name). To obdobje je bila prava prelomnica. Društvo je pridobilo nove člane in okrepilo materialno osnovo. Za potrebe šole je bil nabavljen motor puch, železarnaja odstopila fiat 1400 in nabavljen je bil prvi kamion TAM, nekaj kasneje pa še prvi fiat 600 – popularni fičo. Razvila se je avto šola in ponovno se je povečalo število članov.

V tistih šestdesetih letih je bila tudi na športnem področju dejavnost društva kar pestra. Zelo odmevna je bila prireditel Moto kros treh dolin. Motorizacija se je pričela neverjetno hitro razvijati, s tem pa so se kazale tudi nove potrebe. Pri AMD so na tem področju sledili času in razvoju. V društvenih prostorih so uredili mehanično delavnico, na Čečovju pa zgradili garažne bokse. Servisna delavnica ob Meži, prvotno namenjena le članom, je postala kmalu pretesna, zato se je AMD odločilo na Ravnah zgraditi sodoben servis, kar jim je tudi uspelo in v Dobji vasi je zrastel avto servis z društvenimi prostori in prostori za avto šolo. Ker je bil servis predvsem namenjen članom, so bile tudi

visa. Pokazalo se je, da je bila politika društva tudi tokrat pravilna, društvo je dobilo sodobne, primernejše prostore za sodobno avto šolo in druge dejavnosti. Posebna zasluga za gradnjo sedanjih prostorov gre brez dvoma takratnemu predsedniku Francu Hrastniku in takratnemu odboru – nekaj tis-

Motoristi leta 1950

tih je v društvu še vedno aktivnih. Ni bilo lahko, a danes v teh kriznih časih bi bilo kaj takšnega praktično nemogoče.

Čas teče dalje in delo v AMD tudi, samo v drugačnih razmerah, zato o novogradnjah garaž, kar je bila želja članov na zadnji

ja društva z veliko obveznostjo do članstva – ohraniti ugled in z novimi akcijami pridobiti simpatije in s tem nove člane, ki bodo s pristopom, poleg uporabe uslug, pokazali tudi pripravljenost sodelovati pri izboljšanju prometne varnosti na naših cestah.

DELO IN PRIDOBITVE DELAVSKEGA MUZEJA NA RAVNAH NA KOROŠKEM V ZADNJEM DESETLETJU

Alojz Krivograd

Delavski muzej na Ravnah se je od ustanovitve 1953. leta postopoma širil in je leta 1978 imel naslednje zbirke: železarsko, rudarsko, gozdarsko, lesarsko, etnološko, stalno razstavo delavskega gibanja v Mežiški dolini, muzej na prostem (skansen) z osmimi velikimi tehničnimi objekti, arhivski in fotografski oddelek, fotolaboratorij in seveda depoje.

Telega leta se je pričelo za muzej oz. muzejsko dejavnost v ravenski občini novo obdobje. Začele so nastajati nove zbirke zunaj muzeja. Prav to leto je bila pri Krajevni skupnosti Črna odprta etnološka zbirka z 230 predmeti, leta 1980 pa rudarska zbirka, ravno tako v Črni. Maja 1979 ob 60-letnici KPJ so odprli v Kefrovem mlinu pri Ravnah spominsko sobo II. in III. kongresa SKOJ, oktobra pa so postavili spominski muzej Prežihovega Voranca na Preškem vrhu.

Druga pomembna stvar je bila, da so leta 1979 v muzeju zaposlili enega strokovnega delavca za nedoločen čas. Do tedaj je opravljal upravniške in druge posle le honorarec, poštvovalni Maks Dolinšek. Šele tedaj se je dejavnost lahko razširila.

Jeseni 1980 smo v Likovnem salonu na gradu postavili obsežno razstavo ob 360-letnici Železarne Ravne, drugo leto aprila nič manjšo »Mežiška dolina ob 40-letnici OF«. Obe razstavi sta bili kakovostni, zato pa tudi odmevni.

Leta 1980 smo začeli z rednim dokumentiranjem kmečkih etnološko zanimivih stavb in starih delavskih stanovanj. K temu delu, ki bi ga sicer moral opravljati Zavod za spomeniško var-

stvo Maribor (sedaj Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Maribor), nas je spodbudilo splošno tarnanje v krogih kulturne skupnosti Ravne, češ – stare, lepe kmečke stavbe množično podirajo, mi smo pa brez moči, da bi storili karkoli. Tu v muzeju pa sva si Maks Dolinšek in podpisani rekla: treba je na teren, objekte fotografirati, skicirati tlorise in detajle, zbrati podatke, gradivo urediti in arhivirati. Posvetovali smo se z arhitekti in muzejskimi delavci v Mariboru in Ljubljani in začeli z delom. Denar za to je dajala bivša Občinska raziskovalna skupnost Ravne do leta 1988. Od takrat vsako leto posvetimo temu delu nekaj delovnih dni. Pri tem so mnogokrat sodelovali študentje etnologije.

Do sedaj smo na podoben način obdelali 170 domačij v Mežiški dolini. Precejšnjega števila stavb, s katerimi smo se ukvarjali, ni več. Pri tem je nastalo 3100 enot fotografskega gradiva. Obdelava vsake domačije ali objekta zajema:

1. Fotografiranje domačije kot celote
2. Fotografiranje posameznih stavb
3. Fotografiranje pomembnih tehničnih in okrasnih detajlov ter napisov zunaj in znotraj stavb
4. Skiciranje tlorisov, narisov, presekov in detajlov ter izvedba izmer
5. Izdelava situacijske skice
6. Opis objektov in zapis podatkov, ki so jih povedali domači.

Pri tem opravilu smo se dokopali do teh ugotovitev:

1. Sedanja generacija neusmiljeno uničuje arhitekturno dediš-

Pri Janežu na Strojni

čino. To velja tako za podeželje kot za urbana središča. Samo pogledajte npr. Ravne in Prevalje.

2. Graditelji in načrtovalci so skoraj brez občutka za stare vrednote in za usklajenost s pokrajino. Kako je stara domačija vgrajena v okolje in kako so vgrajene sodobne stavbe, je neprimerljivo.

3. Kašča je poseben pojav v našem kmečkem stavbarstvu, in si zasluži posebno obravnavo. Njena posebnost je v arhitekturi, tehnični izvedbi, dekorativnih elementih, v različnih tipih in v estetskih vrednotah.

4. Lesena kmečka hiša kaže svoje zanimivosti pri tehnični iz-

vedbi, razporejenosti prostorov in izbiri materialov.

5. Pomembnejše mesto ima tudi novejša, zidana kmečka hiša, ki so ji posvečali precej pozornosti z lepote plati (okrašeni portali, vhodna vrata, okna itd.)

6. Večina te stavbne dediščine sega v 19., precej hiš in kašč pa tudi v 18. ali celo v 17. stoletje.

7. Najmanj sta ogrožena kašča in znamenje. Kašča danes služi za shrambo suhega mesa in za drugo hranivo, je majhen objekt, in vzdrževanje ni predrago. Znamenju pa je sedanjí čas bolj naklonjen.

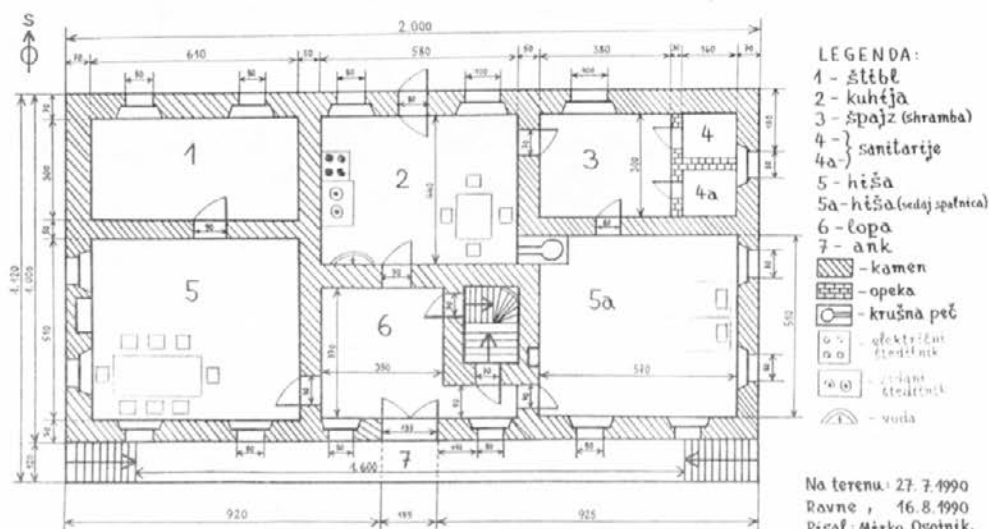
8. Zbrano gradivo že omogoča pripravo na monografsko obdelavo kmečkega stavbarstva v naši dolini.

9. Tudi delavska stanovanja oz. naselja iz 19. ali 1. polovice 20. stoletja so vredna enake pozornosti.

To delo bomo še nadaljevali, ker še vsako leto najdemo kak nov »biser«.

V zadnjih desetih letih smo dobili na desetine muzejskih predmetov, med njimi naj omenimo nekaj večjih tehničnih naprav. Leta 1980 je kolektiv tovarne lepenke na Prevaljah odstopil rotor vodne turbine, ki so jo nabavili 1927. leta. Za laika je zanimiv tudi zato, ker ima zobčnike iz gabrovega lesa. Leta 1988 smo dobili iz istega podjetja 70 let star brusilni stroj, ki ima še hidravliko na vodo, letošnje leto pa še izjemalni stroj (stroj za izdelavo lepenke), ki so ga vgradili leta 1920. To je prvi tak stroj na Prevaljah in obenem najstarejši ohranjen v koroški krajini. Sodimo, da je vreden,

JASTROVNIK TLORIS PRITLIČJA HIŠE
ZELEN BREG 13 M 1:100

da ga ohranimo (ni še montiran).

V železarsko zbirko smo letos v poletju vgradili majhno poizkusno napravo EPŽ, ki je najstarejša v Jugoslaviji. To je naprava za elektro pretopljevanje jekla skozi tekočo žilindro. Ni pa še do konca montirana.

Druga akcija, ki pa na žalost teče že nekaj let, je preureditev gozdarske in lesarske zbirke. Začeli smo s pomočjo Lesne Slovenj Gradec, toda letos se je delo zaustavilo zaradi hude denarne krize omenjenega podjetja.

Upamo, da bomo kdaj pozneje s tem nadaljevali, morebiti se bo dalo poiskati kak drug denarni vir. Načrt za koncept in scenarij smo izdelali s pomočjo Inštituta za gozdarstvo v Ljubljani in Lesne Slovenj Gradec in prva faza bi bila izdelati opremo. Zbirki bosta urejeni, upamo, ustrezneje, poskušali bomo vključiti modernejša ponazorila in kar še sodi zraven ter ju dvigniti na višji tehnični nivo. Koncept je toliko spremenjen, da ne bo prikazana samo zgodovina gozdarstva in lesarstva v koroški krajini, ampak bo vključen tudi biološki del. Vsebinsko bo zbirka razdeljena na štiri poglavja, in sicer: Gozd kot sestavina okolja

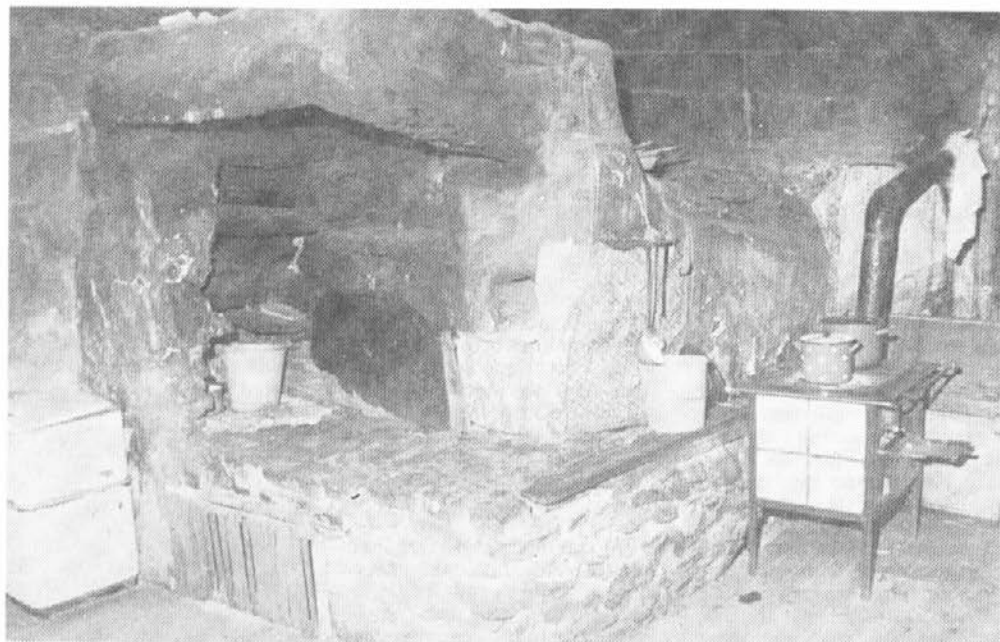
Gospodarjenje z gozdom nekdaj in danes

Gojenje gozdov nekdaj in danes

Življenje gozdnih delavcev nekdaj in danes.

Omenjeni vsebinski sklopi bodo omejeni predvsem na koroško krajino. Tudi v poglavju Gozd kot sestavina okolja bodo prikazane naravne značilnosti gozdov pri nas, kolikor bo pač mogoče.

Ker se muzeji pač ukvarjajo bolj s pretekostjo kakor s sodobnostjo, bomo podrobneje navedli vsebino poglavja Gospodarjenje z gozdom nekdaj in danes (Zgodovinski pregled, Količina gozda in lesa v koroški krajini v različnih obdobjih, Podiranje in priprava asortimanov v gozdu,

VRHNJAKOVA DIMNICA, Brdinje 40, junij 1979 Foto: Maks Dolinšek (original: Delavski muzej Ravne, kataster kmetov 232/1)

Spravilo lesa in prevoz do uporabnika, Predelava lesa).

Upamo, da bomo v doglednem času ta načrt tudi uresničili. Leta 1983 smo v muzeju odprli še eno delovno mesto in nova sodelavka je začela z evidentiranjem in urejevanjem fotografskega gradiva. V nekaj letih je bilo delo opravljeno in pokazalo se je, da je bilo več kot 12.000 fotografskih enot. Vse to obsežno gradivo je zbral in posnel domačin Maks Dolinšek, ki je bil upravnik muzeja skoraj 30 let. Gradivo se nanaša na ljudi in kraje Mežiške doline, nekaj pa tudi na Dravsko in Mislinjsko dolino. Časovni razpon je od začetkov fotografije v naših krajih pa vse do Dolinškovega odhoda iz muzeja, ki mu je pomenil drugi dom. Gradivo je urejeno in dostopno javni uporabi.

Se en tak zaklad se je ohranil v našem muzeju. To so ostanki arhivalij mislinjske železarne, ki so preživeli in prišli v muzej po zaslugi takratnega gozdarskega tehnika v Mislinji Franca Blatnika in Franca Faleta. To je bilo leta 1958. Do takrat so bile arhivalije na podstrešju propadajoče graščine v Mislinji. Leta 1979 smo jih začeli urejati in jih v nekaj letih pripravili za javno uporabo. Dokumenti obsegajo čas od 1748 do 1853. V tem gradivu se je ohranilo 5.000 pisem 500 avtorjev, med njimi prave znamenitosti, npr. 110 pisem barona Žiga Zoisa, 36 pisem zagrebškega nadškofa Maksimiljana Vrhovca, dve pismi Jerneja Kopitarja in še precej pisem pomembnejših osebnosti tistega časa. Poleg tega se je ohranilo več kot tritisoč dokumentov, ki

so posredno in neposredno vezani na železarno in družine njenih lastnikov. Pomen teh starih papirjev je v tem, da vsebujejo ogromno podatkov o Mislinji, Mislinjski dolini in o njeni širši okolici.

Spregovorili smo le o najpomembnejših dejavnostih oz. pridobitvah muzeja. V tem kratkem poročilu bi bilo nesmiselno razpravljati o drugih delih in nalogah ali omenjati težave, ki jih imamo.

Ob vsem tem je enako pomembno delo z obiskovalci oz. uporabniki. Toda pedagoško delo muzeja zaostaja iz različnih vzrokov. Letni obisk v delavskem muzeju je bil v zadnjem desetletju povprečno 5.000, v spominskem muzeju Prežihovega Voranca na Preškem vrhu pa 10.000 obiskovalcev. Etnološko in rudarsko zbirko v Črni si na leto ogleda okoli 5.000 ljudi. Približno polovica je šolske mladine. Obiskovalci prihajajo iz vse Slovenije, slovenskega zamejstva in nekaj iz drugih republik, posamezniki pa tudi iz drugih držav.

Zaključimo naj z ugotovitvijo, da pravno naš muzej sploh ni bil muzej, ampak le zbirka pri Koroški osrednji knjižnici. Sedaj se v koroških občinah zaključujejo razprave o ustanovitvi splošnega muzeja za koroško krajino. Nastal naj bi tako, da bi Koroški pokrajinski muzej revolucije v Slovenj Gradcu in Delavski muzej Ravne z zbirkami na terenu prerasla v skupni muzej. Ravenski muzej ostane s svojimi zbirkami in se bo naprej razvijal kot depandans splošnega muzeja koroške krajine. S tem se odpirajo nova vprašanja, nove težave pa najbrž s stalnim pomanjkanjem denarja.

Rašešnikova kašta

VODILA PREPROSTEGA ŽIVLJENJA

Skromnost in mogočnost, preprostost in razkošje, zmernost in uživaštvo so nasprotja, stara prav toliko kot človeštvo. Kakor je pač od nekdaj res, da bogatinov nikoli ni bilo toliko kot revežev, je tudi res, da so se premožni ljudje neredko pristo- voljno odpovedali lagodnemu življenju in namesto njega izbrali preprostejšo, četudi napornejšo (npr. Buda, Frančišek Asiški itn.) Ne moremo torej poenostavljeno reči, da je hvala preprostega življenja pač ideologija neuspešnih, saj je prav lahko plod spoznanja, da bogastvo ne daje ne miru ne zadovoljstva, saj tisti, ki je pridelal milijon, hoče imeti dva in kdor jih zbere deset, jih hoče posedovati sto.

Pozivov k preprostosti je bilo v zgodovini brez števila. Vse velike religije, posebno azijske, jih vsebujejo. V našem času gospodarske stiske in rastoče brezposelnosti se pojavljajo kot alternativa oz. dopolnilo k načelom tržnega gospodarstva. Zato ni odveč, če prelistamo Liselotte in Hademarja Bankhoferja Veliko knjigo o preprostem življenju (Guetersloh 1986). Nemara bo v njej za koga tudi kaj uporabnega.

UŽIVAJMO DROBNE RADOSTI

- Ne jemljimo majhnih reči krog sebe kot nekaj samo po sebi umevnega in ne živimo mimo njih.

- Poskusimo, ali se še znamo razveseliti, če nam jutraj posije v sobo sonce.

- Ne izgublajmo živcev, če nam na lepem odpove avto. Nepričakovana pot na jutranji avto- bus nam lahko postreže s prijetnimi prizori, zanesljivo pa da srečanje z znanci, ki jih zaradi stalnih voženj z avtom že dolgo nismo videli.

- Po opravljenem delu se ne zabuljimo za ves večer v televizor. Bolj potrebujemo pogovor z družino, posebno z otroki. Sploh si na TV oglejmo le tiste oddaje, ki nas zares zanimajo.

- Ne hodimo prepozno v posteljo. Telo potrebuje nočni počitek, da obnovi notranje organe. Zdravo in preprosto življenje zahteva veliko spanja.

V NARAVO Z ODPRTIMI OČMI

- Mnogi med nami so izgubili stik z naravo in ne opažajo več mnogih majhnih čudežev, ki se dnevno godijo krog nas. Zato si vzemimo čas in opazujemo ptico na veji, mravljišče v gozdu ali cvetočo travo v vetru.

- Jemljimo s seboj na sprehod povečevalno steklo in daljnogled. Opazujemo žuželke in cvetove in približajmo si daljave.

- Lezimo kdaj v travo. Ne berimo ničesar, ne poslušajmo radia, samo oblake opazujemo in morda poskušajmo odkriti v njih podobnosti z ljudmi in živalmi.

- Opazujemo mačko, ki se sonči. Presenetilo nas bo spoznanje, kako žival uživa. Učimo se od nje skrivnosti sprostitve.

- Nabirajmo travniške cvetlice. Tak šopek včasih bolj polepša stanovanje kot najdražje rezano cvetje iz cvetličarne.

ŽIVIMO BOLJ ZDRAVO

Med poglavitnimi vzroki za usmeritev k preprostem življenju je skrb za zdravje. Večina hudih bolezní našega časa kot sladkorna bolezen, bolezní srca in ožilja itn., so posledica napačnega, nezdravega načina življenja.

- Odvadimo se kajenja. Nesebično povejmo drugim, zakaj smo to storili in kako nam je uspelo.

- Skrčimo pitje alkohola na minimum. Predvsem se odvadimo piti iz družabnih razlogov. Ne dajmo se pregovoriti k »še enemu kozarčku«.

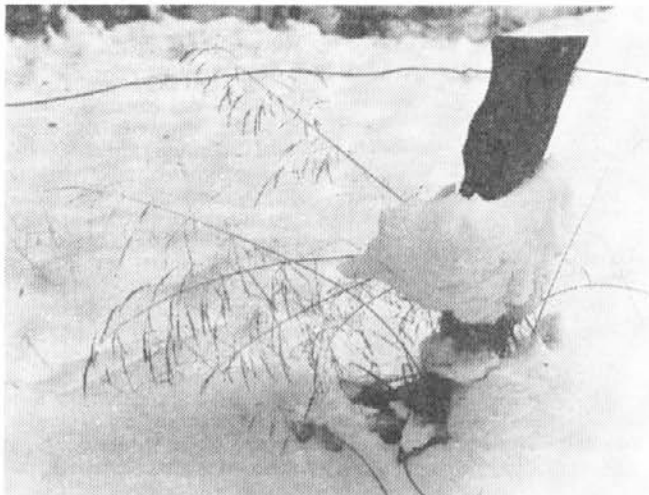
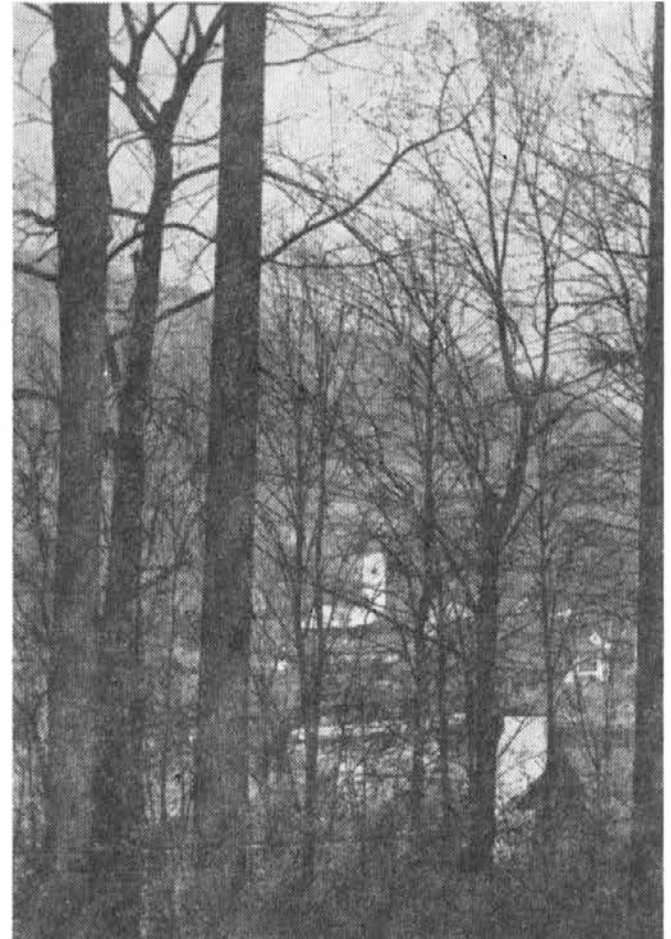
- Uživajmo obroke svoje hrane redno. Jejmo dosti sadja in zelenjave, večerjajmo pa dosledno pred 19. uro.

marsikaj, kar ste nekoč na hitro vrgli v smetnjak, le še uporabite, se vam bo to v gospodinjstvem proračunu kmalu poznalo.

- Ni se vam treba odpovedati stvarim, ki ste si jih nekoč nabavili za drag denar, toda naše vodilno načelo naj bo, da morajo materialne dobrine služiti našemu življenju, ne obratno.

- Vzemimo kdaj v roke pisalo in izračunajmo, ali ni ceneje (in manj živčno), če se vozimo v službo z avtobusom ali vlakom namesto s svojim avtom.

- Premisljimo, ali se ne bi splačalo na naše radiatorje names-

- Znebimo se stresa v službi in doma.

- V prostem času poskusimo uživati življenje. Vsaj eno uro na dan počnimo samo to, kar nas zares veseli: lezimo, pojedimo na sprehod itn.

PREPROSTO ŽIVLJENJE JE TUDI VARČNO

- Kdor se pravi čas usmeri v preprosto življenje, lahko mirno zre v prihodnost. Nekaj je namreč neizpodbitno res: mednarodni val druginje počasi, a zanesljivo narašča, zato moramo vsak bankovec dvakrat obrniti, preden ga damo od sebe. Preprosto življenje pa nam s časom dobesedno podarja gotovino.

- Če ste se na poti k preprostem življenju znova naučili kaj malega pokrpati in pošiti ter

titi termostatske ventile, ki pomagajo varčevati s toploto.

- Dobrih obrtnikov je zmeraj manj in tudi poceni niso. To nas naravnost sili k rešitvam: naredi sam. Kdor zna sam zamenjati tesnilo pri vodovodni pipi, sam pobeli stanovanje itn., bo prihranil živce in denar.

PREPROSTO ŽIVLJENJE DAJE SAMOZAVEST

Naš čas ljudi zmeraj bolj razoseblja in jih spreminja v številke, preprosto življenje pa nam, nasprotno, vrača osebnost in s tem samozavest, saj s svojimi odločitvami in svojim vsakodnevni ravnanjem zmeraj bolj jemljemo reči v svoje roke. S tem pa si zagotavljamo več zdravja in zadovoljstva ter manj težav.

100 LET STARA REKLAMA ZA RIMSKI VRELEC

Franc Gornik

V knjigi Južna železnica in njeno prometno ozemlje v Avstriji in Madžarski iz konca prejšnjega stoletja propagirajo Rimski vrelec z naslednjim sestavkom:

Zdravilišče Rimski vrelec, eno uro peš poti od železniške postaje (Gutenstein) Ravne in eno uro vožnje s kočijo od brzovlakovne postaje Prevalje, 530 n.v. oddaljen leži na severnem podnožju 1696 m visoke Uršlje gore idilično v gozdnem območju in povezuje draži visokega gorstva s predalpskim svetom.

Kisli vrelec, čisto alkaličen v svoji kemični analizi med peščenimi griči in divjino stoječ, deluje proti boleznim želodca, mehurja in ledvic.

V bližini so studenci sladke gorske vode, tople in mrzle plavalne in Kneippove kopeli ter prhe. Cene sob so od 5 forintov za teden dni navzgor. Dobra kuhinja za zmerne cene! Sezona je od junija do septembra. Prevoz s Prevalj s tamkajšnjimi kočijami ali pa po pisnem dogovoru z voznim parkom uprava Rimskega vrelca.

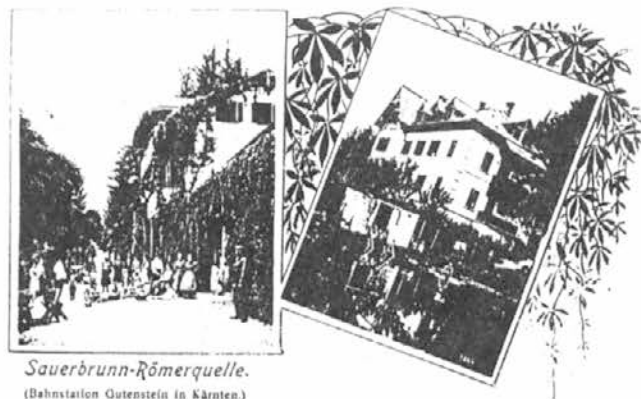
Ob opisu krajev ob železniški progi skozi naše kraje pa navajajo, da ste ob vstopu v Mežiško dolino prišli v majhen najvzhodnejši del predalpskega sveta, ki je poln prvovrstnih naravnih lepot. Najprej ti padejo v oči lepe bele cerkvice po bližnjih hribovih. Proga se stisne med bregove in se šele pri prvem večjem kraju na Koroškem zopet odpre pogled na starodavni trg (Gutenstein) Ravne in graščino grof Thurnov z železarno Streiteben v vznožju. Od trga (Gutenstein) Ravne, ki ga na videz obvladuje plemeniti sedež Gamseneggov, te pripelje vozna pot v eni uri prek Kotelja do zdravilišča Rimski vrelec, enega od najboljših mineralnih vrelcev dežele in vrednega priporočila za letni dopust. Po dolini ob Meži naprej proti Farni vasi s staro cerkvijo Marija na jezeru zagledamo obrise Besemerjevih peč in mogočne železarne Prevalje v ozadju. Železarna je poznala že boljše čase, sedaj pa je v krizi kot vsa prastara industrija železarstva na Koroškem, ki jo lahko reši le čudežen preobrat. Nad železarno je na n.v. 552 m največji koroški rudnik premoga Leše, od koder prideš na Uršljo goro v 4 urah.

Železniška postaja Prevalje je izhodišče za Črnjansko dolino, po kateri prideš peš v štirih urah v vas Črno, n.v. 575 m. Od tu naprej te pripelje gorska cesta po dolini Vorjorja prek sedla St. Vid v 6 urah do Soštanja. Druga peš pot pa gre po dolini Bistra na štajersko stran v Solčavo, ki jo dosežeš v 5 urah.

Železniška proga zavije pred vasico Poljana po stari rimski trasi proti zaselku Tunel, sedaj Holmec. Od tu naprej se raztegne po prelepem Podjanskem polju, iz katerega se dviga mogočno pogorje Pece brez kakega predgorja s čudovitimi pečinami in grapami, v katerih so našle dom planinske gazele.

To bi bil delni prevod prelepega opisa naših krajev iz konca prejšnjega stoletja, ki ga je Družba južne železnice sporočala svojim potnikom na odseku železniške proge od Maribora proti Celovcu.

Lepo bi bilo, ko bi imel Rimski vrelec muzejski kotiček o svoji zgodovini.

Pozdrav z Rimskega vrelca so poslali leta 1910 Vincencu Brunduli Pretneker Lusi Schmutzer, Hecl, Grupa Luk Schmutzer

kaki samostojnosti ter so se radi prepuščali nemškemu vodstvu, in panslovanskega, jugoslovanske-unitaristično usmerjenega. Tudi zadnji je v bistvu nasledel nemški ideji o podrejenosti Slovencev, saj vabi Slovence v objem bratskih jugoslovanskih narodov, češ, le tako se boste lahko ubranili germanizacijskega pritiska.

Obe omenjeni vrsti zgodovinskega sta ideološko zavajani in služita nekim določenim političnim ciljem. Taka izhodišča ne teže k odkrivanju zgodovinske stvarnosti, temveč želijo Slovence že vnaprej prikazati kot narod brez državnosti in lastne omjike, kot hlapce in dekline. Dr. Šavli dobesedno osmeši povsem očitno zablodo nemškofilskih in jugoslovansko unitarističnih zgodovinarjev, ki opisujejo tisočletno trenje med Nemci in Slovenci na Koroškem. To je zanj velik nesmisel, saj slovenske nacionalnosti v dobi karantanske države že ni več, nemštva in germanizacijskih teženj, kot ju danes pojmujejo in doživljamo, pa takrat, v srednjem veku, še ni bilo. Kako naj se konfrontira nekaj, česar že ni več, z nečim, česar še ni? Opredeljevanje zgodovine po nacionalnih modelih je zaveda šele zadnjih dveh stoletij.

Nesprejemljiv razrednoideološki model, vsaj za primer karantanske države, je tudi, če imamo pod plemstvom v mislih visoko gospodo. »...Vprašanje, ali je v Karantaniji obstajalo slovensko plemstvo ali ne, je postalo in ostalo temeljni kamen vse pristranske zamišljene zgradbe o hlapčevstvu Slovencev; bodisi za tiste, ki so hoteli nadeti pripadnosti slovenskemu narodu pečat sramote, kakor tudi za tiste, ki so hoteli slovenskega človeka iz te sramote odrešiti v brezmejno slavnostvo...« (dobe sedno po avtorju knjige!)

Nekdaj so vladarje bolj vodili dinastični nameni, ne pa to, kak-

šen jezik govori prebivalstvo te ali one dežele in kakšnega oni sami. Kako v dobi karantanske države ne obstaja še nikakršna nemška zavest, avtor utemelji z dejstvom, da si nemško govoreče plemstvo v Avstriji za naslednika izumrlemu vojvodu iz rodu Babenberžanov ne pomišlja izbrati češkega kraljeviča Otakarja II. Na Štajerskem pa si nemško in slovensko govoreče plemstvo za naslednika istih Babenberžanov izbere ogrskega kraljeviča Štefana...

Nemški jezik in slovstvo v karantanščini nimata nemškonaacionalne, temveč izobraževalno vlogo; takšno, kakršno je imela v starem in srednjem veku latinščina ali jo ima danes angleščina.

Avtor se zaveda, da se bo težko znebiti starih zgodovinskih modelov, ki se prenašajo iz ene knjige v drugo. Glavno delo in presojo o tem prepustimo poštenim, s politiko in ideologijo neobremenjenim zgodovinarjem, čeprav se bodo ravno ti profesionalni zgodovinarji težko znebili stereotipnih klišejev, ki so jim bili doslej vbiti v glavo.

Za nas, zgodovinarske amatere in laike ima knjiga, ki jo opisujemo, drugo vrednost, je nekaka enciklopedija, leksikon, slovar... karantanskih simbolov, ki so se mlademu rodu vse premalo vcepili v zavest. Na pičlem prostoru so opisani dogodki ob knežjem kamnu, vojvodskem prestolu, pomen Gospe Svete, Brižinski spomeniki, ki so nastali na Otoku na Vrbskem jezeru, pomen samostanov ob Osojskem in Milštatskem jezeru, problematika kosezov in še in še...

Prebirajmo to knjigo in hodi mo prihodnjič po Koroškem ponosno kot v po deželi, kjer je tekla zibelka slovenske državnosti že pred tisoč leti, ne pa kot neuki telebani, zgolj zaradi avstrijskonemškega potrošniškega pre-

PREBIRAJMO KNJIGO O KARANTANIJI

Stanko Lodrant

Založba Lipa Koper, Editions Veneti Dunaj in Založba Karantania Ljubljana so zapisani kot izdajatelj knjige **Slovenska država Karantania**, ki jo je napisal dr. Jožko Šavli. Avtor je znan predvsem kot propagator teorije o venetskem poreklu Slovencev. Gre za idejo, da naši predniki niso prišli v naše kraje v petem in šestem stoletju, družno z drugimi balkanskimi slovanskimi narodi od nekod iz Zakarpatja, temveč so se naselili v srednjeevropskem prostoru že vsaj poldrugo tisočletje prej. Raziskave so namreč odkrile, da so se pred tisočletji Slovani razcepili na zahodne in vzhodne. Nasledniki

zahodnih so Balti, Poljaki, Čehi in Slovaki ter Slovenci, vsi skupaj imenovani za Venete. Venetska teorija najde za svojo trditev celo vrsto dokazov. Za tokratni sestavek je važno le, da smo Slovenci, po tej teoriji, ostalim narodom v Jugoslaviji »bratrance« (moja prisproda!) ne pa bratje.

Tokrat hočem predvsem opozoriti na v naslovu navedeno knjigo, v kateri dr. Jožko Šavli želi ovreči dosedanje zmotne koncepte zgodovinskega slovenstva:

avstrijsko-koroško-nemškega, ki se je vedno trudil dokazovati, da Karantanci niso imeli želje po

40 LET RAVENSKEGA DRUŠTVA UPOKOJENCEV

Helena Merkač

Ker je pred desetimi leti ob tridesetletnici Društva upokojencev Ravne g. Ervin Wlodyga v kroniki podrobno predstavil delo društva (Koroški fužinar, 1981, št. 1 in 2), bomo v prispevku ob štiridesetletnici, ki jo društvo praznuje letos decembra, spomnili le na najpomembnejša dejstva iz tridesetletne zgodovine, več pa se pomudili pri delu društva v zadnjih desetih letih in letos.

DO LETA 1980

Pomembne letnice

17. decembra 1950 je bil v gostilni Ring ustanovni občni zbor Društva upokojencev LRS, podružnica Guštanj

29. novembra 1961 je društvo razvilo svoj prapor

15. aprila 1965 je društvo dobilo svoj dom upokojencev v Štraserjevi hiši v Partizanski ulici na Ravnah

1968. so ustanovili upokojenski pevski zbor

1970. je bil zgrajen stanovanjski blok za upokojence na Prevaljah

1971. so pri društvu ustanovili prvo športno sekcijo – kegljaško

1974. je začel pevski zbor delovati v okviru KUD Prežihov Voranc

1975. je ravensko društvo upokojencev postalo samostojno, nič več ni bilo podružnica

1976. so v dom upokojencev napeljali toplovod

1979. so prvič uvedli t.i. teden

upokojencev, v katerem so prikazali dejavnost društva.

Število članov

Z leti je raslo tudi število članov. Leta 1952 jih je bilo 137, leta 1953 200, dve leti kasneje 236, leta 1962 je društvo štel 324 članov, 1963. 346, 1966. 461, 1971. 570 in leta 1980 okoli 700 članov.

Odborniki

Predsedniki so bili: Ivan Verčko (1950–1956), Luka Juh (1956–1957), Franc Apohal (1957–1961), Karel Rozman (1961–1966), Franc Lesičnik (1966), Maks Večko (1966–1970), Anton Čop (1970–1971), Maks Večko (1971–1972), Rudi Gerdej (1972–1974), Karel Polanc (1974–1977) in Jože Sotošek (1977–1980).

Podpredsedniki: Luka Juh, Ivan Večko, Ivan Verčko, Ludvik Pavlin, Pogorevčnik, Maks Večko, Ivan Štruc, M. Klančnik, S. Hromc, Jože Sotošek, Jože Cesnik in Anton Radušnik.

Tajniki: A. Konečnik, Alojz Lajner, Franc Kokalj, Tomo Zmavc, Alojz Mager, Rudi Peruš, P. Slemenjak in Ivan Globočnik.

Blagajniki: V. Jevšnikar, Karel Rozman, M. Gutnik, Alojz Mager, Marija Logar, Ivan Štruc, S. Hromc, R. Peruš, P. Slemenjak in Lizika Gorinšek.

MED 1980 IN 1990

Leto 1981 je začelo Društvo

upokojencev Ravne šteti z 865 člani (433 starostnih upokojencev, 197 invalidskih in 235 družinskih), leta 1988 pa je skupno število naraslo na 1111.

Gonilna sila društva je bil v zadnjih desetih letih **Anton Radušnik** (predsednikoval je od 27. 6. 1980 do 25. 11. 1989). Tudi po njegovi zaslugi bo desetletje 1980–1990 zapisano v zgodovini

Anton Radušnik, predsednik DU od 1982 do 1989

no Društva upokojencev Ravne kot eno prelomnih, saj je društvo v tem času dobilo svoj novi dom Ob Suhi.

Med funkcionarji zadnjih deset let velja omeniti še tajnika

Ivana Globočnika, podpredsednika Jožeta Samca in tajnico Liziko Gorinšek, seveda pa ne gre spregledati tudi vrste aktivnih članov iz ozadja, brez katerih ravensko društvo ne bi bilo uspešno, kot je.

Največja pridobitev – novi dom

Dom upokojencev v Partizanski je bil zaradi predvidene nove prometne ureditve Raven v napatu, zato so se v letu 1979 začele aktivnosti za gradnjo novega doma. Društvo je s pomočjo Železarne Ravne, s sredstvi iz sklada za stanovanjsko izgradnjo pri SPIZ ter s svojimi sredstvi (iz gostinske dejavnosti) kupilo blok Ob Suhi, zgrajen do 3. podaljšane faze, nato je delo nadaljevalo v svoji režiji.

Leta 1986 se je Društvo upokojencev Ravne preselilo v novi dom. V njem je 200 m² gostinskih ter nekaj čez 200 m² društvenih prostorov (pisarne ter prostori za družabno in rekreacijsko dejavnost). V sklopu doma so tudi stanovanja za upokojence.

Leta 1988 so pri domu dogradili še teraso in balinišče.

Z novim domom ima ravensko upokojensko društvo zagotovljene dobre osnovne pogoje za svojo dejavnost.

Da je tako, izrekajo vso zahvalo tudi Železarni Ravne, iz katere prihaja vsa leta večina upokojencev, članov društva.

1990

– UŽIVAJO SADOVE DELA

Novembra letos je bilo v društvu včlanjenih 1297 upokojencev: 760 starostnih, (388 moških, 327 žensk), 309 invalidskih (183 moških, 126 žensk), 209 družinskih (en moški, 208 žensk) in 19 kmečkih (10 moških in 9 žensk). To je približno 80 % vseh upokojencev. Glede na druga društva v republiki je to izredno visok odstotek in uvršča ravensko društvo na 4. oz. 5. mesto v Sloveniji.

Število članov je krepko poraslo prav v zadnjem letu, ko zaradi spremenjenih razmer podjetja vse več upokojujejo tudi po izrednih poteh (predčasne upokojitve). Za društvo povečano število članov ne predstavlja ovire, prej prednost, saj lahko tako krepki svojo dejavnost, sploh zato, ker je starostna struktura novih članov ugodna. So mlajši in se zato mnogi aktivno vključijo v delo.

Na čelu društva je **Jože Samec**, ki je hkrati tudi član Predsedstva in IO Zveze društev upokojencev Republike Slovenije, tajnik je Ivan Globočnik, administrativna in blagajničarska dela opravlja Lizika Gorinšek,

V tem kompleksu Ob Suhi imajo ravenski upokojenci nove prostore

Ženske se rade zbirajo v domu upokojencev

skladiščnik in vodja bifeja pa je Peter Šteharik. Društvo ima 15-članski izvršni odbor, poleg tega pa še več drugih odborov in komisij (za socialna vprašanja; za stanovanjske zadeve, ki razpolaga z 39 stanovanji od skupno 120 upokojenskih v občini; za minulo delo; za pripravo izletov).

Med dejavnostmi velja izpostaviti izletništvo, za katerega je med člani izredno veliko zanimanja (okoli 500 članov se udeležuje izletov, letos so jih imeli čez 10, včasih tudi dva polna avtobusa) ter športno udeleževanje (moška kegljaška ekipa je v občinski ligi A, ženska ekipa je bila lani prva v svoji skupini; šah, balinanje, streljanje, biljard).

Zelo značilna je za ravensko društvo upokojencev ženska dejavnost. Okoli 100 upokojenk se v dveh skupinah redno sestaja in namenja svoj čas ročnim delom, gimnastiki, družabnosti in v veliki meri tudi prostovoljni dejavnosti za pomoči potrebne v ZDUM Črna in v Domu starostnikov v Črnečah.

Nemalo dela nalaga društvu tudi organizacija oddiha. Okoli

Jože Samec, zdajšnji predsednik društva

120 upokojencem nudijo vsako leto možnost počitnikovanja v prikolicah v Ptujskih in Moravskih toplicah, prihodnje leto pa bo že dodan še lastni apartman v Dobrni (zanj dajo zdaj vsak dinar, zato tudi posebnih svečanosti ob praznovanju 40-letnice ne bo).

Poleg že ustaljenih vsakoletnih dejavnosti, kot sta npr. organizacija društvenega piknika na Ivarčkem, kjer je navadno zelo lepa udeležba, in ob novem letu pogostitev ter obisk starejših čla-

nov na domu, pa novi čas konec devetdesetih let nalaga društvu upokojencev nove dejavnosti. Tako so si ravenski upokojenci zaradi uvedbe kableske televizije organizirali tečaj pogovorne nemščine (izbran po anketi, katero dejavnost bi si člani želeli), razvili so nov prapor, s predavanji skušajo slediti spremembam v pokojninsko-invalidski zakonodaji in kot nestrankarska organizacija novim razmeram sploh. V vrsti dejavnosti pa še ni najti t.i. socialne v smislu redne pomoči ostarelim in bolnim na domu (kar je danes nedvomno potreba), saj je to v Sloveniji naloga socialnih ustanov.

Po vsem povedanem lahko Društvo upokojencev praznuje svoj štiridesetletni obstoj ponosno in zadovoljno, saj si je s sposobnimi ljudmi znalo ustvariti dobre osnovne pogoje za delo (med katerimi je na prvem mestu vsekakor novi dom) in dognati svojo organiziranost do te mere, da zadovoljuje večino vse številčnejšega članstva. Radi bi le nekoliko več povezav s podjetji, v katerih so bili člani pred upokojitvijo zaposleni, in z občinskimi forumi.

Ravenskem upokojenskemu društvu želimo uspešno delo tudi v prihodnjih letih!

HVALA STAROSTI

Kdo ni izkusil, da ded ali babica držita družino skupaj... Kdo ne ve, da v vsakem poklicnem krogu izkušeni stari, če so pravega kova, zavzemajo položaj, za katerega se ne more potegovati noben mlajši?

Theodor Mommsen

Dolgo živeti, pomeni marsikaj preživeti: ljubljene, osvojenene, ravnodušne ljudi, kraljestva, prestolnice, celo gozdove in drevesa, ki smo jih v mladosti zasejali ali posadili. Sami sebe preživimo in smo hvaležni, če nam preostanejo tudi le nekateri darovi telesa in duha. Vse minljivosti naj se nam pripetijo; da nam je le večnost vsak hip navzoča, potem ne trpimo zaradi minljivosti časa.

Johann Wolfgang Goethe

KOROŠKI FUŽINAR V KRIZNEM ČASU

05 KF

SAMOPOTRJEVANJE
IZ ŠTEVILKE V ŠTEVILKO

Železarna Ravne, izdajatelj in financer Koroškega fužinarja, je v krizi, ki ji v začetku decembra, ko smo zaključevali redakcijo v številke, nismo dogledali ne obsega ne trajanja. V mrzličnem iskanju rešitev za preživetje, razumljivo po nobeni prioritati ni bilo časa za besedo o naših časopisih. To seveda ne pomeni vnaprej, da bi železarna v novi organiziranosti odrezala informiranje oziroma publicistiko, kakršno goji Koroški fužinar. Ne pomeni pa tudi, da se smemo predajati brezskrbnosti in se obnašati, kakor da se nas stiska matičnega podjetja in s tem delavcev nič ne tiče.

Koroški fužinar ni kdove kako hudo finančno breme za železarno. Zavedali smo se, da se ne smemo vesti razsipniško, zato smo že spomlad močno skrčili obseg. Tu je še nekaj rezerve. Vendar nevarnost za nadaljnje izhajanje verjetno niso previsoki stroški, prej površno razumljeno temeljno načelo tržnega gospodarjenja, po katerem mora vsaka stvar preživljati samo sebe ali pa naj propade.

Do takšne skrajnosti prignana resnica, ki sicer res velja v konkurenci na tržišču, bi seveda pomenila, da tudi bogate zahodne države, ki si jih zmeraj tako radi postavljamo za zgled, ne bi premogle marsikatero literarne revije, marsikatero simfonično orkestra in marsikatero knjižnico, ker se vse te ustanove pač same ne morejo financirati. Po temeljitem pretresu programov in njihove kakovosti ter po presoji indirektnih koristi, ki jih mesta, dežele ali države vendarle imajo od takih institucij (imajo jih seveda ljudje teh mest, dežel in držav), odgovorni odberejo tiste, ki ustrezajo zahtevanim merilom ter jih uvrstijo v proračun.

Za prav takšno presojo se bomo pri našem dosežanju financiranja torej potegovali tudi mi, seveda pa bomo pristali na še strožje kriterije ter morebiti tudi na kakšno številko na leto manj, če bi bil to pogoj za nadaljnje izhajanje Koroškega fužinarja. Jasno pa je, da za trden pogajalski položaj potrebujemo kakovostne prispevke iz življenja in dela v občini, iz raziskovalne dejavnosti, kadar je na njenem dotipu splošna korist, kadar naletimo na še neobdelano poglavje iz zgodovine ali se sploh ponuja tema, privlačna za širok krog ljudi, vendar zmeraj s pogojem, da je raven pisanja spodobno visoka.

Več ko bo torej kakovostnih prispevkov, lažje bo utemeljevati potrebnost Koroškega fužinarja in lažje bo tudi prepričati izdajatelja, da si revija mecenstvo zasluži še naprej.

Urednik

Ocena

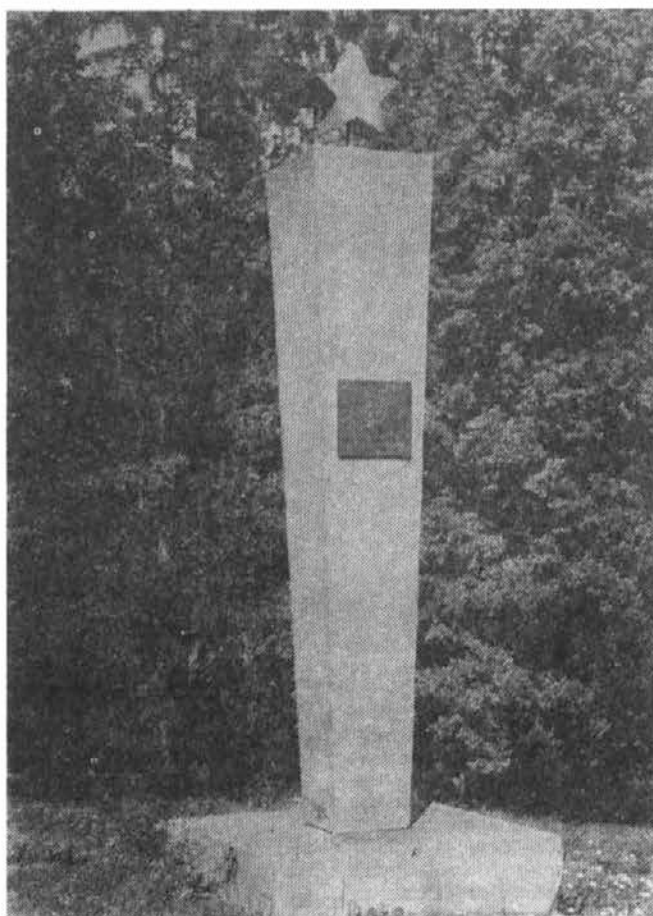
SPOMENIKI NOB
V MEŽIŠKI DOLINI

Decembra 1990 je Občinski odbor Zveze združenj borcev NOV RS Ravne na Koroškem izdal 100 str. obsegajočo knjigo z naslovom Spomeniki in znamenja NOB v Mežiški dolini v izredno visoki nakladi 3000 izvodov. Zasnoval jo je, jo uredil in ji napisal kratek uvod Janez Mrdavišič. Alojz Krivograd je prispeval Oris narodnoosvobodilnega boja v Mežiški dolini. Besedila ob fotografijah spomenikov, njihov seznam ter seznam avtorjev je napisal Miroslav Osojnik, seznam padlih partizanov in žrtev je prispeval Pavel Cesar. Fotografije so delo Pro studia B, opremo pa je izdelala Lidija Fišer.

V Mežiški dolini je v letih 1941–1945 padlo 243 partizanov, žrtev nacizma je bilo 298, izgnanih v Srbijo in na Hrvaško 326, zaprtih v ječah in taboriščih 726. Ker ne izvemo, koliko je bilo takrat v Mežiški dolini prebivalcev, žal ne vemo, za

kakšne odstotke gre in samo domnevati smemo, da so visoki.

Krivogradov oris upošteva vsa uradna dognanja s tega področja, zato beremo razen o dovolj znanih dogodkih zdaj menda prvič o doslej raje zamolčanem

neredkem pojavu skrivačev »zabitnikov« na našem koncu pa o propagandnem boju med KPS in okupatorjem. Tudi organizacija OF in delo drugih družbenopolitičnih organizacij sta opisana sistematično, zmeraj vzporedno s partizanskimi boji v posameznih obdobjih.

Prav tako veliko natančnega in skrbnega dela so zahtevali opisi in sezname spomenikov Miroslava Osojnika. Temu, da se njegova besedila ponekod domala podvajajo s Krivogradovim orisom, se najbrž ni bilo mogoče izogniti. Očitno je tudi, da slovenska umetnostna zgodovina temu področju še ni namenila dosti pozornosti, saj bi bila sicer verjetno terminologija bolj dodelana. Zdaj namreč ni jasno razvidno, katere pogoje mora iz-

polnjevati neko obeležje, da si zasluži oznako spomenik, kdaj spet je spominsko znamenje, kdaj je spominska plošča, ki je menda še najmanj vprašljiva.

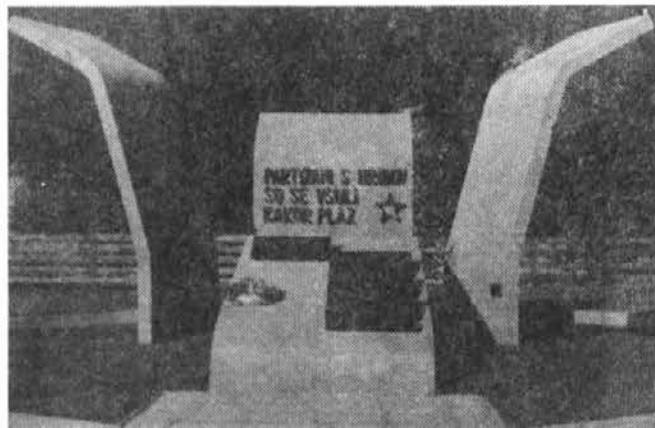
Na podlagi te natančne inventure bo kdaj kasneje gotovo možna tudi umetnostnozgodovinska ocena oziroma vrednotenje, saj fotografije pričajo, da gre za izdelke zelo različne umetniške vrednosti.

Splošen vtis o knjigi je, da je bila napisana z dobro mero strokovnosti pa z veliko skrbjo, zato je pomemben priročnik za del naše zgodovine. Od prve do zadnje strani izpričuje izredno pieteto do partizanov in okupatorjevih žrtev. To je hkrati njena odlika in pomanjkljivost. Knjiga bi namreč zelo pridobila, če bi ji bil priključen vsaj skromen odstavek o likvidacijah domačinov med vojsko ter o žrtvah na Lešah in morda še kje po 15. maju 1945, saj žal pomenijo organsko nadaljevanje in zaključek NOB v tej dolini.

Prav tako kaže, da je 45 let po koncu vojske še zmeraj prekmalu za kritične razmisleke in vprašanja, kot npr., kakšen smisel so imeli partizanski boji in žrtve na daljni in domala povsem tuji Svinji. Tragedija Slovencev onkraj meje pa seveda še naprej čaka tako svojega Herodota kot Ajshila.

Če bodo znanec te stvari sploh zanimali, bodo imeli kar dovolj dela.

Marjan Kolar

008

I, KAM BI DEL? – TO NAŠO KULTURO NAMREČ

Joško Kert

Zakaj vprašujem?

Ker bi jo radi imeli, pa jo hkrati zavračamo, ker pravimo, da je nimamo, pa jo vendarle imamo, ker bi jo radi bogatejšo, pa zanjo ne želimo več odmeriti, ker na jo včasih celo ponudijo, pa je ne sprejememo... Še bi lahko našteval anahronizme na to temo, v skladu s časom, v katerem živimo.

In kako je bilo s kulturo še včeraj?

Korošci smo bili doma »iz mirmih dobrav in tihih vasi«... in dobri po srcu, saj vendar nekje je v vsakem človeku srce...« (dr. Fr. Sušnik). In prav to srce je bilo vselej lačno duha.

Če je našemu človeku od včeraj potešil to lakoto že kar pogled v sanjavo pokrajino, šepet gozdov in ubrana ljudska pesem pa večerna molitev ob skledi in tiho upanje, da je na pravi poti do večne Ljubezni in Resnice, potem je to današnjemu človeku zagotovo preskromen jedilnik ponudbe »kulturnih jedi«. Se naj vprašamo po številu in kakovosti naših »kulturnih restavracij, po naših kulturnih menijih, po kulturnih abonementih in njihovih ocenah ponujene hrane«?

Ne, ne bom podajal števil in odgovor na ta zastavljena vprašanja, ki bi jih moral poiskati v zaprašenih mapah nekdanje kulturne skupnosti, ki je danes, kot vseh drugih sisov, ni več, novi odbor za kulturo pa se še tako ni mogel znajti v svoji vlogi

– ne bom pisal o stanju kulturnih domov v dolini

– ne bom pisal, da edina prava dva kulturna domova v občini samevata (Črna in Prevalje – če slednjemu sploh lahko še rečemo kulturni dom)

– ne bom pisal o stanju drugih kulturnih spomenikov (gradov, cerkev, spomenikov, domačij...), ne o tem, kako je na zahtevo »proletariata« Železarne Ravne prišlo do prekinitve začetih obnovitvenih del na gradu Javornik in »pametni« poslušnosti poslovodnih struktur železarne (adaptacija Javornika bi naj veljala eno stružnico NC – koliko jih danes v fabriki mrtvo teče!)

– ne bom pisal o neizrabljenem potencialu domače ljubiteljske ustvarjalnosti (samo na glasbenem področju jih je nad petsto) in vrednotenju njihovega dela

– ne bom pisal o našem mladem rodu, ki ga nimamo več v kulturniških vrstah, DISCO CALIFORNIA je njihov kulturni hram

– tudi ne bom pisal o naši inteligenci, ki je vedno bila nosilka vseh gibanj: ne o tehniški inteligenci – te je največ – niti o tisti, ki smo ji zaupali vzgojo našega mladega rodu – za oboje velja negativni predznak za angažiranost

– tudi ne bom pisal o neizrabljenih možnostih povezovanja naših priznanih domačih umetnikov z domačimi kraji: prek dvajset je samo glasbenikov, kje so še ostali, ki bi nam rade volje popestrili naš jedilnik kulturne hrane, če bi jih povabili

– ne bom pisal niti o Cerkvi, ki ima v današnjih časih povsem druge možnosti delovanja: krščanstvo je prispevalo v evropsko umetnostno zakladnico ogromen delež, predstavljanje tega bogastva bi ob rednem bogoslužju lahko pomenilo odlično pestrejšo izbiro in dopolnitev vsemu drugemu

– tudi ne bom pisal o tem, kaj počno s kulturo zunaj naših občinskih meja (v Slovenji Gradcu seže moč kulturnih akcij do UNESCO in Vatikana) ali drugod po Sloveniji

– ne bom pisal o kulturi vodstvenih delavcev naših podjetij, ki se jim ni zdelo potrebno investirati v človeka: na milijone mark smo zabetonirali v hale in vložili v nakup strojne opreme, ob tem pa smo »velikodušno« naskrivaj delili drobtinice beračem iz kulturnih krogov... pa se gremo družbo humanih podjetnikov in v svoje programe preobrazbe zapišemo, da želimo postati moderno evropsko podjetje (EVROPA '92!); malo verjamem v iskrenost takih želja, bolj mi delujejo kot glas vpijočega v puščavi, ki ne bo nikoli naletel na ugodna ušesa

– ne bom pisal o vsebini naše občinske kulturne politike, ki naj bi nam vsaj v letu 1991 zagotavljala neki minimum zadovoljevanja kulturnih potreb (prireditve) in s tem pričela z ustvarjanjem kulturne klime, v kateri bi ljudje začutili, da se je vendar pričelo nekaj dogajati v tem našem odrinjenem kotu slovenske dežele

– ne bom nadaljeval s tem seznamom, kajti na koncu bi moral zapisati žalostno ugotovitev, da smo si kazen za takšno stanje v kulturi izrekli Korošci sami! – In kar sami jo prestajamo tiho in ponižno, kot je to naša značajska odlika, saj smo nazadnje res od včeraj prišli »iz mirmih dobrav in tihih vasi« v ta današnji nori svet, v katerem se ne znajdemo več.

Bolje bi bilo, da se oba – Ti,

bralec, in jaz, pisec – skušava dokopati do odgovorov:

– zakaj je ravno pri nas tako

– kam vodi taka pot

– kako vpliva takšna kulturna zasanplost na vsa druga področja človekovega delovanja...?

Več nas bi moralo strniti glave in morda bi prišli do zaključkov. Bojim se, da bi pri teh tudi ostalo. Naj bo ta zapis tudi izziv za kaj takega.

Zanimivo je, da se v vsem kulturnem svetu kulturniki venomer dajejo za svoj prav, za svoj kos pogače, za svoj prostor pod soncem. Tudi slovenski kulturniki niso zadovoljni z vlado, ne z Demosovim programom, z ničimer, z vsako oblastjo so v konfliktu, pa naj bo kogarkoli. S kulturno poslanico so stopili pred svoj narod in si z njeno pomočjo zahoteli proste poti duha in vsega, kar jim gre.

Izvenstrankarski so, izven obsega delovanja oblasti. In prav je tako. Le duh brez meja je lahko kreativen, takega potrebuje človek.

In pri nas?

Imam občutek, da se niti svoje duhovne revščine ne zavedamo več, nimamo potrebe, da bi prišli skupaj in si kaj rekli na to temo. Februarja letos smo organizirali prvo srečanje glasbenikov naše doline. Zapisali

smo »spisek želja in možnosti«, kako izboljšati glasbeno življenje v naši dolini – in nič več kot to!

Kakšna podobnost z našo fabriko! Saj ni čudno – isti ljudje smo povsod, isti duh je v nas. Nočemo, ne želimo, saj ni potrebno... Dobršnja zadovoljnost narekuje pasivnost, značajska neambicioznost zavrača še tiste skrite želje po spremembi. Pa smo tu, kjer smo – na vseh področjih. Tudi v gospodarstvu.

Vse se začneja in končuje pri ČLOVEKU – posamezniku.

Kaj vse zmore človek – umetnik?

Kaj vse zmore en sam človek – politik?

Kaj vse zmore en sam človek – odličen gospodarstvenik?

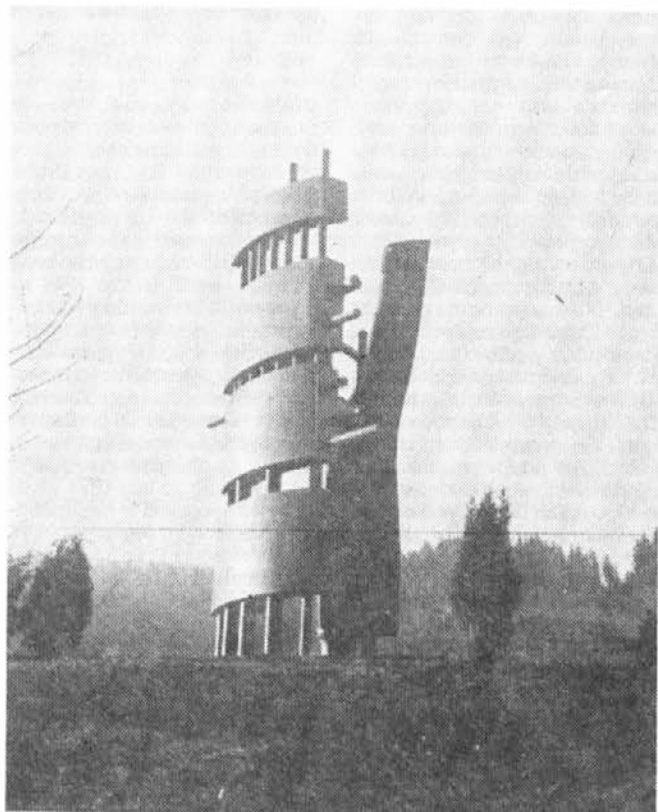
Ko, dragi bralec, razmišljaš z menoj o naši kulturi (in vsem ostalem), sva si lahko edina, da je za takšno klavrno stanje kriv le človek sam: tisti, ki mu je naloženo, da postreže »kulturno jed«, in tisti, komur je ta jed namenjena. Ta dva sta si izrekla kazen. Morda si Ti zadovoljen s to ugotovitvijo – jaz nisem povsem. Vrtam še naprej.

Verujem v ČLOVEKA.

»Nekje je v vsakem človeku srce...«

Le pot do njega je treba najti. Drobtinica zaužite kulturne hrane je že svetla lučka na tej poti iskanja skozi temo človeštva. Prižigajmo te lučke. Gorje nam, če bomo še dalj časa živel v takšni temi.

Op.: Zahvala uredniku, ki me je izzval za ta prispevek. Še vedno upam, da ni napisan zaman.

LJUBITELJSTVO NA PROFESIONALNI RAVNI

O dejavnosti Pihalnega orkestra ravenskih železarjev

Mojca Potočnik

Smo v obdobju, ko padajo socialistične doktrine druga za drugo. Na tleh je tudi doktrina o vsesplošni kulturni ustvarjalnosti vseh in vsakogar. Čeprav ni nikoli v celoti zaživela, je vendar omogočila marsikomu, da je ustvarjal ali poustvarjal s sredstvi družbe, ne glede na kakovost svojih stvaritev. Kriterija kakovosti namreč ta doktrina ni poznala, postavila je le kriterij politične ustreznosti. To je pri marsikom vzbudilo odpor do kulturne dejavnosti, večina kulturnih »porabnikov« pa je trpno sprejemala, kar ji je bilo ponujeno: Ni zavračala tistega, kar je bilo slabo, in ni se navadila ceniti tistega, kar je bilo resnično dobro.

Morala je priti kriza, družbena in ekonomska, da smo prereševali ideje, ki uravnavajo naše življenje, da smo se začeli spraševati, čemu vse namenimo naš denar in čas, morala je priti televizija – kabelska – da smo se ob hudem pritisku kulture Zahoda začeli spraševati, kje smo z našo kulturo in kaj je z njo, da jo predvsem mladi tako zlahka zamenjujejo s tujo.

Nismo v teh letih zgubili samo občinstva, tudi ustvarjalcev amaterske kulture je vse manj. Je prevladala zavest, da je treba za kakršnokoli kulturništvo imeti talent, poleg tega pa še veliko znati, za tovrstno učenje pa je ob vsakdanjem delu premalo časa in tudi možnosti ni? Ali je tako prevladala skrb za preživetje, da smo kulturo pač potisnili na stranski tir? Ali so številne kulturniške skupine v dolini zamrle preprosto zato, ker med nami pač ni talentov in navdušencev?

Odgovore moramo najbrž iskati v skupinah in dejavnostih, ki še delujejo. Še obstajajo (prenehajo in se porajajo) pevski zbori, ki jih vodijo usposobljeni dirigenti, skoraj povsem zamrli pa je v dolini gledališka dejavnost, ki je popolnoma prepuščena ljubiteljskim pobudam. Gostovanja poklicnih gledališč na Ravnah dokazujejo, da gledališko občinstvo obstaja, ne zadovolji pa se s slabimi predstavami. Da so mogoče tudi dobre ljubiteljske predstave, dokazuje zgodovina gledališke dejavnosti v Mežiški dolini, prav tako pa nekatera ljubiteljska gledališča po Sloveniji. Toda za vsako dobro predstavo velja, da je ni mogoče stresti iz rokava: porodi se le z znanjem, talentom in trdim delom. Morda bo gledališka dejavnost v Mežiški dolini znova zaživela, ko jo bo vzel v roke rod sedanjih in bivših srednješolcev. Morda – ledina je zorana.

Obstaja pa na Ravnah glasbena dejavnost, ki ne zamira, tem-

več napreduje vse od začetkov obstoja pred devetimi desetletji naprej. Prekinitvi delovanja sta bili dve, in to nasilni, med prvo in drugo svetovno vojno. Začetki ravenske pihalne godbe v prvih letih stoletja so bili amaterski, toda v dobrem smislu besede – z zavzetim delom in učenjem pod vodstvom usposobljenega dirigenta in učitelja. Na in-

Nekateri so se čudili, kako si je orkester v teh kriznih časih lahko privoščil nastop v oddaljeni deželi; godbeniki bi povedali, da so imeli poskrbljeno samo za najnujnejše – prišli so tja, vadili, nastopili in se vrnili; vsi – člani orkestra in tisti, ki so jim tekmovalje omogočili, ter kritiki in nepristranski opazovalci – pa lahko danes rečemo, da je bilo

Tako so v letu 1990 ravenski godbeniki znova potovali na Zahod. Potovanje so si prislužili izključno s kakovostjo svojega igranja – na Ravnah letos za tako potovanje pač ne bi bilo denarja. V nasprotju z lanskim je letošnje potovanje ob delovnem obsegalo še turistični del – ogled znamenitosti Pariza. Predvsem za starejše člane orkestra

Pihalni orkester ravenskih železarjev na paradi v Lensu

strumente pač ni moč igrati, če ne znaš, in orkester ne igra dobro, če godbeniki ne vadijo – veliko in redno. Ravenska godba si je kmalu pridobila sloves dobrega ansambla in ta sloves se je po drugi svetovni vojni, ko je postala podlaga orkestru glasbena šola, še utrdil. Že leta 1949 so se ravenski godbeniki pod vodstvom dirigenta Jožka Hermana pomerili z drugimi slovenskimi pihalnimi orkestri na tekmovanje v Mariboru in – zmagali. Odtlej vztrajajo na tej prvenstveni lestvici. Kakovost igranja potrjujejo na občasnih republiških tekmovanjih, že leta 1978 pa so se prvič spoprijeli z mednarodno konkurenco. Bili so uspešni: s svetovnega prvenstva ljubiteljskih pihalnih orkestrów v Kerkradeju na Nizozemskem so se vrnili z zlato medaljo. To je bil višek delovanja dirigenta Hermana in prvi višek v dejavnosti orkestra. Kajti ta je po nekaj vmesnih republiških tekmovanjih lani znova nastopil v Kerkradeju in osvojil kar dve zlati odličji, v koncertnem delu in v korakanju.

prav, da so šli na tekmovanje.

Toda dejavnost je na tekmovanje in uspeh na njem v slabem letu že pozabila. Vznemirila jo je v juniju vest, da Pihalni orkester ravenskih železarjev potuje v Zahodno Evropo, v Francijo. Tokrat ne tekmoval, ampak na nekakšen nagradni nastop.

Pri nas kakovosti nismo navajeni ceniti in uspehov se ne spominjamo. Čudimo se, da je v svetu to drugače. Med nepregledno množico občinstva v Kerkradeju niso samo ljubitelji glasbe in strokovnjaki, so tudi managerji, oblikovalci drugih velikih prireditev. Manager Jacques Delanoy iz Waterlooja je imel nalogo poskrbeti za dostojno proslavitev obletnice zadnje Napoleonove bitke v mestih Lilles in Lens na severu Francije. In določil je mesto ravenskemu pihalnemu orkestru na slavnostnih paradah. Ko je poslal orkestru vabilo za sodelovanje, je vprašal tudi, pod kakšnimi pogoji lahko pride. Potni stroški in nočitve, je bil odgovor. In je sprejel.

je to pomenilo priznanje za premmnoge ure vaj in nastopov na koncertih in pogrebi, za mlajše pa gotovo spodbudo za vztrajno in zavzeto delo tudi v prihodnje.

Kakovost nikoli ni dosežena enkrat za vselej. Ravenski pihalni orkester pod vodstvom dirigenta Lojzeta Lipovnika ima voljo, da jo vedno znova potrjuje. Ima tudi osnovne pogoje, da jo dosega: glasbeno izšolan kader in vsaj skromno materialno spodbudo, ki jo dajejo podporni člani – delavci Železarne Ravne in nekaterih drugih podjetij in ustanov. Mogoče se bomo sčasoma, pod vplivom Zahoda, navadili kakovost orkestra tudi bolj ceniti. Tri zlate medalje iz Kerkradeja so kažipot za vso našo kulturno dejavnost. Ne kaže k amaterizmu kot sinonimu za diletantstvo, ampak k resničnemu ljubiteljstvu, grajenemu na trdem delu, talentu in znanju, ker si pač čistega profesionalizma na vseh področjih v naših razmerah ne moremo privoščiti.

796.5

VIŠ

Jože Žunec

Zahodne Julijske Alpe obkrožata na jugu dolina Rakolanice in Jezerska dolina, ki sta povezani preko 1195 m visokega Nevejskega prevala. V tem pogorju kraljujeta dva velikana: Montaž (2754 m) in Viš (2666 m). Oba sta tesno povezana s slovenskim življenjem preko meje. Tudi severno od obeh očiakov so doline, ki s svojimi imeni spominjajo, da so tu tudi naše slovenske korenine. V lepe doline, kot so Dunja, Zajzera in Dolina Mrzle vode, padajo mogočni skladi Zahodnih Julijcev. Veličastno iz zatrepov globokih dolin, divjina in razčlenjenost grebenov z mnogimi škrbinami, piramidaste oblike navpičnih sten kažejo neverjetno raznolikost in privlačnost divje oblikovanega pogorja. Severne strani se dvigajo v nebo kot mogočna obzidja, južni del pa je travnat, vendar tudi zelo strm. Grebeni so izredno težko prehodni, saj posamezne vrhove ločijo globoko vsekane škrbine, ki dajejo pogorju posebno divji in veličasten izgled. Morda so prav zato Zahodni Julijci izziv za vsakega planinca, ki zna ceniti nepokvarjeno naravo. V tem pogorju najde vse najlepše: divjino Špikove skupine, kraljestvo Triglava, gladko piramidaste stene Jalovca.

Na območju mogočnih Zahodnih Julijskih Alp so se mešali vplivi narodov, ki so tu trčili med seboj. Najprej Slovenci in Furlani, nato pa še Italijani in tudi Nemci. Imena spominjajo, da tu živi več narodov.

Mnogo krnic, dolinic in razrezanih grebenov je značilnost Viševe skupine. Glavni vrh je sicer enostaven, od daleč viden kot nepremagljiva piramida, vzhodno pa so razčlenjeni grebeni, iznad njih pa se dvigajo veličastne kupole in stolpi Gamsove ma-

niške škrbine. Severno od Zadnjih Lastovic pod Prednjimi Lastovicami je sedlo Prašnik, preko katerega se pride iz Doline Mrzle vode v Zajzero. S sedla pa gre tudi lepa pot preko Kamnitega lovca do Sv. Višarij. Pod Divjo kozo leži Trbiška škrbnica, vzhodno od nje pa stoji več dolomitskih šilasto oblikovanih vrhov, med katerimi je najlepša ponosna Lepa glava. Jugovzhodni dostop na Viš preseka Škrbina Zadnje špranje, nad katero se bohotijo Kostrunove špice.

Kot nepremagljiva trdnjava se dviga Viš nad svoje nič manj le-

mogočnejši od drugega. Takšno lepoto je treba videti. Če vas bo ta spis vzpodbudil, da se boste odločili za vzpon na Viš, je z njim dosežen namen. Ni se treba ustrašiti, na Viš vodi, poleg izredno zahtevnih plezalnih poti, tudi pot, ki jo zmore zelo povprečen planinec. Opisal jo bom.

Do kočice Corsi nič posebnega. Na avtomobilski cesti od Rabeljskega jezera do Nevejskega prevala je na sredini (Cave del Mole) začetek markirane poti, ki vas najhitreje privede do kočice (dve uri hoda). Od kočice navzgor gre pot čez travnata pobočja, ki so

Pogled na Viševo skupino

tere, Divje koze, Turna in Male špice. Tu so še Zadnje Lastovice, pod njimi mogočna zarez

pe in še težje dostopne sosede. Jof Fuart, kar pomeni po furlansko močna gora, vzbujata vtis neprehodne piramide. Obdan je z najrazličnejšimi strmimi oblikami svojih vazalov. Izgleda, kot da ga branijo pred mnogoterimi sovražniki. Viš obkroža mnogo strmih skal in sten. Najmogočnejša je vsekakor severozahodna stena nad Žabniško krnico. Stena se z ostenji Divje koze in Gamsove matere združuje v enega najlepših predelov Julijskih Alp. Značilne za Viš so police, ki so skoraj edinstvene v Alpah in zato predstavljajo svojevrstno lepoto, ki nadkrili še tako edinstveno umetnino. Narava je brez dvoma največji umetnik.

Nepopisno lep je razgled z Viša. Če Viševa skupina vzbujata spoštovanje zaradi svojih strmih dostopov, prepletenih z mnogimi škrbinami in dolinicami, nad katerimi se dvigajo mnogi stebri, kupole, najrazličnejše ostre oblike, ki so nastale zaradi svoje dolomitne sestave. Ob lepem vremenu sega pogled daleč na Vzhodne Julijske Alpe. Posebno lepo se vidi bližnji sosed Montaž, pa Mangrt, Jalovec, Kanin s svojimi sosedi. Prvi lepši in

značilna za južna pobočja pogorja. Začne se pobočje Viša in Gamsove matere, ki je desno od poti. Strmina se veča, med travnato pokrajino se vrivajo posamezne skale. Pred nami so številni zavoji. Na prvem križišču od kočice zavijemo po levi poti, desna vodi do Trbiške škrbine. Preko zavojev pridemo na veliko gruščnato gredino, nad njo se strmo vzpenja mogočna piramida. Spet smo na križišču, leva pot pelje do škrbine Zadnje špranje, desna pa je naša, ki se usmerj v lijakast žleb, ki loči Viš od Gamsove matere. Jeklene vrvi, vendar nič nevarnega. Kratek naravni predor in spet lepo varovana pot, pa ponovno grušč. Prečimo zavarovano pot, ki gre na južna pobočja Viševe skupine. Še nekaj grušča in zelenic ter pragov. Če smo na glavnem grebenu pod vrhom (dve in pol uri hoda od kočice).

Vrh! Srh me je spreletel, ko sem zagledal okoli sebe vso to lepoto in divje skalnate prepade. Prava obzidja, kot da bi narava hotela obvarovati vrh pred nepripravi. Posebno srhljiv je pogled na Žabniško krnico in divjo stran Montaža.

»SAME TIME, SAME PLACE?« »OK!«

(Nadaljevanje in konec)

Marko Vrečič

Sprehod po koroških lokalih, ki pritegnejo predvsem mlade, smo v prejšnji številki začeli s klubom Levi devžej na Prevaljah in diskoteko Jolly v Radljah

ob Dravi. Oba sta novejšega datuma, kar velja tudi za obe točki na Ravnah, ki sta edini vredni omembe.

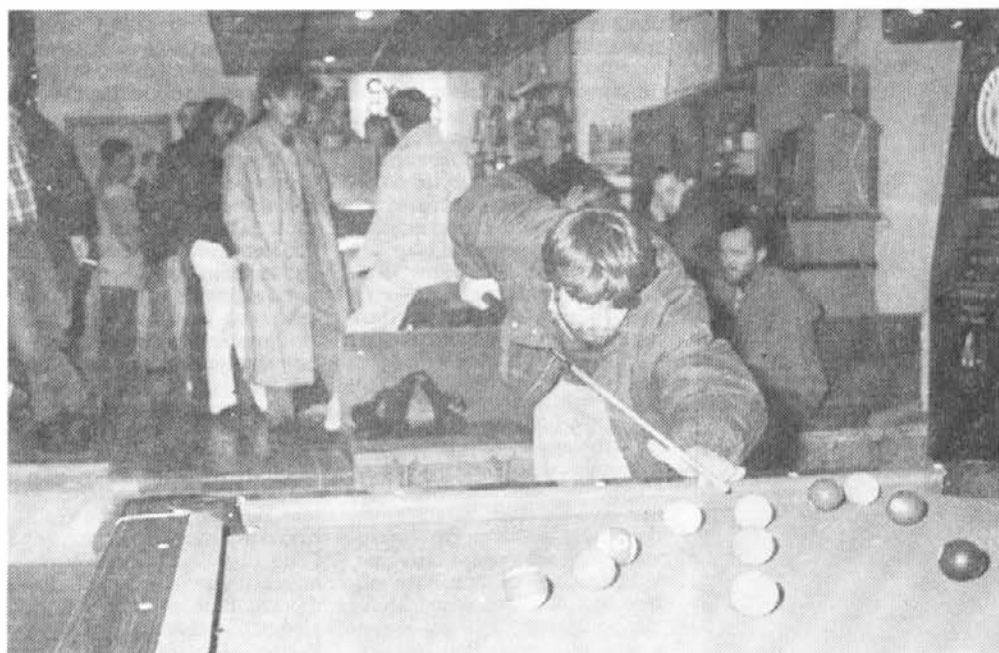
BILJARD IN DART KLUB LEČNIK

Ko sem pred šestimi leti v ZRN videl neki zelo dobro opremljen biljard klub, sem se vprašal, kdaj bo moda t.i. ameriškega biljarda prišla k nam. Dolgo časa se ni nič zgodilo, pred slabima dvema letoma pa je počilo. Skoraj vsak gostinec si je za popestritev ponudbe o-mislil biljard. Usoda teh naprav je bila klavrna, in tisti, ki danes morebiti še obratujejo, so v zelo žalostnem stanju. Kako tudi ne, saj je vsak mislil le na to, kako bi na hitro zaslužil kakšen dodaten dinar.

Mnogo bolj resno je zastavila Heda Lečnik, lastnica bistroja Lečnik, kot se je tedaj imenoval. Februarja 1989 je odprla biljardnico, ki je z dejavnostjo vred prerastla v četrti uradno registriran biljard klub v Jugoslaviji. Ampak pojdimo lepo po vrsti. Če je tudi tradicija merilo kvalitete, je treba reči, da je gostilna Lečnik na Ravnah (Guštanju) že od leta 1919. Takrat jo je odprl Franjo Lečnik, ki je bil (za zanimivost) župan in tudi predsednik združenja gostincev v Dravski banovini, danes bi tej rekli kar Republika Slovenija. Povojni čas zasebnikom ni bil naklonjen; tako je leta 1953 gostilna prišla v državni najem. Leta 1966 je gostilno prevzela Heda Lečnik, leta '71 so dogradili avtomatsko kegljišče. Ko je bilo

ob Domu telesne kulture dozdano večstezno kegljišče, je Lečnikovo počasi izgubljalo namen. Treba si je bilo omisliti nekaj novega...

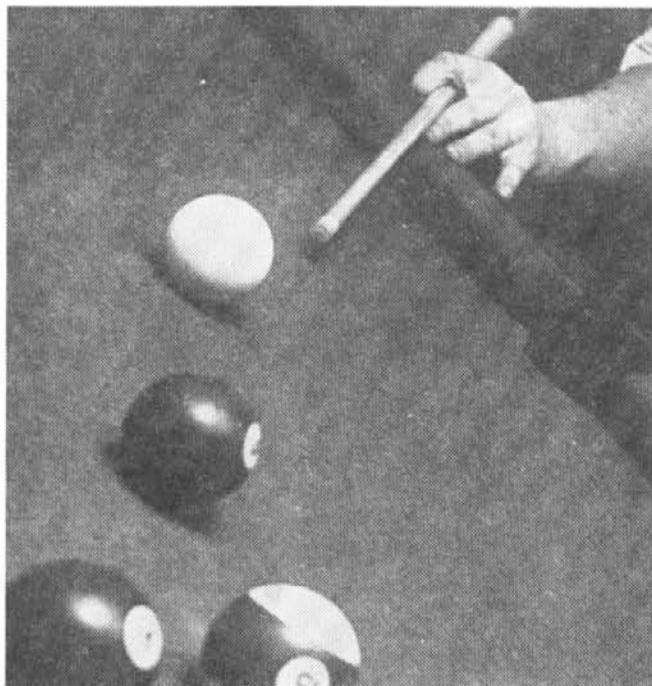
Biljard klub ponuja igralcem devet miz, od teh sta dve večji (devetka oz. snooker - za poznavalce). Pri izboru igralne opreme niso skoparili, kar bi potrdil vsak poznavalec. Žeton za igro stane 5 dinarjev, za veliko mizo 7,50 dinarja ter 25 dinarjev na uro za mizo, kjer ni avtomatskega odvzema krogel. In ker je razvedrila željnih in tistih, ki bi se radi preizkusili v prijateljskem krogu, vedno dovolj, ga najbrž ni med mlajšo generacijo, ki ne bi vsaj enkrat šel »k Lečniku eno kuglo fucnit«, kot sem nekoč slišal v nekem nadobudnem razgovoru. Iz števil pa raste kvaliteta, zato so pri Lečniku kar kmalu po otvoritvi začeli z uradnimi tekmovanji. Klubska prvenstva potekajo vsako prvo soboto v mesecu. Igralci so razdeljeni v dve jakostni skupini; v prvo in drugo ligo pravijo temu. Druga osmerica izziva prvo, tekmujejo pa po turnirskem sistemu. Ta čas so v prvi postavi biljard kluba Lečnik Matej Gabor, Emil Breznik, Marko Mori, Boštjan Žinko, Hubert Skitek, Dušan Žagar, Robi Erjavc, Andreja Placet, Marjan Pöck in Zmago Štehanik. Ude-

ležujejo se vseh pomembnejših tekmovanj v Sloveniji. Nekateri so bili tudi na kvalifikacijskem turnirju za evropsko prvenstvo v Avstriji. Tine Murn je tam osvojil nevhvaležno 4. mesto, za nagrado pa je vendarle še ujel turnir v Las Vegasu. V dneh, ko bo izšla ta številka Koroškega fužinarja, bodo v biljard klubu Lečnik pripravili najpomembnejše tekmovanje doslej: turnir 30 najboljših igralcev biljarda v Jugoslaviji, torej nekakšno državno prvenstvo. Domača ekipa pa se pospešeno pripravlja na skorajšnji začetek stalne slovenske lige. Najbrž je odveč pripomba, da se vseh naštetih tekmovanj igralci udeležujejo na stroške biljard kluba.

V naslovu kluba je tudi dart. To je, najkrajše povedano, elektronski pikado. Za ostrostrele, ki želijo svojo natančnost dokazati na tekmovanju, so rezervirali četrtke.

Obiskovalci biljard kluba so gotovo opazili, da ga na njegovi

vzhodni strani razširjajo. Tja bodo postavili šank, tako da bo vse skupaj večje in primernejše za številne gledalce, ki se zberejo ob večjih tekmovanjih. Tudi za kakšen dodaten igralni aparat se bo našel prostor, to pa še daleč ni vse, kar načrtujejo.

Znani letni vrt bodo obzidali s treh strani, tako da bo nastal atrij. Z južne strani bo tako vrt pod streho, nasproti biljard klubu pa bodo odprli cvetličarno in mesnico. Tako bo tudi ponudba jedi naslednje leto pri Lečniku bolj pestra.

CLUB CALIFORNIA

Nimam namena razpredati o »predzgodovini« nastanka kluba California na Ravnah, ker je bilo na to temo izrečenih že dovolj besedi na občinski skupščini in prelieto mnogo tiskarske barve v časopisih. Dejstvo je, da je California kljub fasadi, ki nikakor ne sodi v stari del mesta, prva prava diskoteka na Ravnah. Saj so bili poskusi že prej, toda vsi so dokaj hitro propadli z ugotovitvijo, da državni in privatni sektor nikakor ne moreta najti skupnega jezika.

Club California obsega poleg diskoteke še frizerski salon, prodajalno daril in butik, ki bo v kratkem menda spet obratoval. Sama diskoteka meri okroglih 500 kvadratnih metrov, po oceni lastnika Sherafedina Peccija pa lahko sprejme med 400 in 500 obiskovalcev. Odprta je vsak dan od 10. do 23. ure, ob petkih in sobotah pa do 2. ure zjutraj. Vstop je prost, z izjemo petkov in sobot, ko velja vstopnica 50 din s konzumacijo. Pecci pravi, da je doslej razdelil

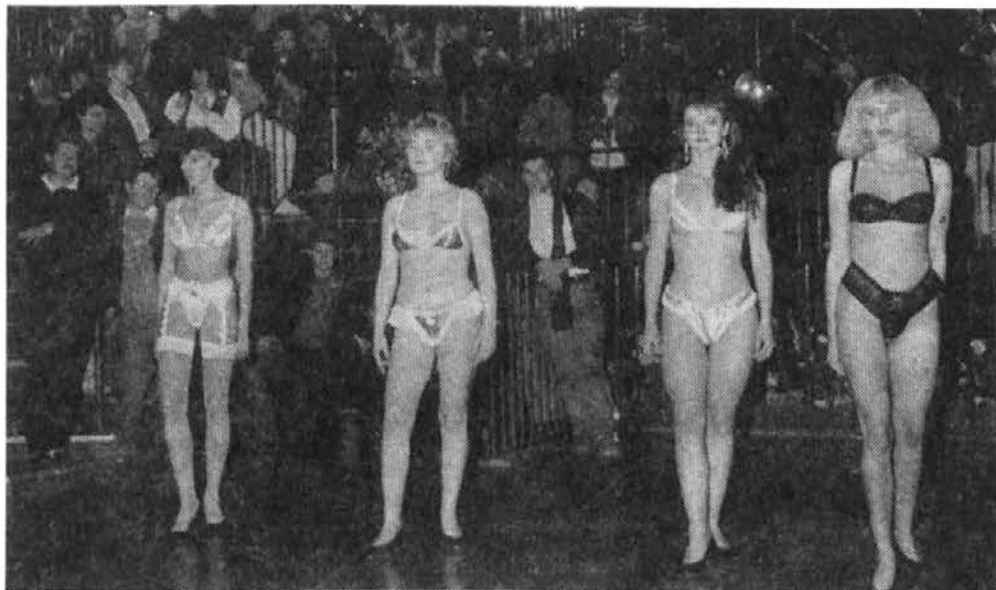
2400 klubskih izkaznic, s katerimi je vstop prost tudi preko vikendov, razen če ni v diskoteki pomembnejšega nastopa.

Prvi ljudski opis disko kluba California, ki sem ga slišal, se je glasil, da je to »kraj, kamor ne smeš s tenis copati in kjer imajo vse pijače isto ceno«. Glede drugega se je izkazalo, da ni popolnoma točno, kar se tiče prvega, pa so mi zagotavljali, da drži. Vodja kluba Željko Rihtar z ekipo skrbi, da se hišni red upošteva. Le-ta pa pravi, da so po 20. uri mladoletne osebe nezaželene in da morajo biti gostje primerno oblečeni. Sic!

Nastopi v diskoteki California niso tako številni in pestri kot na primer v Levem Devžeju na

Prevaljah ali v Jollyju v Radljah. To pa zato, ker je Sherafedin Pecci mnenja, da številni nastopi prinašajo prevelik poslovni rizik. No, nekaj se jih je od aprila dalje le nabralo. Nastopili sta Helena Blagne, Simona Weiss, par plesnih skupin in še kaj bi se našlo. Pecciju je v posebno zadovoljstvo, ker je neodvisna komisija njegovo diskoteko izbrala za prizorišče snemanja spotov znanih slovenskih skupin za zadnjo Videonoč.

V zadnjem času se je Pecci izkazal kot sponzor ravnanskih odbojkarjev, posebej dobro pa je uspela organizacija odbojarskega plesa. Ker se lastnik Kluba California v razgovoru nikdar ni potožil nad obiskom, tudi v bo-

doče ne namerava mirovati. V načrtu je še nekaj lokalov kot urar, zlatar, izvozno-uvozna trgovina, kozmetični salon in hitro pripravljena hrana a la McDonald.

Popotovanje po koroških lokalih, ki pritegujejo predvsem mlajše obiskovalce, je s tem zaključeno. To ne pomeni, da se številni drugi gostinci ne ukvarjajo z organizacijo plesov, zabav in koncertov. Vendar oni nimajo ciljne publike, ali pa se z dejavnostjo ne ukvarjajo redno. Provincialni način življenja in industrijska organizacija delovnega časa sta povzročila, da se starejši le redko odločajo za »nightclubbing«. Zato sem prepričan, da investicije, namenjene mlajši publikli, kljub krizi nikdar ne bodo zelo zgrešene. Kajti mladi bodo vedno morali reči: »Same time, same place? OK!«

BREZ NRAVNOSTI NI MOČ PRENAŠATI NE STISKE NE BLAGINJE

Čas izobilja ali vsaj blaginje ni naklonjen razmišljanju, ker napeljuje v potrošništvo in v uživanje materialnih dobrin, ker je ves obrnjen iz človeka navzven. Nasprotno pa čas stiske človeka resni ter ga usmerja vase. Čas krize (in kdo more reči, da pri nas ni krize ali da ne bo še večja?) marsikoga nažene v alkoholizem, droge ali hazard. Same drage omame, ki nudijo le zelo kratkoročne rešitve, saj se običajno končajo v zasvojenosti in vodijo bodisi v mučno zdravljenje ali v zanesljiv propad.

Nasprotno pa je trajnejše vse, kar večja človekovo notranjo moč in odpornost. To je pot v skromnost, v branje tehničnih knjig, v meditacijo, v iskrena prijateljstva, morda tudi v pomoč drugim v stiski. Nihče pač ni tako beden, da ne bi našel v bližini koga, ki je še bolj potreben pomoči kot on sam.

Tegobe so stare kot svet, a zmeraj so živeli tudi ljudje, ki so jih znali mojstriti.

ALI MOGOČE NEBO GOVORI?

Mojster Konfucij je dejal: »Prazno govoričenje v javnosti, to je izdaja duha.«

Mojster je dejal: »Uglajene besede in priliznjeni obrazi se poredkoma družijo z npravnostjo.«

Mojster je dejal: »Sovražim to, kako ostri gobci razdirajo državo in družine.«

Mojster je dejal: »Rajši ne bi nič govoril. Ali mogoče nebo govori? Štirje letni časi gredo svojo pot, vse stvari se rojevajo. Prav zares: ali mogoče nebo govori?«

Mojster je dejal: »Kdor je pri 40 letih pri ljudeh osovražen,

ostane takšen do konca.«

Mojster je govoril: »Ne skrbi me, če me ljudje ne poznajo, skrbi me to, če jaz ne poznam ljudi.«

Mojster je dejal: »Razen če gre za bolezen, staršev ne gre obremenjevati s skrbmi.«

Mojster je dejal: »Človek, ki mu ni mogoče verjeti: ne vem, kaj bi z njim počel. Voz brez jarma, vozič brez komata, kako ju spraviti kam naprej?«

Mojster je govoril: »Dobri ljudje dajejo kraju lepoto.«

Mojster je dejal: »Brez npravnosti ni mogoče prenašati niti trajne stiske niti ne dolgotrajne blaginje. Nraven človek najde v npravnosti mir.«

BERAČI DELA

Futurolog Fred Polak je z izrazom »berači dela« označil enega od možnih najtežavnejših družbeno-moralnih problemov prihodnosti. Ta vizija kaže velike množice ljudi, ki naj bi jih stroji, avtomati, roboti, računalniki izključili iz proizvodnega procesa. Kaj bo z moralo človeka, če ne bo imel možnosti za produktivno, smiselno in družbeno koristno delo? Brezdelje in neangažiranost dolgočasita človeka, ga npravstveno razkrajata in odtujujeta. Iz vse zgodovine so sicer znane skupine brezdelnežev, toda nikoli prej niso bile dezangazirane tako velike

množice. Po Polakovi viziji naj bi vsi ti ljudje hrepeneli po resnem delu, prosjčili naj bi za kakršnekoli smiselne delovne naloge.

Pošastna utopična podoba, ki se očitno ni še niti dotaknila zavesti tistih, ki prihajajo na šiti

zabijaj čas in se norčujejo iz delovne discipline.

DOBRO DELO

Vse velike religije priporočajo svojim vernikom, naj napravijo svojih vernikom, naj napravijo čimveč t.i. »dobrih del«, seveda pa tudi tisti, ki ne verujejo, niso brez sočutja za ljudi, ki jim je treba pomagati. Dobro delo je lahko karkoli: drobno darilo ali pomembna materialna podpora, prijazna beseda ali pameten nasvet, obisk bolnika ali pomoč pri delu človeku, ki je opešal zaradi starosti ali bolezni.

Danes pogosto slišimo, da je v času organiziranega socialnega in zdravstvenega varstva individualna dobrotelost odveč, vendar nam praksa žal kaže drugačno podobo. Res pa dobro delo ne sme biti priložnost za bahanje tistega, ki pomaga, in hkrati ponižanje za onega, ki je deležen pomoči. Takšna drža seveda izniči dobro delo kot npravstveno dejanje.

Priložnosti za dobra dela je več kot preveč. Nikogaršnja želja pomagati revnemu, bolnemu, ponesrečenemu, ostarelemu, nebogljenu, obupanemu ali kakorkoli drugače prizadetemu človeku ni odveč. Za vse je dovolj dela.

Velike, dobro organizirane dobrodelne akcije so potrebne zlasti tedaj, kadar gre za velike nesreče, katastrofe, kakršne so bile npr. zadnje povodnji na Slovenskem. Toda naj prizadetim priskočijo na pomoč še tako velike in bogate organizacije, vedno je zelo pomemben tudi človeški dejavnik: Ta se vključuje tam, kjer odpovedo drugi, pokriva prazne prostore ter odkriva tisto, kar je bilo prezrto ali pozabljeno.

SLOVENSKI PESNIKI IN PISATELJI O BOŽIČU

Da je meni izsliskati slovensko sobo,
da mi je razdeliti slovenski strop
po umetnosti in po narodni volji:
naši sobi središče je kot,
naš strop izvira od kota,
naše leto iz božiča,
naša družina iz svete družine
naša misel iz svetega Duha –
tako je hotel naš narod.

(Oton Zupančič, Slovenski strop)

Stari Rimljani so vsako leto 17. decembra začeli praznovati saturnalije v čast Saturnu, bogu rodovitnosti in setev. Med tem praznikom in našim božičem je kar nekaj podobnosti. Takrat so namreč ljudje drug drugega obdarovali z voščeniimi lučkami in glinastimi kipci. Sužnji so smeli jesti za gospodarjevo mizo in gospod jim je stregel.

Nekaj dni kasneje je z zimskim kresom (brumo) sledil rojstni dan nepremaganega sonca. Ta dan je Cerkev pozneje povzdignila v rojstni dan Zveličarja, v 4. st. pa je nanj prestavila tudi začetek cerkvenega in posvetnega leta; pri tem je ostalo vse do konca 17. stoletja.

Slovenci smo v 12 stoletjih, odkar praznujemo božič, spletili okrog njega veliko običajev in obredov. Pravzaprav ljudstvo govori (in za njim narodopisci) o treh božičih, ki so božič, novo leto in trije kralji. To pa pomeni celo trikrat več šeg in vraž, pesmi in legend. In ker so naši pesniki in pisatelji zrasli iz ljudstva, so tudi o božiču dosti napisali. Iz bogate bere smo pripravili skromen izbor za eno stran.

Urednik

886 3-32

NA PEČI

Umolknili so. Izba je bila temna in tiha – kakor globoko brezno pod njimi. Molčali so dolgo in se niso spogledali.

»Zdaj o božiču!«

»O božiču!«

Stisnila sta se tesneje drug k drugemu. Zunaj stoji zima v kožuhi in mežika smehljaje skozi okno.

Trije dnevi so še do svetega večera; na delo je treba za jaslice. Vidva v hrib po mah; vidva režita in lepita pisane podobe, štalico, sveto družino, svete tri kralje, pastirje in ovce; ti, ki si največji, pa naslikaj pisan prt, da bo tako lep kakor lani in ga pride gledat vsa sosesčina! Jaslice stoji v kotu, velike in svetle, kakor kapelica. Zvečer, kadar gori samo še rdeča lučka pred njimi in je vse tiho, prihajajo po prstih, postavijo mizo pod jaslice in polagajo pred štalico rozine in orehe; za Jezusa, ki je ubog in lačen. Ponoči, kadar spe vsi in nihče ne vidi in ne sliši in je zunaj sneg, vstane Marija...

»Jaz sem slišal... Vzbudil sem se, pa je šumelo, kakor da bi kdo hodil in luč pred štalico je močno svetila...«

»Kaj si videl?«

»Kako bi gledal... Marijo? Zaprl sem oči in sem molil. Strah pa me nič ni bilo...«

»Jaz pa sem videl angela, ki je molil pred jaslicami.«

»Kakšen je bil?«

»Ko je odmolil, je šla luč, okrogla in svetla kakor sekira, vse po izbi in skozi okno proti nebu; med zvezde je šla...«

Od svetega Pavla zvoni; daleč se razlega pesem v zimo in noč. Blizu je polnočnica. Zunaj je sneg; kadar se vda tenka ledena skorja, se pogrezne noga do kolena. Nobena hiša ni temna; okno do okna, luč do luči. Vrata se odpirajo tu, tam; skoraj že gre procesija po belem snegu, pod belim nebom, še bolj belimi zvezdami. Tisti, ki so prišli iz daljnih krajev, nosijo svetilke in mahajo z njimi, kakor da bi večje begale kraj poti.

Cerkev je žarko razsvetljena; tudi na velikem lestencu gore sveče. Vse je, kakor da se je bil Jezus rodil prav ta večer. Srce se vzdrami, vzdigne se, gre samo, visoko, visoko, vse polno sreče, ki ji ni mere ne imena. Luči trepečejo v dišavah, ki se vijejo kakor bela megla proti stropu; kor odpeva oltarju, ena sama radostna pesem, ki se razlega iz daljave v daljavo. Pred štalico kleče pastirji in prepevajo; visoko nad njimi sveti mirno zvezda repatica. Noč je svetla kakor dan; vse teme so ugasnile. Nič več skrbi, nič več žalosti. Nič več ne joka mati, kadar kleči zvečer pred posteljo...

Ivan Cankar

886.3-1

BOŽIČNA ZDRAVICA

Zdaj pa dajmo tistega,
tistega od zida!
Svet je malo prida –
radi bi bolj čistega.

Bistrega, prozornega,
kakor je ta čaša
in kot misel naša
mladega in bornega.

Nápastnik, zaplotnik, stran!
Zdaj se mi ne hrusti,
le nocoj me pusti,
saj bo jutri tudi dan.

Jutri zopet boj in hrup –
zdaj pa je med nami
Dete, ki nas mami,
ki nas drami v jasen up –

Še ga dajmo tistega,
tistega od zida!
Svet je malo prida –
sanjajmo si čistega!

Oton Zupančič

886.3-1

DELAVČEV BETLEHEM

Vi drugi jasli stáivate
za vsako leto sproti;
jaz hranim žive jaselce
vsak dan v podstrešnem kotu.

Dva davna trudna potnika
od mesta zapuščena;
stanujeva v predmestju tam
in jaz in moja žena.

Novorojenček najin, ah!
ubog na bratce gleda;
bi zibelko mu zibali,
da jo ima, seveda.

Pa kaj bi vam našteval vse!
Naj eno rečem k vsemu:
Pri nas je vse do slamic
prav kakor v Betlehemu.

Le enega: Le modrih ni
z darovi od nikoder.
Da eden vsaj bi k nam prišel,
ki bil tako bi moder.

Silvin Sardenko

BOŽIČNA NOČ

Božična noč, luč repatice
pokojno osvetljuje strehe.
Na mizo dajmo zdaj orehe,
rožiče, smokve in potice.

Prižgimo sveče, koprneče
naj roke sežejo otročje
in si natrgajo v naročje,
kar jim drevesce nudi sreče.

A srca dvignimo v poljane
cvetočih zvezd, ko zlate vrče,
naj v slasti in bolesti krče
pokoja božja kaplja kane.

In komur vrč je že v črepinjah,
naj v školjko sklene gladni dlani
in z malimi naj v veri vdani
koraka v njihovih stopinjah.

338.9

Alojz Gradnik

VREME O BOŽIČU

Dan 21.
Kadar dan se
povečuje,
zima brije
le še huje.

Dan 25.
O božiču
za steno 1)
veliko noč pa –
za pečjo.

Dan 25.
Božični dnevi zeleni,
velikonočni ledeni.

Dan 25.
Božični dež
vzame rž.

*
Če pred božičem deží,
ne spridi ozimne rži.

*
Dež in veter
pred božičem,
jamo koplje
rad mrličem. 2)

*
Gruden –
malokdaj priljuden.

1) Zunaj.
2) Največ ljudi zbolji takrat.

JAZ VAM VOŠČIM NOVO LETO, TRISTO BLAGROV, TRISTO SREČ

Tako so govorili črnomaški novoletarji ob novem letu v času, ko sta staro in novo leto pomenila mnogo več kot danes. Ko so Slovenci večinoma še živeli od zemlje, so bili usodno odvisni od letine, zato je bilo zanje nadvse pomembno pridobiti si naklonjenost temnih sil, ki so po stari veri vladale naravi, njemu smrtnemu zimskemu spancu in počasnemu prebujanju ob novem letu. Ti upi in strahovi so se z vražami in običaji ohranili kljub tisočletnemu krščanstvu in njihovi sledovi so marsikje vidni celo danes.

Še zmeraj kje na staro ali novo leto z blagoslovljeno vodo kropijo hišo, hlev in njive, otresajo sadno drevje, da bi bolj rodilo, pa koledujejo z željami za zdravje in srečo, za močitev in ženitev. Da bi zvedeli, kdo se bo že-

nil, a kdo umrl, ponekod vlivajo svinec, trunčvajo (glej besedilo s tem naslovom!) in na tri meje hodijo poslušat za važne prihodnje dogodke na vasi.

Kdor na novo leto vstane zgodaj, bo zgođen vse leto, prav tako bo priden, če je priden na ta dan itn. Sreča je, če pride na novo leto najprej možki v hišo, nesreča, če prva prestopi prag ženska. Pometati je treba na novo leto obratno kot običajno, torej od praga k mizi, da se ne pomete sreča iz hiše. Če deneš kovanec v vodo, v kateri se umivaš, boš imel vse leto denar. Vodi se je sploh treba prikupiti z darovi.

Taki običaji in koledovanja se razlikujejo od pokrajine do pokrajine, nobena pa ni brez njih. Ker v tem času izhajajo tudi pratike, smo polistali še po njih.

TRUNČVANJE

V občini Brdo v Ziljski dolini na staro leto **t r u n č v a j o**. Po kropljenju je večerja boljša kakor v **s e d n i**, nato pa pripravi na klopi okoli peči devet krušnih slamic, to je okroglih peharjev iz slame, v katerih shaja kruh pred vsajenjem v peč. Pod vsako krušnico denejo skrivaj po en predmet od naslednjih: **r i n č i c o**, prstan, ki pomeni poroko; **brinčlj**, smrekovo vejico, ki pomeni srečo in veselje; **t r o l o** ali **č e č o**, iz cunj zavito lutko, punčko, ki pomeni, da boš dobil otroka; **p u n t l**, culo, ki pomeni bandranje (selitev); **ključ**, ki pomeni, da boš postal gospodar ali gospodinja; **mošnja**, ki pomeni bogastvo in denar; **ogel**, ki pomeni smrt, glavnik, ki pomeni smrt zakonskega druga, in **molek**, ki pomeni, da boš pobožen, postal celo duhovnik ali pa nuna. Ko so ti predmeti podloženi pod slamic, dvigne vsakdo trikrat po eno slamicno in če vzdigne vsa tri pata en in isti predmet, ne uide usodi, ki jo napoveduje ta predmet. Igre se udeležijo vsi domači in posli, še za majhnega otroka vzdigujejo odrasli. Trunčvajo tudi v spodnji Ziljski dolini. Fr. Eller je zapisal leta 1894, da so polagali v Ziljski dolini te predmete pod klobuke. Položili so šest klobukov na mizo in skrili pod nje: ključ, prstan, mošnja, butaro (culo), čeečo (lutko) in ogel. To igro igrajo v Št. Lipšu v Podjuni na Tomaževu, na dan pričetka zime. V Ločah ob Baškem jezeru skrivajo predmete pod klobuke ali kučme tako kakor v Ziljski dolini na staro leto.

(Iz knjige Verovanja, uvere in običaji Slovencev Vinka Möderndorferja. 2. knjiga Prazniki. Celje 1948)

STOLETNA PRATIKA O VREMENU

Lepega vremena se je nadejati

Če barometer na visokem mirno stoji, ali pa, če se iz nižine znatno vzdigne.

Če se vetrovi vrte proti severovzhodu; kadar se pomika veter na desno, se zvedri pri severozahodu, včasih malo prej; če pa se pomika na levo, neha dež že pri jugovzhodu, včasih celo pri jugu.

Če je zrak suh.

Če pada obilno rose in dolgo obstane.

Če so vrhovi gorá megle in oblakov prosti.

Če sonce vzhaja svetlo-rumeno.

Če sonce zjutraj ali zvečer lepo žari; je le malo rudečkasto in brez oblakov za seboj.

Če je mesec svetlo bel.

Če se luna spremeni v uri blizu polnoči.

Če megla pada k tlom.

Če se oblak na istem mestu manjša.

Če stojé na nebu oblaki kot ovčice.

Če se zvečer mnogo bliska, ne da bi grmelo.

Če začne padati zjutraj pred 7. uro, rado popoldne sonce sije. Zjutrajne padavine, ki začne padati od 4. do 9. ure, so sploh manj trajne.

PREMAKLJIVI PRAZNIKI DO LETA 2000

	Pepelnica	Velika noč	Vnebohod	Binkošti
1991	3. februarja	31. marca	9. maja	19. maja
1992	4. marca	19. aprila	28. maja	7. junija
1993	24. februarja	11. aprila	20. maja	30. maja
1994	16. februarja	3. aprila	12. maja	22. maja
1995	1. marca	16. aprila	25. maja	4. junija
1996	21. februarja	7. aprila	16. maja	26. maja
1997	12. februarja	30. marca	8. maja	18. maja
1998	25. februarja	12. aprila	21. maja	31. maja
1999	17. februarja	4. aprila	13. maja	23. maja
2000	8. marca	23. aprila	1. junija	11. junija

Če se dim vzdiguje naravnost kvišku.

Če plamen rad visoko plapolá. Če so živali videti pri svojem delu vesele, urne. Pajki mnogo predejo, ali na že naprednih mrežah čakajo; rega pleza kvišku, lastavica leta visoko; slavec veselejšje poje; škrijanček se dviga v višave; čebele se vračajo pozno domov; mušice rajajo še po sončnem zahodu; petelinje zjutraj močno pojo.

Slabega vremena je pričakovati

Če barometer pada. Če se vetrovi sučejo proti jugozahodu od juga ali jugovzhoda.

Če je zrak vlage napolnjen. Če se kamni, lapor, zidovi potlé.

Če strune odnehujejo, in se lesnina napné.

Če sol postaja vlažna, moka kepasta itd.

Če v zaceljenih udih začne trgati.

Če rosa naenkrat izgine, dasi je brez vetra.

Če se deževna mokrota hitro suši sama brez vetra.

Če rosa zjutraj izostane, vključ temu, da ni ne oblačno, ne vetrovno.

Če je silno soparno in sonce peče.

Če se vidijo oddaljeni kraji ne navadno jasni; če se vidi pri sicer enaki svetlobi mnogo več zvezd.

Če je zjutraj svetla, obilna zarja.

Če vzhaja sonce megleno ali ima belkast obroč (dvor) krog sebe.

Če so zvečer za soncem temni oblaki.

Če po jasnem vremenu gore dobe klobuke.

Če ima luna meglen dvor.

Če se luna spremeni ob uri blizu poldne.

Dež, ki začne liti zvečer, lije vsjo noč in je sploh rajši trajen.

Če oblak raste.

Če začne deževati iz majhnih, temnih in raztresenih oblakov, bo trajen dež.

Če megle kvišku gredoč rastejo.

Če dim noče iti naravnost kvišku.

Če oblaki gredo v raznih višinah na razne strani, grozi viharno vreme.

Če so živali nestrpljive, ali popuščajo svoje delo. Pajki se poskrijejo, ali le nekateri delajo mreže, pa majhne; kotni pajki se obrnejo v skrivališča; rega leze k tlom; lastavice letajo nizko, ob vodi, da si perotnice namočijo; petelinje pojo mnogo v nenavadnem času.

(Vir: Stoletna pratika dvajsetega stoletja. V Ljubljani 1901)

STATISTIKA LETA 1990

»Koliko otrok bova imela?« vpraša zaročenka.

»Tri.«

»Zakaj pa tri?«

»Zato, ker nočem imeti Kitajčka.«

»Kitajčka?«

»Seveda. Ali ne veš, da je vsak četrti otrok na svetu Kitajec?«

Izdaja Delavski svet Železarne Ravne. Urejš uredniški odbor: Andreja Cibron, Marjan Gerdej, Marjan Kolar, dr. Tone Pratkanar, Sonja Smolar, Maks Večko, Mirko Vošner.

Uredništvo: glavni in odgovorni urednik Marjan Kolar, novinarki Helena Merkuš in Mojca Potočnik, tajnica Jelka Jamšek, tel.: 21-131, int. 6304 in 6753

Likovna oprema: dipl. ing. arch. Peter Gladež.

Tisk: Grafika Prevalje Glasilo je po 7. točki 1. odst. člena zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v prometu (Uradni list SFRJ, št. 421-1/72) prosto plačila prometnega davka.

študijska knjižnica

KROŠKA OSREDNJA
RAVNE
KNJIŽNICA

VP 260/1990

658(497 12)(085 3)

1128300

COBISS o